

TARTU RIIKLIK ÜLIKOO
EESTI KEELE KATEEDER

*Aktuaalseid keeleprobleeme
Eesti NSV Ajakirjanike Liidu keele- ja
tõlkesektsioonis (1958 - 1967)*

DIPLOMITÖÖ

MARE LÕOKENE

TARTU 1968

Liseseisvatus.

Ajakirjandus, mille levik aina suureneb, etendab keelekultuuri arendamises väga tähtsat osa. Ajakirjandus laiemas mõttes - raadio ja televisioon kaasa arvatud - mõjustab suuresti keeletarvituust. Seetõttu on oluline ajakirjanduse keeleline taseme tõstmise reeglite arvestamine, stilistika nõuetest kinnipidamine jne. Ajakirjanduse keel on ühtlasi see ala, kus võib tulla ilmsiks keelenormide muutmise vajadus, lüngad sõnavaras jms.

Eesti ajakirjanduse keelekultuuri tõstmiseks on teinud süstemaatilist tööd Eesti NSV Ajakirjanike Liidu keele- ja tõlkesektsioon, mille koosolekute protokollide põhjal ongi koostatud käesolev diplomitöö.

Keele- ja tõlkesektsioon kasvas välja ETA tõlketöö baasile, sest just tõlkide ette kerkis järjest mitmesuguseid küsimusi, mis nõudsid kiiret lahendamist. Sektsiooni asutamise koosolek toimus 1958. aasta 21. mail. Esimeheks valiti Heleno Meriste, kelle juhtimisel keele- ja tõlkesektsioon on kümme aastat tulemusrikkalt tegutsenud. Sektsiooni taotluseks oli koondada enda ümber ajakirjanikke, tõlke, toimetuste töötajaid, et aidata ajakirjanduses esilekerkivaid keeleprobleeme. Koosolekust osavõtjate suurema osa on seni moodustanud keelilised korrektorid, toimetajad ja tõlgid, kuigi siia

on oodatud elukõige ajakirjanikke, neid, kes otseselt kirjutavad.

Asutamisest peale on sektsioonil tihe side ja koostöö keeleteadlastega, eriti Eesti NSV JA Keele ja Kirjanduse Instituudi sõnaraamatute sektoriga. Pidevalt on käinud sektsiooni koosolekuid E. Nurm, E. Raset, R. Kull jt.

Koosolekud on toimunud regulaarselt kuu või kahe tagant ja kuulajaskond on aastast aastasse kasvanud. Iga koosoleku päevakorras on olnud kas ettekanne mõne keeleprobleemi kohta või mõne perioodilise väljaande keeleline ja stiililine analüüs, lisaks läbirääkimised. Läbirääkimistel võivad tõstatada küsimusi kõik kohalviibijad. Sektsiooni üks töövoime on veel nn. seminarnõupidamised, kus arutatakse eelnevalt toimetustele laialisaadatud küsimustikke, mis võivad sisaldada näit. raskesti tõlgitavate lausete või väljendite valimike, kompaktsemat väljendust vajavaid keelendeid, terminite variante jms.

Perioodiliste väljaannete keele analüüs ning tähelepanu juhtimine puudustele on pannud toimetusi tõsisemalt suhtuma oma väljaannete keelelise küljese. Eriti populaarsed on ajakirjanduskeele aastaülevaate koosolekud, kus analüüritakse aasta jooksul perioodikas ilmnenuid silmatorkavamaid keelelisi puudusi.

Küllaltki arvestatavalt on sektsioon kaasa aidanud keelekorraldustööle : on

töstatatud tule praktilises töös tekkinud keeleprobleeme ja enamik neist ka operatiivselt lahendatud. Tihe kontakt sõnaraamatute sektoriga, meie keelenorraldust suunava organiga, on sejuures tulu toonud mõlemale poolele, s. t. nii praktika kui ka teooria esindajatele.

Koosolekute protokollides kajastub sektsiooni kümne aasta tegevus. Selle aja jooksul on mõnedki omal ajal teravalt pälvakorral olnud keeleküsimusel oma aktuaalsuse kaotanud, mitmed omaaegsed uuenolusettepanekud tunduvad praegu täiesti enesestmõistetavatena. Ülevaate täielikkuse huvides on ka selline materjal käesolevas töös ära toodud. Kas või oma aja kajastusena peaks see huvi pakkuma. Need töös esitatud seisukohad, mis ei ole kooskõlas kehtivate keelenormidega või praeguse tarvitamisviisiga, väljendavad sektsiooni arvamusi ja soovitusi.

Diplomitöö esimesel etapil töötati läbi protokollid ja seleldati kõik neis leiduv üksinküsimuste kaupa. Laiemalt arutlusel olnud õigekesksprobleemide, stiili- ja tõlkeküsimuste korral on viidatud vastavale protokollile. Kui on kasutatud näidetena eksemusi koosolekuid avalüüsnitud perioodilistest väljaannetest, viidatakse allikale (ajalehele, ajakirjale, raadiole); ilma viiteta näited pärinevad koosolekute läbirääkimis-

te osa sõnavõttudest või ei olnud viidet protokollides olemas. Kaugeltki mitte kõne seaväited protokollides polnud varustatud parandusettepanekutega, mistõttu osa parandusvariante on lisatud diplomitöö kirjutamisel.

Teakirja koosolekute kõne all olnud probleemidest on ajakirjas „Keel ja Kirjandus“, „Lirbi ja Vasara“ keeleveergudel, samuti ajalehes „Edasi“ ilmunud mitmeid kirjutisi (eriti teakirja esimehe H. Meriste sulest). Need kirjutisi on töö koostamisel arvestatud ja neile viidatud. Võrdlevalt on viidatud ka muudele kõne all olnud ajakirjanduskeele probleemide käsitlevatele kirjutistele.

Materjali klassifitseerimisel osutus otstarbekaks arvestada nelja valdkonda: õigekeelsus, sõnavara, stiil ja tõlkeküsimused, millele vastavalt kujunes ka diplomitöö jaotus peatükkideks.

Peatükkis „Õigekeelsusest“ on kõne all ortograafia, morfoloogia, süntaksi probleemid, mida on keele- ja tõlketekstis arutletud. Õigekeelsuse küsimused on ainult üks ajalehekeele aspekte, mida täiendavad teised.

Sõnavarapeatükk sisaldab niivõrdki erisade termineid kui ka üldsõnavarasse kuuluvaid sõnu, mida on tekstis varetud.

Stiilipeatükk on hoiatava iseloomuga. Tekstis on kõneldud ajalehekeele mitmesugustest stiilipuudustest nagu trafaretist, stamp-sõnadest, paljusõnalisusest jms. Eraldi on pea-

tutud sõnavalikus ja lausestuses ilmnenud stiilivigadel.

Tõlkematerjalidel on ajakirjanduses oluline osa temaatika mitmekesistamisel, kõitvuse saavutamisel. Tõlkematerjalide maht ajakirjanduses on aina kasvanud. Tõlgete kules leidub aga peaaegu mitmesuguseid vöörmõjusid. On iseloomulik, et tõlkekeel on hakanud mõjustama isegi üldlist keeletarvitust: paljud tõlkekeelele omanol juunud on levinud originaaltekstidestki. Lepävast ei olnud tõlkepeatükki kuuliva materjali piiritlemine kerge ja nii mõnigi tegelikult tõlkemõjuiline keelelin, mis pärineb originaaltekstist, tuleb vaatluse alla töö teistes peatükkides.

1. Õigekesksusest.

1.1. Ortograafiast.

1.1.1. Pärismimedest.

Informatsiooni kasvuga suureneb pärisnimede tulv ajakirjandusse, järjest tuleb juurde poliitika-, kultuuritegelaste jpt. nimed. Pärismimed kirjutamisel on ajakirjandus sageli ka viga.

Ladina tähestikuga keelte vöörpärisnimedest.

Vöörpärisnimedes esinivate vigade peamiseks põhjuseks on nende nimede kirjutamine vene keele vahendusel (vöörkeel → vene keel → eesti keel). Vene keelest ladina tähestikku tagasi transkribeerimisel ei ole alati kerge leida õiget nimekuju. ÕS-is¹ on küll antud tähtsamate vöörkeelte kohta pärisnimede hääldamise juhised, kuid neist ei piisa. Aga nendegi tundmine aitaks vältida mitmeid vigu.

Eesti keeles tuleb ladina tähestikku tarvitavatest keeltest pärinevaid vöörnimesid kirjutada nii, nagu neid kirjutatakse vastavas keeles, ja hääldada päritolukeele hääldoluse kohaselt.

Ajalehtedes on eksibud järgmiste isikunimede õigekirjas.

Hispaania nimed

Simon Bolivar, mitte Polivar (Rsl 14. I 1964.)

A. Casona, mitte Kasona (Rs nr. 47, 1963.)

Cienfuegos, mitte Sienfuegos (Rs nr. 47, 1963.)

E. Jimenez, mitte Flimenes (Rsl 4. IV 1963.)

¹ Lühendite nimistu on töö lõpus.

Jorge Pacheco, mitte Jorje (ETA 8. xii 1967.)

Augusto Rodriguez, mitte Rodriges (H m. 1, 1967.)

Hollandi nimi

A. Schenk, mitte Shenk (Rse 21. I 1966.)

Hääldada [s'henk], mitte [šenk].

Inglise nime puhul kaldutakse kirjutama n. -ö. häälduspäraselt, kuid on ka muid eksimusi.

Agatha Christie, mitte Agathe (Rs nr. 34, 1967.)

J. Aldridge, mitte Oldridge (Nxl 2. v 1964.)

kuningas Charles I, mitte Karl I (E 14. xi 1967.)

G. Cousins, mitte Kazens (Rse 16. vi 1965.)

F. Cutler, mitte Katler (SV 27. v 1966.)

Amalia Earhart, mitte Tarhart (E 27. ix 1967.)

David Ferrie, mitte Ferry (E 31. viii 1967.)

Gallup, mitte Gallap (Rse 4. I 1966.)

E. Hoover, mitte Flower (Ö 21. xi 1965.)

Lindbergh, mitte Lindberg (Rse 4. xii 1963.)

Macmillan, mitte MacMillan (Nxl 1961.)

Peter O'Toole, mitte O'Tole (E 1. x 1967.)

J. Priestley, mitte J. Pristley (Nxl 9. vi 1965.)

Bertrand Russell, mitte Rusel (Rse 22. I 1967.)

Shylock, mitte Sheylock (Nxl 5. v 1967.)

Thomas Stafford, mitte Stafor (Ö 3. ii 1967.)

G. Wallace, mitte Wallis (Nxl 3. iv 1964.)

Westmoreland, mitte Westmorland (H 26. I 1966.)

P. Younghusband, mitte Yanghousbant (Nxl 28. ii 1964.)

Itaalia nime

Brosio, mitte Brozio (E 24. x 1967.)

G. Giovanini, mitte Džovanini (Rae 16. XII 1967.)
paavst Johannes (it. Giovanni), mitte Joann
(SV 31. XII 1965.)

Luigi Longo, mitte Louis (Rae 29. II 1964.)
Giuletta Masina, mitte Mazinga (Rae 7. VII 1963.)

Kreuka nimed

Arhilokhos, Sofokles (ÕS-i järgi) või Archilochas,
Lophokles, mitte ^{kõvuti} Archilochus, Sofokles (SV 15. IX 1967.)
Manolis Glezos, mitte Glezos (Nae 1959.)
Grivas, mitte Krivas (Rae 9. VI 1965.)

Leedu nimi

Alifonas Linkevičius, mitte Linajavičius
(Nae 25. VIII 1967.)

Poola nimed

Bersnicki, mitte Bežnicki (K 1965.)
Ignatowski, mitte Ignatovski (Nae 6. VII 1965.)
Kordilewski, mitte Kordylewski (Õ 23. IX 1967.)
Mattuszeowski, mitte Mattuszevski (Nae 23. VII 1965.)
Nesterowicz, mitte Nesterovitš (Nae 6. VII 1965.)
Przybyszewski, mitte Prsyhyszewski (SV 15. IV 1966.)
Õige on kas poola Fyderlyk Chopin või
prantsuse Fidéric Chopin, mitte Frederyck
(Rae 1. X 1966.)

Czeslaw, mitte Česlav (Rae 7. VII 1963.)
Ziulkowska, mitte Zjulkovskaja (K 1965.)

Prantsuse nimed

d'Astier de la Vigerie, mitte Aster de la
Vicherie (Nae 1. VI 1967.)
Jean Gabin, mitte Cabin (Nae 23. III 1965.)

A. de Saint-Exupéry, mitte Saint-Exupéry (Rs 1965.)
François Anouilh, mitte Françoise (Rse 11. viii 1963.)
Jean Baptiste, mitte Jean-Baptiste (E 7. x 1967.)
Jean Maurice Hermann, mitte Eman (Rse 3. i 1967.)
Simone Signoret, mitte Simona Signore (Rse 7. vii 1963.)

Laksa nimed

Gretchen, mitte Grethen (Nse 8. iv 1965.)
Henlein, mitte Genlein (Rse 5. vii 1966.)
Heuss, mitte Gleiss (Nse 1963.)
Kätchen, mitte Kätchen (Rse 16. viii 1963.)
von Specht, mitte Schpecht (Nse 4. vii 1967.)
Thadden, mitte Tadden (EJA 1. iii 1967.)
Werner von Braun, mitte Werner (Nse 21. xi 1967.)

Loome nimed

Eduard Pyräinen, mitte Pürainen (K 14. vii 1965.)
Kyllikki, mitte Kylliki (K 14. vii 1965.)
 mitte Kyllike (Rs nr. 33, 1967.)

Iselhi nimed

Jiři Pražak, mitte Jirži (Nse 8. iv 1965.)
Jan Procházka, mitte Prohaska (Rse 7. vii 1963.)

Nimesid teistest keeltest

imaani Badr, mitte Badra (Rse 31. viii 1961.)
Ladislau Conea, mitte Konja („Estonia karad.“)
 Põrsia kuningas Donesos, mitte Dregos
 (Rse 6. x 1965.)
Nazim Hikmet, mitte Nazöm (Jr nr. 19, 1966.)
Odumegwu-Ojukwu, mitte Odjukwu (Nse 21. xi 1967.)

Vicente Lucas, mitte Vizente Lukash (Õ 2. VIII 1966.)

Mao Ze-dong, mitte Mao Zie-dung (SV 13. V 1966.)

Ajakirjade, ajalehtede, laevade, firmade jne.
nimed antakse eesti keeles edasi täpsel origi-
naalkujul.

Ameerika ajakiri "Atlantic Monthly", mitte
"Atlantic Mansley" (E 15. VI 1967.)

Lääne-Saksa ajakiri "Wehrkunde", mitte
"Verkunde" (Rse 9. II 1963.)

"Canadian Tribune", mitte "Canadien
Tribune" (Rse 21. XI 1967.)

"Lettres Françaises", mitte "Lettres Francois"
(SV 25. X 1963.)

Poola ajaleht "Życie Warszawy", mitte
"Żice Warszawa" (Rse 21. I 1964.)

Poola õppelaev "Dar Pomorza", mitte "Dar
Pomoža" (Rse 10. VI 1966.)

Lennukifirma Lockheed, mitte Lockead
(Rse 10. VI 1966.)

General Motors, mitte Kinohal Motors
(E 1962.)

"Union Minière du Haut Katanga", mitte
"Union Minier du O'Katanga" (Rse 1967.)

Inglise hävituslennukid "Hurricane", mitte
"Harrycane" (Rse 7. VII 1967.)

USA hävitajaol "Phantom F-4", mitte
"Fantoom F-4" (E 26. IX 1967.)

Reaktiivlennuk "Mistère", mitte "Mister"
(Rse 1965.)

Waffen - 99, mitte Vaffen - 99 (K 21. IV 1965.)

Vastavalt päritolukeelele kirjutatakse ka laoline tähestikuga keeltest pärinevaol võr- keelseid väljendid ja tritaatsõnad.

yankee 'ameeriklane' või jänki, aga mitte yanki (RA 9. VII 1965.)

strip - tease, võib ka striptiis, kuid mitte strip - tis

Pantomim „Ecce homo“, mitte „Esse homo“ (ETA 1967.)

Geograafiliste nimede puhul on abi arvukatest atlastest (indeksid). Kohanimedega tuleb toimida üldiselt nagu pärisnimedega: kirjutada kohanimi päritolukeele järgi. Erandid sellist reeglist on üldtuntud kohanimed: maailmajagu, riikide, suuremate linnade nimed; üldtuntud suurte sise- ja välisvete nimed; mägede, saarte, kilmade, poolsaarte jt. nimed.

Bukaru, mitte Bukava (E 29. IX 1967.)

Coney Island, mitte Lanny Island (N 11. XI 1965.)

Haparanta, mitte Haparanta (RA 16. IV 1967.)

Humber (jõgi), mitte Lamber (N 6. IX 1967.)

Jacksoni linn Mississippi osariigis, mitte Jacsoni linn (N 24. VII 1965.)

Katowice, mitte Katovise (N 23. VII 1965.)

Kisangani, mitte Kishangani (E 29. IX 1967.)

Long Island, mitte Long-Island (RH 2. XI 1963.)

Majdanek, mitte Maidanek (RA 26. IV 1965.)

Mallorca, mitte Malorca (R s. nr. 15, 1967.)

Marquesas-saared e. Markiisisaared, mitte

Marquesas 'saared (Ja 24. VII 1965.)
Marxille, mitte Marcelle (Õ 22. IX 1966.)
Playa Giron (Kumbas), mitte Hiron
Princetoni ülikool, mitte Princetowni (RM 1967.)
Provence, mitte Provanee (RM 20. XII 1967)
Saint Lawrence, mitte Sant Lawrence (E 1967.)
Izcecin, mitte Izcecin (K 14. VII 1965.)
Thull asula (Gröönimaal), mitte Tule
 (RSE 23. VI 1965.)
Toeplitz, mitte Tolpitz (RSE 11. VIII 1963.)
Waweli loss, mitte Vaveli (RSE 23. VII 1965.)
Uus-Hlebrüdi saared (aga Uus-Hlebrüdid),
 mitte Uus-Hlebrüdidide saared

Võõrkohanime ortograafias on aja jooksul toimunud normimuutusi häälduspärase kirjutusviisi suunas. Alljärgnevatel näidetes on hakatud kasutama häälduspärasest pikka vokaali.¹

<u>Gaana</u>	←	<u>Gana</u>
<u>Ginea</u>	←	<u>Guinea</u>
<u>Guatemala</u>	←	<u>Guatemala</u>
<u>Haiiti</u>	←	<u>Haiti</u>
<u>Kameruun</u>	←	<u>Kamerun</u>
<u>Kostariika</u>	←	<u>Kostarika</u>
<u>Madrid</u>	←	<u>Madrid</u>
<u>Milaano</u>	←	<u>Milano</u>
<u>Napoli</u>	←	<u>Napoli</u>
<u>Nepaal</u>	←	<u>Nepal</u>
<u>Nikoošia</u>	←	<u>Nikosia</u>

¹Protokoll nr. 3, 23. X 1958. a.

Sierra Leone ← Siema Leone

Kui maakohal, linnal, saarel vm. on eestipärastatud nimekuju olemas, siis tarvitatakse seda, mitte vöörapärast, näit. mitte rootsi nimekuju Soomes, saksa nimekuju Itaalias jne.

Helsingi, mitte Helsingfors (Rk 13. IV 1965.)

Laksimaa, mitte Laksoonia (Rk 1959.)

Milaano, mitte Mailand (E 13. X 1967.)

Torino, mitte Turin (Rk 7. IX 1959.)

(Samuti Firenze, mitte Florents).

Aegna saar, mitte Vulfi saar (E 7. III 1965.)

Luursaar, mitte Hogland (E 7. III 1965.)

Ahvenamaa, mitte Alandi saared (Rk 1965.)

Märkus: 1. On ebaõige USA-s aruivat Moscow' linna muuta Moskvas.

2. Ei bölgita ega mugandata ka isikunimesid, näpärast Dunai Ivanovitš, mitte Doonau Ivanovitš. (Lä 1962.)

Pidevalt tarvitatakse Brandenburgi väravad. Eks Tor ja on topoma bulleas aga tõlkida eesti keelde värav. Seega Brandenburgi värav.

Pakistani pealinn on Rawalpindi, mitte Rawalpint. (Rk 15. VIII 1965.)

Atlandi ookeani puhul on tekkinud küsimus kas nimetav kääne on Atland või

Atlant. Õige on Atlant, Atlantika, mitte At-
land.¹

Antarktika, Antarktis, Arktika

Nende kolme nime tarvitamisel euri-
takse sageli, kuigi ÕS annab küllalduks selgi-
tuse: Antarktis 'lõunapoolne -mander'

Antarktika 'Antarktis koos teda ümbrit-
seva mere ja saartega'

Arktika 'põhjapoolne ümbritsevad ma-
alad koos meredega'

Elanud Antarktilise uurijatele / mitte
Antarktika!. (Õ 9. II 1965.)

Antarktilises pidin reportaaži kirju-
tama lennukis (mitte Antarktiidas).
(Õ 5. VI 1965.)

Linnade ehitamine kaunis Arktikas
(mitte Arktises). (RK 1. I 1964.)

Võõpärisnimesid on soovitatud poolita-
da eesti keele reeglite kohaselt. Erandina ei
soovitata lahutada täheühendeid, mis hääl-
duvad ühe häälikeuna (ch, ck, sch, sh, th),
näit. Wa-shington.²

Esnimede lühendamisel kasutame riol-
regli järgi ainult esinime esitahet. Võõrsi-
medes kirjutatakse kaas esimest tähte sel jis-

¹E. Kuum, Atlas või Atlant. - KK 1965, nr. 6, lk. 369.

²Protokoll nr. 31, 27. XI 1963. a.

³Protokoll nr. 18, 21. XII 1961. a.

hul, kui need hääloluvad ühe häälikuna, näit. Ch. de Gaulle (Charles).

Ei ole korrektne lühendada välismaa sportlaste esinimesid, näit. Bob (pro Robert), Dick (pro Richard). (Sp. 1961.)

Vene pärisnimele edasiansõlmisest eesti keeles on seksiooni töökoosolekudel mitmelgi korral kõneldud. 1964. a. oktoobris esitas E. Nurm selles küsimuses ettekande.¹ Et see on ilmunud artiklina ajakirjas „Keel ja Kirjandus“², siis käesolevas nendel probleemidel ei peatuta.

Eraldi märkimist väärib siiski vene ж edasiansõlmimine, sest oli tekkinud vajadus teha korrektiive ÕS-is toodud reeglite 2. punktis.³ Juhise järgi märgiti vene sõnalõpuline ж hh-ga ainult rõhulises silbis (näit. Тёрно́жж, Монома́жж), rõhuta silbis aga h-ga. Niisugune märkimisviis, eriti obliikvokäänetes, kus hääldamine h-d h vältel, ei rahuldanud seksiooni. Keel ja Kirjanduse Instituudi sõnaraamatute sektoris jõuti seisukohale, et vene sõnalõpuline ж tuleb edasi anda hh-ga, olenemata rõhu asendist. Seega О́стражи kontserdid, Стелма́жи teosed, mitte О́страхи, Стелмахи.

Õiged on : Kulunda järv, mitte Kuleendolini järv (Nrk 24. I 1964.)

¹ Protokoll nr. 36, 21. X 1964. a.

² E. Nurm, Vene pärisnimele edasiansõlmisest eesti keeles. - KK 1965, nr. 3, lk. 165.

³ Õigekirjuse sõnaraamat. Vene nimele kirjutamine eesti keeles. Tallinn, 1960, lk. 854.

Katši lennukool, mitte Katšina (Nõ 1965.)

Ojoli oblast ~ Ojolimaa, mitte
Orlovština (EK 5. V 1963.)

Bahtšisarai

(ss, sest võõrnimede puhul on raske öelda, kas on tegemist lütsõnaga või mitte)

Pilkeajaviri „Krokodil“, mitte „Krokodill“

Petropavlovskaja kindlus, mitte Peter-Pauli kindlus

Andrijan Nikolajev, mitte Andrian

Vjošenskaja staniitsa, mitte Všenskaja (M. Tšolokhovi kodukoht)

Näituste paviljoninimed tõlgitakse, seega paviljon „Nõukogude trükitööna“, „Nõukogude kultuur“, mitte „Sovetskaja Petsät“, „Sovetskaja kultura“. (SV 1. IX 1967.)

Pärisnimedest tuletatud üldnimed,
omadussõnad jm. kirjutatakse enam-vähem
häälohuspärast:

nahhiimovlane

putiilovlane

seviljalane

mautsetungist, mauist

gehovist

lobist

esseslane (või Is-lane)

texaslik
firentslük

mäkartism
treidjunionism

Vastupidisel seisukohal on M. Hint, kelle kirjutas aja-
kirjas KK kutsus esile diskussiooni.¹

1.1.2. Suur ja väike algustäht.

Riiklike asutuste, organisatsioonide, parteide
jt. nimedes on iga sõna suure algustähga.

NSV Liidu Ülemnõukogu

NSKP Keskkomitee

Riigikogu

Riigikogu

Armee Kesksporoklubi

Kongo Rahvusliikumine (org.)

India Rahvuskongressi Partei

Jaapani Kommunistlik Partei

USA Demokraatlik Partei

Rahva Radikaalne Kodanikuliit

Üleliiduline Rahvamajanduse Saavutuste

Näitus

Tavaliselt kirjutatakse näibunud väikeste
algustähtedega, kuid antud juhul on te-
gemist alalise suurnäitusega.

Suurte algustähtedega kirjutatakse ka
asutuste, organisatsioonide, parteide jne. mitme-

¹M. Hint, Võõrpärisnimede ja nende tulutiste õigeteja vaielda-
vusl. - KK 1968, nr. 1, 2.

sõnalistest nimedest tuletatud lähemad kujud.

Kommunistlik Partei, vd. Nõukogude

Liidu Kommunistlik Partei

Suur Teater, vd. NSV Liidu Akadee-

miline Suur Teater

Leninlik Komsomol

Suurte algustähtedega kirjutatakse kind-
la kohanime mittelkohanimeline sünonüüm.

Must Mander = Aafrika

Vana Maailm = Euroopa, Aasia, Aafrika

Uus Maailm = Ameerika

Eesti keeles ei kirjutata suure algustähe-
ga sõna kodumaa (vd. vn Pogoda).

Kui ei rõhutata ametlikku nime, kir-
jutatakse iga sõna (peale koha- ja isikuni-
mede) väikese algustähega. Väikese algustähega
on kääpnimetused.

Kaluga masinatehas

Tallinna ja Tartu riiklik kuustimuseum

Pärnu sanatoorium

Euroopa majandusühendus ("ühisting")

Tegeli kirjutatakse ekslikult suurte al-
gustähtedega organisatsioonidena vms. näivad
ilolnimed. Õiged on :

bojaaride duuma

Flansa kaubalinnade liit

Ametiühingute Maja sammassaal

Seaduste pealkirjad on jutumärkides ja ainult nende esimene sõna on suure algustähega, näit. „Eesti NSV konstitutsioon“.

Ajaloo-sündmuste nimedes kirjutatakse esimene sõna, milleks väga sageli on kohanimi, suure algustähega, sellele järgnev ajaloo-sündmuse liiki näitav sõna väikese algustähega.

Prantsuse ja Preisi sõda, mitte Prantsusmaa ja preisi sõda (Rs m. 40, 1966.)

Teine maailmasõda

On neli erandit sellest reeglist:

Suur Sotsialistlik Oktoobirevolutsioon,
ka Suur Oktoober

Suur Tsamarsõda

Pariisi Kommune (Rs-s m. 40, 1966 -
„Pariisi kommune“)

Eesti Töörakva Kommune

Ajaloo-sündmustega seotud kohanimed ei saa muuta, seepärast kõneldagu Italin-graadi lahingust, mitte Volgogradi lahingust. Võib öelda ka lahing Volga ääres (vrd. Kingisepa linn, aga Kuressaare loss).

Omadussõnaliselt tarvitatud kohanimed kirjutatakse väikese algustähega (usti kirjandus, jaapani kunst). Kas kohanimi mingil konkreetsel juhul on omadussõnaline või mitte, sõltub kontekstist. Kui on mõeldud territooriumi, riiki, riigi esindajaid, tuleb

tarvitada nunt algustähte.

Austria ja välismaa ajakirjanikud
Laksa linn (Laksamaal), saksa
linn (võib olla näiteks Rumeenias)
kõrge Nõunoguole külalaine (s.t. küla-
line Nõunogudemaaalt)
Inglise ajaleht
Ameerika sportlane

Aga: kolonisaatorid araabia maades (s.t.
araabia kultuuri maad - Süüria, Egip-
tus, Liibanon jt.).

araabia rihtsus
araabia liidrid

Israeli riik araabia riidames

On ühendeid, kus selline vahetegemine
ei ole lihtne. Alati tuleb arvestada tähendust
kontekstis, aga lisaks ka traditsiooni, mit-
mesuguseid geograafilisi, rahvaste ja keel-
tega seotud seiku.

Isaari-Venemaa.

Rahva - Hiina

Seda laadi ühenolite kirjapildi üle on
palju vaieldud. Seksioon pidas otstarbekaa-
mas nuntähelist esikomponenti.

On eksitud Suur-Laksamaa kirjutamisel:
mitte suur-Laksamaa. (RH 28. III 1967.)

Õigem on Fianco - Hispaania, Hitleri-
Laksamaa (vrd. Hitlerdeutschland), mitte

frankistlik Hispaania (Rsl 4. IV 1967.), hitlerlik
Saksamaa (Rsl 2. V 1967.)

1.1.3. Võõrsõnade ortograafiast.

Allpool mõned võõrsõnad, mille õigekirjutusega on olnud raskusi.

apartheid¹ 'eraldatuse', mitte aparteid
Sõna pärineb afrikaani keelest ja
selles on tuletusliide -heid.

komiks 'naljalugu piltides', mitte koomiks
mopeed, mitte mopeol

postuumne², mitte posthuumne
sümposion, mitte sümposion, sümposium
twist, mitte twist

kokakoola, mitte coca-cola

šensenn, mitte žen-žen

džüip, mitte džipp (Rsl 22. XI 1966.)

stauriid, mitte stavriida (Rsl 1. V 1963.)

silinder, mitte tsilinder (Rsl 16. I 1963.)

Juba suuremaid eksimusi on:

planiino (pro planiino) (Rsl 18. IX 1965.) ja

šeif (pro seif) (E 4. IV 1967.)

1.1.4. Lühendeist.

Ajakirjanduses on hakanud kiiresti levima
lühendite tarvitamine parteide, informatsiooni-
agentuuride, ettevõtete, riikide jpm. nimedest.

¹ P. Ariste, Ikka veel apartheidist. - KK 1966, nr. 3, lk. 184.

A. Kaalep, „aparteid”. - KK 1961, nr. 4, lk. 242.

2 Viol. Küsimusi-vastusi. - KK 1966, nr. 10, lk. 638.

Vähem levinud või uue lühendi korral on vaja esmakordsel esinemisel tekstis anda vastav nimi täielikult, lühendamata kujul või lisada lühendile seletus.

Lühendite kasutamine on soovitatav, sest see säästab ruumi ja aega.

Tekstis on soovitatav tähtlühendite abil moodustada liitsõnu, näit. TV-saadetel, MM-voistlusel. (Prot. 24.)

Televisioonisaadetest on tuttav lühend KVN (on Клуб Весёлых и Находливых). Tõlgi- me selle eesti keelde Lõbusate ja leidlike klubi, järelviidet tuleks lühendina kasutada LLK. (Prot. 49.)

Vene keeles on sageli siplühend liitsõna komponendiks (ноумукара, ноумодро, ноумодпразованне, арумукара jt.) Lühemad vormid poliitkool (← poliitiline kool), poliitbüro (← poliitiline büroo), poliitharidus (← poliitiline haridus) ongi eesti keelde tulnud vene keele eeskujul, kuid ei ole keelele oma- sead. Teetõttu tuleb hoiduda nende juurdese- tamisest.

Lõnadel poliitkool ja poliitiline kool on tekkinud isegi tähenohuslik vake: poliitiline kool märgib abstraktset mõistet - poliitilist koolitust. (Prot. 23.)

Elustatavamad on organiseeriv komitee, organiseerimiskomitee, mitte orgkomitee.

Ebasobivad on sellised siplühendid nagu „Tallinstroi“, „Gaskontsint“, „Santehmontaž“.

ä on lubatud ja kasutatav lühend (Kõlem
autindol ä 100 rubla), kuid viimasel ajal ei-
pub ä soovälgendoliks kujunema (Pileti hind on
ä 5 rubla). Mõnes kohas võib ä asemel tarvita-
da ka igaliks. (Prot. 23.)

Tekstiooni algatusel hakati taas kasuta-
ma lühendit USA (= Ameerika Ühendriigid).

1.1.5. Kokku- ja lahkkirjutamine.

Kokku- ja lahkkirjutamine on üks
raskemaid osi keeleõpetuses. Fikseeritud reeglite
kõval tuleb alati arvestada traditsiooni,
kokkukirjutatud sõna erineva tähenduse või-
malust, tuleb jälgida kontekstis, et kokku-
ja lahkkirjutamisel ei tekiks ebaloogilisust.

Tüüpiliseks veaks on väär lahkkirjete-
tamine järgmiste ühendite puhul ¹:

kartulimüügikohustus või kartuli
müümise kohustus, mitte kartuli
müügikohustus (RKL 5. XI 1963.)

lihamüügiülesanne või liha müümise
ülesanne, mitte liha müügiülesanne
(NKL 1966.)

autolaenuvuspunkt või autode lae-
nutamise punkt, mitte autode lae-
nutuspunkt

¹ Vrd. H. Meriste, Mins aina lahku? - KK 1963, nr. 11, lk. 687.

Tõstamaa kalavastuvõtupunkt, mitte
kala vastuvõtupunkt (PK 1962.)

laevastikuadmiral Gorskov, mitte
laevastiku admiral (Rse 16. II 1965.)

üliõpilaste ateismiklubi, mitte ate-
ismi klubi

ultralühilaine saatja, mitte ultralü-
hilaine saatja

tööstushooned, mitte tööstuste hooned
raamatumüügipunkt, mitte raamatu
müügipunkt

Tallinna Tehnikaülikool, mitte Tehnika
ülikool

laste- ja noorsoofilmid, mitte laste
ja noorsoo filmid (ESt 24. XI 1965.)

Liigne lahuvkirjutamistendents ilmneb
nimigustes antuste nimedes:

Merekalanduse Tehnikeum (pro Mere-
kalandustehnikeum)

Auto- ja Traktori- ning Põllutöömasinate
Tööstus (pro Auto- Traktori- ja Põllutöö-
masinatööstus) (Rse 13. XI 1963.)

Kolmest või enamast sõnast koosneva ühen-
di korral ühendatakse liitsõnaus vahel valed
komponendid:

Lõjaväe tehnikakool, mitte lõjaväetehnika
kool (Rse 4. VI 1965.)

Loogiliselt õige on kirjutada teravilja külv
vi plaan, autokummide remondi tihhas, vil-
lase riide müügi dekaad. (Prot. 18.)

Liitsõnu ei saa moodustada täiendsõna-
ga, millel endal on laiend:

Ukraina vabastamise lahingud, mit-
te vabastuslahingud (Rae 5. XI 1963.)

laeva lossimise aeg, mitte lossimisaeg
(NõH 1966.)

Iseseisev määr sõna ja nud - partitsiip
kirjutatakse lahku:

Äja lõppenud aasta, mitte äja-
lõppenud (Rae 1. I 1964.)

Äja ilmunud ajapidaja, mitte
äjailemunud.

linnaküüpi kirjutatakse alati lahku.

1.2. Kitsaskohti vormiõpetuses.

1.2.1. On mõningaid sõnu, mille muutmisel sa-
geli eksitakse ja ajakirjanduseski korduvad
sellised vigased vormid aastast aastasse.

nüri on nüsa - tüüpi sõna, seepärast:

nüride hammastega, mitte nüridate.

(RdE 1. I 1964.)

transistor käändub nagu seminar.

Mitmuse omastav on transistoride,
mitte transistorite.

alumiinium käändub samuti nagu seminar,
ainsuse osastav - alumiiniumi, mitte
alumiiniumit. (ER 22. IX 1965.)

žanr ei käändu jalg - tüübi järgi, vaid
kuulub astmevahelduseta IV käändkonda
(aus - tüüp).

Mitmuse omastav on žanrite, mitte
žanride.

üllas, rüügas käänduvad nagu hammas:
üllaste, mitte üllate (EJA 20. VI 1967.)
rüügaste, mitte rüükaole (ER 22. IX 1965.)

kuine käändub nagu vaene (III väide, 2 silpi).
Mitmuse osastav kuiseid, mitte kuissi.
(Õ 17. VI 1966.)

kodutee, mitte kojutee (EJA 7. II 1967.)

Nimetav kääne on külviessi, mitte kül-
vies. (NzE 29. IV 1967.)

pürgima pöördub õppima eskuigul. Kind-
la kõneviisi olevik on püriin, pürib,
mitte pürgin, pürgib (R. m. 40, 1967.)

On tehtud ettepanek hakata sõna pür-
gima pöörama astmevaheldusest
muutama - tüüpi sõnana.¹

vaagima pöördub nagu õppima :

ase-olevik vaetause, mitte vaagitakse
(Sä 1963.)

mitmuse 3. pööre vaeme, mitte vaagime
(RK 1963.)

umbisikuline tegumood vaeti, mitte vaa-
giti (RK 11. VIII 1963.)

naasma muutub seisma eskuigul:

da-infinitiv naasta

kindel kõneviis naasen

lihtminevik naasis, naasite, mitte naa-
susite (EK 6. XI 1966.)

Verbi laskma lihtmineviku tunnusteks on
-si (-s), mitte -i.

Õiged vormid on lasksin, laskime,
laskis, lasksid (mitte lasin, lasime
lasi, lasid).

1.2.2. Pärisnime käänamisest.²

Eesti perekonnanimed käänduvad põhi-
liselt nagu vastavad üldnimed. Ometi ei allu
kõik üldreeglile. Erandlikult käändue-

¹ E. Võõri, Kas pürib või pürgib. - SV 20. X 1967.

² Probooll m. 8, 29. X 1959. a.

Probooll m. 31, 27. XI 1963. a.

Probooll m. 47, 20. I 1967. a.

Vrd. E. Kindlam, Perekonnanimede käänamisest. - KK 1962,
m. 11, lk. 665.

vaad need nimed, mille häälikuline koostis käänamisel tunduvalt muutub, näit. Lusi: Loe, Vesi: Vee. Kuid neidki võib üldreegli järgi kääntata, kui nime kandja sellega nõus on.

Üldreegli alla ei kuulu ka nimed, millele käänamisel lisandub -da, -nda või -me:

Libe, om. Libe, mitte Libeda

Vare, om. Vare, mitte Vareme

Viies, om. Viiese, mitte Viienda

Ranne, om. Ranne, mitte Randme

Apostroofi kasutatakse käänamisel nime-tavalise kuju esiletoomiseks. Kui perekonnanimeks on üldnime omastav kääne, tarvitatakse käänamisel apostroofi, kui selleks on vajadus (ametlike dokumentide puhul):

nim. Rand, alaleütl. Rannale

nim. Ranna, aleleütl. Ranna'le

nim. Kuuse, kaasajutl. Kuuse'ga

Eesti perekonnanimede käänamisel ei ole üldreeglist kõvalekalduvate juhtude püstitamine kerge. Ei tohi näit. liialdada erandliku i-tävelise käänamisega, sest sageli on see koomiline, näit. Pööl: Pööli, Tõber: Tõberi.

Täit kindlust ei ole ka esnimede käänamises. Vaja oleks erandlikult käänduvad nimed fikseerida, siis ei eksitaks järgmistegi nimede käänamisel:

Toomas: Tooma, mitte Toomase

Urmas: Urma, mitte Urmase

Kaaul: Kaauli, mitte Kaareli

Joonas: Joona, mitte joonase

Ajakiri „Pikker” on omastavas „Pikri”,
mitte „Pikkri”, nagu kiputakse taavitama.

Ei tohi käänata „jõudi” meenond, vaid
reeglipäraselt „jõu”.

Võõrpärisnimede käänamisel võib tek-
kida vältetavaheldus kohanimedes (Erfurt: Erfur-
di, New York: New Yorgi), isikunimede puhul
mitte. Isikunimedes, mille lõpposa moodus-
tab helilise konsonandi ja klusiili ühend,
sõilivad nominatiivi häälikud kõigis
käänoleis:

Atatürk: Atatürki, mitte Atatürgi
(RSE 29. X 1967.)

Roosevelt: Roosevelti, mitte Rooseveldi (EiA 1963.)

Superlatiivist.

Superlatiivi saab moodustada kõige +
komparatiivi või -im, -em abil.

Tarbetu on kahekordne superlatiiv, s. t.
kõige + em, im - ülivõrre.

Välimiseol kujunesid kõige demokraat-
likemaks (pro kõige demokraatlikumaks).
(RSE 17. V 1966.)

On vastu väidetud ülivõrde kasutamisele
sellist tüüpi juhtudel nagu 5 parimat kolhoosi,
vabariigi parimad linnakoal jne.¹ Teiselt poolt
arvatakse, et on võimalik öelda näit. Vaba-
riigi parimad kombainid, s. t. igast rajoonist parim.

¹ Vrd. O. Ojason, 20 parimat kombainit? - SV 24. V 1968.

1.3. Lüüntaxist.

1.3.1. Verbi vormidest lauses.

Mineviku edasiansandmiseks on eesti keeles 3 vormi : lihtminevik, täisminevik, enneminevik. Alati ei tarvitata neid õigesti. Lihtminevik on sageli kõrvale tõrjunud täis- ja ka ennemineviku.

"Wasp" ütles kosmonautide juurde, kes laskusid (pro olid laskunud) vette laevast 12 miili kaugusel. (Õ 17. XII 1965.)

Tõlkis (pro tõlkinud) H. Limberg.
(RK 8. XI 1965.)

Üksnes Balti Manufaktuur suurendas (pro on suurendanud) 1950. aastast toodangut rohkem kui 70-kordselt.
(RK 22. IX 1965.)

saama - lausest ¹

Tulevikku võib eesti keeles väljendada mõnel juhul saama ja tulema abil :

Töö saab valmis

Jemast saab arst või Jemast tuleb arst

Verbi saama kasutatakse aga ka umbisikulise mineviku väljendamiseks:

Maja sai tehtud

Sellised laused ei tundu alati halvad, eriti, kui neil on mingi omasette stiilivarjund, näit.

¹ Protokoll nr. 35, 16. IX 1964. a.

Sai ju lennatud tuhandeid kilo-
meetreid manohi sisse. (N1964.)

Vüimane, mis algul oli eesmärgiks,
elu peamiseks sihtiks, mille jaoks sai
õpitud. (N1964.)

Nannipunn ei saa iialgi otse
käidud. (N1964.)

Ent sel päeval ei saanud kaaloo-
kudega naised jällegi koju minnud.
(N1964.)

Lõjateudel sai kohatud nii palju in-
mesi. (N1964.)

Mineviku edasiandmiseks võib saama +
tud-partitsiipi vaid piiratud kasutada.
saama-verb on kõige õigemal kohal tule-
viku edasiandmisel, põhitähenähtuse muutumise.

Tingivas kõneviisis ei tohi ära jätta
pöördelõppe. On püütud omistada tingiva
kõneviisi pöördelõputa vormile erilist, isiku-
välist tähenähtust (vrd. tahaks loota, aga
tahaksin loota, kus väljendub isiklik suh-
tumine). Siiski on tahaks loota arvel kor-
rektsemad impersonaalsed tuleks loota, võiks
loota.

Käskiva kõneviisi mitmuse 1. pööre.

Kuigi tänapäeva kirjakeeles on käskiva
kõneviisi mitmuse 1. pööre arvel tavaliselt
kindla kõneviisi vorm, tuleb käskivat kõnevi-
si teatavalt juhtudel siiski kasutada:

Külastame (pro külastagem) teatavalt
pubul korraldatud nästusi. (pro!)

Kärkiva kõneviisi mitmuse 1. pööret kasu-
tatagu pöördumistes, üleskutses, ergutustes
jne. See muudab stiili elavamaks.

Töötame ja õpime leninlikult (parem
töötagem ja õppigem leninlikult!)
(Sa¹ 13. I 1965.)

maks - konstruktsioon.

J. Kaviik soovitas kasutada ma-infinitivi
käänetena ka maks-, maga-ja mani-vormi.¹

ma - tegusnime saavad käänet kasuta-
takse üknirkjuhtudel finaallause funktsioonis,
s.t. konstruktsiooni et + da - infinitivi asemel.

Näit. Ja ei teadnud, et mul on tarvis
palju töötada, teenimaks raha.

Ja pidi minema, kindlustama
end tuleviku suhtes.

Konstruktsiooni võib tarvitada ajalehel-
lemis, kuigi ta sobib enam ilukirjanduslikku
teksti.

1.3.2. Ühildemise küsimusi.

Arsõnalise aluse ja öeldise ühildemine.²

Kui alus on põhiaarvõna, võib öeldis
olla nii ainuses kui ka mitmuses. Lauses
arsõnalisele alusele eelnev öeldis on alati ain-
uses. Alles vastupidisel juhul kerub küsimus
öeldise ainusest ja mitmusest.

Koosolekust võttis osa sada inimest

¹J. Kaviik, Eesti õigekuluse õpik ja grammatika.
Tartu, 1936, lk. 157.

²Protokoll nr. 30, 11. IX 1963. a.

Vrd. H. Lepamaa, Öeldise ainusest ja mitmusest
arsõnalise aluse puhul. - KK 1952,
nr. 2, lk. 110.

Tüppu astus kolm meest

Kui arvsõna es on sõnad umbes, ligi, peaaegu, on verb ainuses.

Umbes kümme meest tuli

Ligi 300 spetsialisti töötas

Umbes 50 töölist hakkas ehitama

Kui alus on lähemalt määratletud, on öeldis mitmuses.

Naabermaja kolm poissi jooksid tänaval

Lisandi ühildumine.¹

Kui põhisõna on jutumärkides, siis laend muutub, põhisõna mitte.

Hotelli „Philadelphia“ es, mitte Hotell

„Philadelphia“ es.

Viimasel ajal on raskusi tekitanud väljend: kas planeedi Veenuse pinnale või planeet Veenuse pinnale.

Õige on rakett toimetati (maandus) planeedi Veenuse pinnale.²

1.1.3. Kriitilisi reksioone.

Eesti keeles nõudavad paljud verbid laendit kindlas käändes. Reksiooni erineb ka käändsõnadel. On sõnu, mille erinevaol reksioonid on soses erinevate tähendusvajunditega

¹ Vrd. M. Kindlam, lisandi ühildumisest. - KK 1959, nr. 1, lk. 34.

² K. Mikkla leiab, et siin ei saa veel anda raketit reeglit (Tähelepanekuid ja vastuväiteid. - SV 24. V 1968.)

(näit. sarnanema millega, millele; arvestama mida, millega jne.).

Ajalehekeeles tuleb alati tarvitada õigeid rektsoone, ehkki neid on ÕS-is kahjuks vähe toodud.

tunnistama mida, tunnistust andma millest
Majasid ümbritseva roheline sõbralik ühtesulamine linnaga tunnistab üldisest loomisrõõmest (pro annab tunnistust loomisrõõmest). (N2 1965.)

põrkama millele, kokku põrkama millega

Mõlemaol rektsoonid on võimalikud, kuid rektsoonil põrkama millele on teatav abstraktne tähendus, rektsoonil kokku põrkama millega aga konkreetne (näit. põrkas kokku autoga).

USA-Jaapani läbirääkimised põrkavad kokku suurte raskustega (pro põrkavad suurtele raskustele). (R2 5. XI 1963.)

raskusi millega, mitte millel

Meil on suuri raskusi saagi õigeaegsel koristamisel (pro õigeaegse koristamisega). (PK 1962.)

kinnitus millegi kohta, millegi kinnitus

Esikoht maailmas kinokülastajate arvu poolest on üheks kinnituseks nõukogude kinematograafia hoogsast arengust (pro kinnituseks hooga arengu kohta või hooga arengu kinnitusi).

kuritarvitama mida, mitte millega

Inglannad kuritarvitasid kreemidega (pro kuritarvitasid kreeme).

(K 1967.)

vahetama arvamus mille üle, mitte milles

Vahetasid arvamus kahe riigi suhtes (pro: Vahetasid arvamus kahe riigi suhte üle). (EK 1961.)

huvi millegi vastu, mitte millegi üle

Seminarist osavõtjad tunnevald suurt huvi Tallinna 2. kesknooli komсомוליorganisatsiooni töö üle (pro töö vastu). (Nõ 16. I 1960.)

nurin millegi üle, mitte millegi kohta

Nurin Abja meeste remonditud veoautode kohta (pro üle).

1.3.4. Lihitise kääne.

Lõpetamata tegevuse korral peab lausuma osalihitis.

Moskvas peetause praegu NSV Liidu meistrivõistlusi, mitte meistrivõistlused. (Õ 18. vi 1966.)

1.3.5. Tjamääruse kääne.

Tjamääruse käändeks tegevuse aja märkimisel on adessiiv.

1965. aasta lõpul ja 1966. aasta algul, mitte lõpus ja alguses, sest inessiivil on kohamäärusliku tähendus.

Kui puudub küpär, on inessiiv: ostobrikuus.

1.3.6. Lõvajärjestuse käärimusi.

Puudusena paistab ajalehekeeles silma määruse asitsemise verbi ees. Erilise stiilitaotlusena võib seda ju lubada, aga üldiselt muudab niisugune inversioon lause rütuurist ja kõlab vöörapäraselt.

Mise partei vankumatult hoolitab (pro hoolitseb vankumatult) rahusäilitamise eest Euroopas. (Rd 6. XI 1965.)

"Ma väga kannatan," tunnistas Lõmus (pro kannatan väga). (Rd 6. XI 1965.)

Ma ammu kannatan (pro kannatan ammu) naise ebatäiuslikkuse pärast. (SV 4. V 1963.)

Kui lause algab öeldise laiendiga, on lauses aluse ja öeldise inversioon. Erandi seltest reeglist moodustavad ka juhused, kus alusena esineb mitmuse 1. või 2. isiku personaalpronoomen ja see satub vahetult öeldise järelle. Reduplikatiivse silbi tekkimine hoitakse ära aluse paigutamisega öeldise ette.

Alati jäime me (pro me jäime) kommunistideks. (Rd 3. V 1965.)

Prokaiini tunneme me (pro me tunneme) novokaiini nime all. (Rd 13. V 1965.)

Pea- ja kõrwallause asend.

Täiendkõrwallause peab aruma oma põhiseona järel: Erik oli Härsingist es, kes oli end bühjaks jooksnud (pro Erik oli es Härsingist, kes oli end bühjaks jooksnud). (Sp 1961.)

Kõrvallause ärgu olgu genitiivi järel:

Mõnikord sa tead, et selle kuuteist-
kümnendaastase poisi, kellest kirjutasin,
teguole ajendiks oli üksainus
kitsas motiiv (pro: Mõnikord sa tead,
et sellele kuuteistkümnendaastasele
poisile, kellest kirjutasin, oli teguole
ajendiks üksainus kitsas motiiv). (N 1964.)

Sellistes lausetes on vahel genitiivi halb
kordamine: ¹

Revanš on sõja algus - sõja, mis
tabab... (pro: Revanš on sõja algus
ja sõda tabab...) (ETA 1963.)

1.3.7. „Kiil” on viimasel ajal üks sagedas-
maid lauseehitusvigu. Mingi lause sissekiilu-
tud sõna või sõnaühend lõhub sõnadevake-
list grammatilist seost, võimaldades tihti
väärast seostamist. Sel viisil kahjustub lause
mõistetavus. „Kiilu” kaotamisele on mitmeid
võimalusi:

Ümbersõnastamine

Et takistada Euroopa rahvaste võit-
luse laienemist demokraatia ja prog-
ressi eest (pro Et mitte lasta laiene-
da Euroopa rahvaste võitlusel
demokraatia ja progressi eest).
(Rlk 28. III 1965.)

¹Protokoll nr. 30, 11. IX 1965. a.

Endise sõjaministri Profumo keelatud armu-
suhete paljastamiseks miss Keeleriga...
(pro Selleks et paljastada endise sõjami-
nistri Profumo keelatud armuvahetused
miss Keeleriga...). (RSE 28. III 1965.)

Itaabis kasvas ettekannete mägi vas-
tupanuliikumise gruppide tegevuse koh-
ta (pro: Itaabis kasvas mägi ettekan-
deid vastupanuliikumise gruppide te-
gevuse kohta). (RSE 14. IV 1964.)

Enda kui filosoofi sõnavõtte õigustami-
ks geneetika ümber toimuvat diskus-
sioonist lubatagu tulla tsitaat (pro Et
õigustada enda kui filosoofi sõnavõtte
geneetika ümber toimuvat diskussiooni,
lubatagu tulla tsitaat). (SV 5. II 1965.)

× 70 % ameeriklastest räägib meie koostöö
ja kunstimeistrite vahetamise poolt
kunstivallas (pro 70 % ameeriklastest
pooldab meie koostööd ja kunstimeist-
rite vahetamist kunstivallas). (SV 31. I 1964.)

Selle margi andis 1912. aastal välja VSDTP
valimiselse kampania käigus duu-
mase (pro Selle margi andis välja VSDTP
duumavalimiste kampania ajal).
(E 16. V 1967.)

Medal, mis lasti välja kangelaslike
võitluse ja võidu mälestuseks Stalingra-

di all (pro: Medal, mis lasti välja Sta-
lingradi all peetud kangelasliku võit-
luse ja võidu mälestuseks). (RK 16. XII 1967.)

Kül on väljajäetav

Harold Wilson kasutas seda taktikat
oma hiljutise visiidi ajal USA-s (pro
Harold Wilson kasutas seda taktikat
oma hiljutisel visiidil USA-s).
(RK 28. III 1964.)

Romney seletab oma väiksemat toetust
rõjale Vietnamiis talle osaksaanud „aju-
pesuga“ visiidi ajal Saigoni 1965. aastal
(pro Romney seletab oma väiksemat
toetust rõjale Vietnamiis talle osaksaa-
nud „ajupesuga“ visiidil Saigoni 1965.
aastal). (K 10. X 1967.)

Lõvade järjekorra muutmine

Järgmisel hommikul lahendati sis-
sesõiduviisade küsimus Hispaaniale
(pro Järgmisel hommikul lahendati
Hispaaniale sissesõidu viisade küsi-
mus või Järgmisel hommikul lahen-
dati sissesõiduviisade küsimus).
(RK 2. VI 1967.)

Arutati jõu kasutamise plaani kuu-
ba vastu (pro Arutati kumba vastu
jõu kasutamise plaani). (EK 2. II 1967.)

Lisepäädise juures Eesti Nõu kunsti osakonda (pro Eesti Nõu kunsti osakonna lisepäädise juures). (SV 1961.)

Ilmekas on samuti tohtri esimese visiidi pilt palatisse (pro Ilmekas on samuti pilt tohtri esimesest visiidist palatisse). (Nõ 26. III 1967.)

Freesturba tootmine vähendatud niiskusega (pro: Vähendatud niiskusega freesturba tootmine). (RSE 1961.)

Ki saatis ootamatult alistumatute buhistide vastu ligi 2000 sõdurit (pro Ootamatult saatis Ki alistumatute buhistide vastu ligi 2000 sõdurit). (ETA 17. V 1966.)

Piduliku avakontserdi piletid Kremli Teatrisse on juba välja müüdnud (pro Piletid pidulikule avakontserdil Kremli Teatris on juba välja müüdnud). (SV 1967.)

Kõrvalause moodustamine

Tõsist muret teeb korralikku seemne saamise probleem ebaühtlaselt valminud viljast (pro Tõsist muret teeb probleem, kuidas saada korralikku seemet ebaühtlaselt valminud viljast). (Nõ 22 1966.)

Kümneol tuhanded ameeriklased nõuavad USA kuritegeliku sõja lõpetamist Vietnami vastu (pro Kümneol tuhande

nded ameeriklased nõuavad, et lõpetataks USA kaitsejõu sõda Vietnamis vastu). (Rd 24. I 1967.)

Lüüria on valmis rakendama abinõusid piirikonfliktide lõpetamiseks. Tisraeliga (pro Lüüria on valmis rakendama abinõusid, et lõpetada piirikonfliktid Tisraeliga). (Rd 18. I 1967.)

mine - konstruktsioon → da - infinitiiviks

Aatomirelva kasutamise plaanid Korea ja Hiina vastu (pro Plaanid kasutada aatomirelva Korea ja Hiina vastu). (Rd 20. VIII 1963.)

määrus → täienoliks

Möödunud pühapäeval olid hiidlased esimese monumentaalskulptuuri avamise tunnistajaks kodusaarel (pro Möödunud pühapäeval olid hiidlased kodusaare esimese monumentaalskulptuuri avamise tunnistajaks).

1.3.8. Järgnevatel näidetes on halva rõnastuse tõttu võimalik pidada õelolise laiendit sihtise või teiste lauseliikmete laiendiks. Lõnaole jäjekorda muutes või asesõna kasutades saab laiendi õige põhisõna juurde suunata.

Väärseis kaasaütlevaga

Aafrikat nimetatakse nüüd õigusega ävganud mandriks (parem Õigu-

sega nimetatakse nüüd tafrikat ärganud mandriks).

Ta emaldus rohmakal sammul, oma pikkuse, triibulise särgi ja nukra linnukoera ilmega möödujate tähelepanu äratades (parem Ta emaldus rohmakal sammul, oma pikkuse, triibulise särgi ja nukra linnukoerailmega kõigis möödujates tähelepanu äratades).

Tuleb teine vahetus, ei panda pinke seisma, ei loeta näpuga freesitud detaile ega kopikaid (parem Tuleb teine vahetus, pinke ei panda seisma, näpuga ei loeta freesitud detaile ega kopikaid).

Plinio mäletas, kuidas ema ja õde sulgesid surnu silmad ja hakkasid siis kõrge häälega surnut taga nutma (parem Plinio mäletas, kuidas ema ja õde sulgesid surnu silmad ja hakkasid siis surnut kõrge häälega taga nutma).

Nad maitseisid kriitilise näoga jäätist (pro Nad maitseisid jäätist kriitilise näoga).

Väärnosed teiste käänetega

Kuhu ta võeti ilma eksamiteta

erikursusle (parem Ja võeti erikursu-
sle ilma eksamiteta).

1.3.9. Sidesõnade kasutamisest.

ja, ning¹

Nende sidesõnade kasutamises ja
tähtsuse eristamises on mitu seisukohta:

1) ning tähendus olevat 'ühtlasi ka'.

See on kolmas ning viimane loeng.

2) ja ja ning olevat samaväärsed.

Sinna tulid haritlased, talupo-
jad, tehaste töölised ja (ning) tee-
nistrijad ning (ja) teised.

3) ning sobivat enam sinna, kus seos on
vähem tihed.

Enamasti Lelts ning keele- ja tõlkeseutsi-
oon korraldajad ühise koosoleku.

Tundub, et ja ja ning vahel range vahe-
tegemine ei ole õigustatud.

Vähenolada tuleks ja, ning, sest, ega jt.
sidesõnade tarvitamist lause algul. Need
võib ära jätta, kui sidesõna kõrval on veel
ka, enam, ainult, liide -gi ja ki:²

Ning veel enam (pro veel enam).

Ning see on ainult osa sellest (pro see
on ainult osa sellest)

Ja üldse on nii, et... (pro üldse on nii, et...)

¹ Protokoll nr. 35, 16. IX 1964. a; vrd. J. Avik, Eesti õigekultuuri õpik ja gram-
matika. Tartu, 1936, lk. 192.

² Samas.

kuna, sest¹

Ei saa samastada sidesõnu kuna ja et või sest (kuna 'sel ajal kui'). Viimasel ajal on aga määrgata põhjuskõrvallause kausaalsete siduvate sõnade et, sest et, seepärast, seepärast et asemel temporaalse sisuga sidesõna kuna.

Salgamine ei tooks pääsu, kuna (pro sest) kuritegeliku teo tunnused on ilmsed.

On siiski keelteadlasi, kes suhtuvad kuna kasutamisse liberaalsemalt.

Vahel satub lausesse kaks et-i, siis võidakse erandlikult kuna tarvitada:

Et mul oli teada, et... (parem kuna.)

mitte ainult... vaid ka²

Konstruksioon mitte ainult... vaid ka tekitab sageli lauses ebaloogilisusi, eriti tõlgetas.

Meil on tarvis mitte ainult üldisi loosungeid, vaid ka sihikindlat võitlust (parem Meil pole tarvis mitte ainult üldisi loosungeid, vaid ka sihikindlat võitlust, või Meil on tarvis mitte ainult loosungeid, vaid ka sihikindlat võitlust).

¹ Protokoll nr. 17, 22. IX 1961. a.

Vrd. E. Kindlam, Sidesõna kuna tähendusliku koormuse ker-
gendamiseks. - KK 1967, nr. 7, lk. 430

² Protokoll nr. 30, 11. IX 1963. a.

Vrd. E. Kindlam, Eitavavormilise jaatuse kaitses. - KK 1964,
nr. 11, lk. 682.

Jaatusõna jaa (=jah) ja sidesõna ja tuleb teineteisest eristada.

Orienteerumismatkale -ja" (pro jaa, jah). (Õ 23. V 1965.)

Kaasik! Ja! Lavrov! Ja! Randam! Ja!
(pro jaa, jah). (M 23. IX 1965.)

Rahvaste kinol-ja" (pro jaa) Nõu-
koguole ettepanekule.

1.3.10. Lauseliidenoleist.

Absoluutse nominatiivi asemel on hakanud kasutama konstruktsiooni kaasavõtleva-
ga, mida ei saa soovitatavaks pidada.

Kaulele paistis laagri sinine lipp
valge rahutuuga keskel (pro Kau-
lele paistis laagri sinine lipp,
keskel valge rahutuus). (N 1964.)

Püstoliga käes liikus ta metsas
(pro Püstol käes, liikus ta metsas).
(R 14. IX 1966.)

Hobune roosiga kõrva taga (pro
Hobune, roos kõrva taga). (ER 1963.)

Allveelaevad rakettidega pardal
(pro: rakettidega allveelaevad).
(ER 1963.)

Jalgsimatkaajad telgiga seljakotis
(pro Jalgsimatkaajad, tele selja-
kotis). (R 1962.)

Tüüpne mees rigariga nius (pro Tüüpne
mees, nius rigar). (Õ 19. VI 1967.)

Näiteid kaasajutlevaga konstruksioonidest
1964. a. 7. veebruari „Sirbi ja Väsara“ vergudel:

hall kivimüür jässakate tornidega
nukkadel; poomisnurk tugeva raud-
talaga laes; inimesed kivimüraka-
tega õlgadel.

des- lühendiga¹ ei ole soovitatav liialda-
da. mine- konstruksiooniga lause on sageli
kompaktsem:

Astudes välja lepingu vastu, väljen-
davad... (parem lepingu vastu välja-
astumisega väljendavad...).

des- vorm on tihti parem lühendi lõpus,
mitte alguses.

Väljendades rahva nõudmist... (parem
Rahva nõudmist väljendades...).

1.3.11. Otsele kõne tarvitamisest.

1964. aastal viitas H. Vals oma ettekau-
des mitmele taunitavale tendentsile otsele kõ-
ne tarvitamisel.²

1. Ei ole traditsioonilist saatelauset, see
on muutunud isesisva tegevuse väljendajaks.

„Jõudsid õigers ajaks - puulõikamistal-
guol,“ võtab Paul määrjad kindlalt
kõdest. (N 1964.)

¹Protokoll nr. 30, 11. IX 1963. a.

²Protokoll nr. 35, 16. IX 1964. a.

2. Inversiooni pöördumine saatelauses:

"Pole midagi. Tõuse, tõuse," üliõpilane naeratas, ulatas kätt. (N 1964.)

"Õpetame," tema klaashelmed helkisid. (N 1964.)

"Haa küll," ta libises vaadilt maha. (N 1964.)

Lahenduseks oleks punkt saatelause ja otse kõne vahel:

"Jõudsid õigeks ajaks - puulõikamistaljud." Paul võtab märjaol kindlast kõigest.

"Pole midagi. Tõuse, tõuse." Üliõpilane naeratas, ulatas kätt.

1.3.12. Interpunktsioonist.

On märgata mõttekriipsu liigtarvitamist. Selle asemel peab tihti olema koolon või koma.

Tahaksin alla kriipsutada oma põhilist veendumust - (pro:) kirjandusteadusele võime esitada ja peame esitama suuri nõudmisi.

"Elagu ametiühingud - (pro,) kommunismi kool!"

Kahete iseseisvat küsilauset ei saa eraldada komaga.

Aga kes on süüdi, kes kahju kannatab? (pro Aga kes on süüdi? Kes kahju kannatab?)

Kust võetakse niisugusele loomakarja-
le sööta, kust võetakse aega? (pro
Kust võetakse niisugusele loomakar-
jale sööta? Kust võetakse aega?)

Keda kiita, keda laita? (pro keda
kiita? Keda laita?)

Kui küsimus on kõrvallauses, lõpeb lause
punktiga.

Pidas pikalt nõu, mida poisiga ette
võtta? (pro Pidas pikalt nõu, mida
poisiga ette võtta.)

2. Sõnavara küsimusi.

Ajakirjanduskeele sõnavara vaadeldaval ajavahemikul (1958-1967) on mitmeski suhtes rikastunud. Teaduse ja tehnika kiire areng toob juurde järjest uusi mõisteid. Ajakirjandus on püüdnud nende märkimiseks termineid juurde soetada.

See pole muidugi kerge. Suurt puudust tuntakse abistavatest sõnaraamatutest. Juba aastaid ootavad ka ajakirjanduslased entsüklopeediat, eriti aga igasuguseid oskussõnastikke, samuti kirjakeele seletavat sõnaraamatut jm. Suurt puudust on tuntud põhjalikumast keelilisest käsiraamatust.¹

Suur osa uudiseid tuleb meie ajakirjandusse vene keele vahendusel. Sellest ongi tingitud paljude uudisterminite esialgne tõlketerminite ilme. Vene keeles tähistatakse mõistet sageli sõnaühendiga. See põhjustas mitmesõnaliste terminite levikut ka eesti keeles. Keele- ja tõlkesektsioonis on otsitud võimalusi kohmakate sõnaühendite asemele kompaktsemate saamiseks kas sõnade liitmise teel, näit. relvastumise võidujooks → võidurelvastumine, jõupositsioonilt lähtuv po-

¹ Seda puudust aitab nüüd korvata J. Valgma ja N. Rummeli koostatud käsiraamatu ilmumine. (J. Valgma, N. Rummel, Eesti keele grammatika. Tallinn, 1968.)

liitika → jõupoliitika või mõne lühema ja il-
mekama sünonüümiga asendamise teel, näit.
nõupidamine kõige kõrgemal tasemel → tipp-
nõupidamine, rakettide väljalaskmise seadel-
dised → raketistardiseadeldised, aatomi- ja
vesinikupommidega varustatud Ameerika sõja-
lennukite lennud → Ameerika aatomi- ja vesi-
nikupommilennukite (õhu)retkeol.

Kuid ajalehekeele sõnavara rikastami-
ne pole piirdunud ainult terminoloogiaga.
Seksioonis peetud ettekanded ja arutlused
on sageli puudutanud üldsõnavara prob-
leeme. Ajakirjanikke on ohutatud trafaretti-
dest vabanemiseks otsima eeskujusid ilukir-
jandus- ja ka murdekellest. On taaselusta-
tud unarusse jäänud sünonüüme (näit.
liikmesriik, ehitusmälestis, kultuurimälestis
vakepeal ainiwalitsenud liikmeks oleva riigi,
arhitektuurilise ja kultuurilise mälestusmär-
gi asemele), on täpsustatud sõnade tähendu-
si. Mitmesuguste ajalehtede keele analüüsi-
misel on valvsalt jälgitud sõnavaralist
külge ja juhitud tähelepanu vigadele.

2.1. Terminoloogiast.

Ajakirjanduses kajastuvad ühiskonnoli-
ku elu kõik küljed. Kõneldes poliitikast,
tehnikast, põllumajandusest jne., kasutame
antud valdkonnale omaseid, piiritletud
ja kindla viiruga sõnu, nn. termineid. Ter-
mini all tuleb mõista sõna või sõnaühen-

dit, mida kasutatakse teatavale erialale kuuluvate esemete või mõistete täpsaks väljendamiseks.¹ Terminid on mis tahes ala teadusliku käsitluse paratamatuks eeltingimuseks.

Terminoloogiaprobleemidega on seotud palju tegelolusid. On arutletud mitmete teadusharude oskussõnavara olukorda ja on ka otseselt osa võetud terminite fikseerimisest, nende tähenduse täpsustamisest. Ajakirjanike tähelepanu on juhitud terminite kasutamisel tehtud vigadele. Tõlketermineid, millega on seotud spetsiaalselt tõlkimisse puutuvaid probleeme, käsitletakse antud diplomitöö tõlkepeatükis.

Alljärgnevasse ülevaatesse on koondatud erialade kaupa terminid, mis on olnud arutlusel seotud seotud koosolekutel.

Politiika ja majanduse terminoloogiast.

asutus, ettevõte

Vahetegemine nende terminite vahel on tingitud tootlikkusest - mittetootlikkusest.

asutus on mittetootlik, ettevõte - tootlik.
(Prot. 43.)

kasum, tulu

Ei ole kattuvald terminid: kasum 'puhastulu', tulu 'sissetulek'. (Prot. 43.)

¹O.C. Axenarova, Словарь терминов и выражений экономики. Москва, 1966, lk. 474.

[Teaduste Akadeemia] kirjavahetajaliige
kirjavahetajaliige on parem kui kor-
respondeeriv liige. (Prot. 6.) Hiljem min-
di üle korespondentliikmele, mis on
nüüd juba üldiselt tarvilusel.
(Prot. 33.)

klassivend

Juba 1918. aastal kasutas V. Kingissepp
klassivenda poliitilise terminina.
Lõnal klassivend on suga kaks
tähenõust. Kuid segiminekut ei ole
karta, sest kontekstid on küllalt
erinevad. (Prot. 28.)

kolmepoolne leping

tunnistati sobivaks terminiks. (Prot. 33.)

kolonialist

Kolonialistlike ideoloogia kannaja,
kolonialismi pooldaja. (Prot. 16.)

kolonisaator

Koloniseerija, vallutaja, anastaja.
(Prot. 16.)

komsomoli-ja noortebrigaad

Mitte kommunistlike noorte ja noor-
te brigaad, mis oli küll kaua
aega kasutusel.

koonduumus, koonduumine

Meie ede pandiks on tihed koonduu-
mus partei ümber.

Selles lauses on koonduumus oma-
kohal, sest iole mõeldud koonduumist
kui protsessi. Tavaliselt öeldakse

siiski koonolemine. (Prot. 15.)

materiaalne ergutus, materiaalne hüvitus

Hea töö eest - materiaalne ergutus,
stimuleerimine, virgutus (mitte hüvi-
tus 'heaxstegemine'). (Prot. 16.)

materiaal- tehniline baas

Veel "Poliitika ja majanduse oskussõnas-
tikus" on fikseeritud materiaalne
tehniline baas. Seksioonis leiti, et
parem on termin kujul materiaal-
tehniline baas, ka materiaalne baas.
(Pr. 21.)

palgaarvutaja

Raamatupidamise termin on pal-
ga arvutamine; arvestus on kindlas
korras majandusliku informatsiooni
talletamine. Arveametnik on palga-
arvutaja, mitte palgaarvestaja.
(Prot. 43.)

ründerühmlasol

Mitte rünnakrühmlasol. (Prot. 49.)

territoriaalsol vaidlusol

Mitte territoriaalvaidlusol. (Prot. 33.)

toiminguid sooritama

Võrkplaneerimise terminoloogias soori-
tati termini tegevusol täidetakse
asemel kasutada toiminguid soori-
tama. (Prot. 47.)

tootlikkus, tootlus

tootlikkus 'võime toota'.

tootlus 'tootlikkuse suurus'. (Prot. 45.)

tuumarelvakatssetuste kindlakstegemise, avas-
tamise vahendid

Mõlemad variandid on lubatavad,
kuid eelistatavam on esimene. (Prot. 23.)

täiskogu

ETA-s tarvitati seda terminit tähen-
duses 'plenum', mis aga ei ole läi-
nud kasutusele.

usund

Teatud usutunnistusel põhinev konkreet-
ne religioon, mitte religioon üldse.
(Prot. 16.)

väerinol, rinne

Mitte väerinne.

Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemete Aren-
damise Eesti Ühing

Mitte Välismaadega Sõpruse ja Kultuuri-
sidemete Arendamise Eesti Ühing, nagu
algul oli sõnastatud. (Prot. 6.)

Kosmoseterminoloogiast.

Nõukoguile liideti tohutul edusammudel
kosmose uurimisel, järjest uued keeles väljen-
dust vajavad mõisted sel alal on tinginud
kosmoseterminoloogia tekkimise ja arenemise.¹

Textsioonis on viimistletud nende nute

¹ Vrd. E. Arven, Lõike eesti sõnavara sõjajärgsest aren-
guloost. - KK 1967, nr. 12, lk. 711-713.

Vrd. E. Vääri, Lõnadest lunoid ja planetoid. - KK
1959, nr. 3, lk. 178.

oskussõnade vormi kui ka tähendust. Kui ühe mõiste väljendamiseks oli tulnud paralleelselt kasutusele mitu sõna, kaaluti, misugust neist tarvitama hakata.¹

astronaut, kosmonaut

Kosmonaut on meil kasutatav termin inimese kohta, kes liigub kosmoses.

USA-s nimetatakse kosmoselendureid astronautideks.

kaaluta olek

Fisuliselt õige on ka kaalutus, kuigi seda ei tarvitata. Kaalutuse seisund on tähttäheleline tõlge vene keelest.

kosmoselaev

Kui jutt on maailmaruumi saadeta-
vast suurest lenkkehast, kas seda siis
nimetada lennoidlaev, raketilaev, kosmi-
line laev, kosmoselaev - tehiskaasla-
ne, sputnikilaev või laev-kaaslane?
Leiti, et parim termin on kosmose-
laev. laev-kaaslane on tõlkema-
netus. kosmoselaeva ja raketilaeva
mootmed on aga erinevad.

kosmoselaeva uurimisaparaadid, teaduslikud aparaadid

Mitte kosmoselaeva teaduslike uuri-
mise aparaadid.

¹Protokoll nr. 15, 21. IV 1961. a.

Kosmoselaev, milles on inimene; inimesega
kosmoselaev

Heaks ei kiidetud varianti kosmo-
selae inimesega pardal; võimalik
on aga ka mehitatud kosmoselaev,
eriti meeskonnaga laeva puhul.

kosmoselendur e. kosmonaut (üldterminina)

Mitte lendur - kosmonaut. Pealegi jää-
gu paarisõnad sellens, et juba eis-
tada lendurit-kosmonauti, arsti-kosmo-
nauti, bioloogi-kosmonauti.

mootor, pidurohustade, pidurohustmootor

Raketil on mootor (mitte jõuseade,
või glumament) ja pidurohustmootor,
aga ka pidurohustade (näit. lange-
varju abil hoo aeglustamiseks).

rakettmootor ja raketimootor on
kaks ise asja (vrd. rakettlennuk 'len-
nuk, mis on ühtlasi raketi'; raketi-
lennuk 'raketti või rakette kandev
lennuk').

sputnik, tehiskaaslane

cnymnuk tõlgiti algul kunstlik

Maa kaaslane, Maa kunstlik

kaaslane, kuid peagi levis sput-
nik. 1961. aastast alates on kasuta-
tavaim siiski tehiskaaslane.

universum, maailmaruum, kosmos

Nende terminite sisu on piiritletav.
universum hõlmab maailmaruumi
koos selles olevate kehadelega (Maa

kaasa arvatud).

kosmos on universumi osa väljaspool Maad.

maailmaruum on sama mis kosmos.

Termin maailm 'kosmos' tähenduses on vananenud. kosmose asemel võib tarvitada kosmilise ruumi, aga kosmoselaev, kosmosereis on igal juhul elistatavamad kosmilisest laevast, kosmilisest reisist.

Ei ole tarvis verbi kuunduma, mis piidavat märkima Kuule laskumist.¹ Selleks sobib hästi tegusõna laskuma, aga ei maksaks karta ka maandumist Kuule, Veenusele jne.

Lõjanduse terminoloogiast.

kaitseminister (NSV Liidus)

Mitte riigikaitse minister. (Prot. 18.)

katsetajalendur

Tarvitusel on ka katselendur, kuid sisuliselt tähistab see isikut, kes teeb läbi katseaja, mistõttu lennukeid katsetava isiku märkimiseks on sobivam katsetaja-lendur e. lendurkatsetaja.

¹Vrd. B. Lunden, Millens närvitsela? -SV 11. III 1966.

merjõud

Mitte rõjamerjõud.

Merjõudude (mitte rõjamerjõudude)
manöövrid.

Merjõudude (mitte rõjamerjõudude)
paatkond.

suurtükk

suurtükk on termin, mis hõlmab
kõik suurema kalibriga relvalü-
gid, nagu kahur, haubits, mortier,
miinipilduja.

Ei ole väliki, mille relvastuse moo-
dustaksid ainult kahurid, seepärast
ei ole ka kahurväge, on suurtü-
kivägi. (Prot. 28.)

rõjalaevastik

Mitte rõjamerilaevastik.

õhujõud

Mitte rõjaõhujõud.

Esimesi sõjanduse terminite kasutamisel
ajakirjanduses.

diviis on väekoondis, mitte väeosa

Linine diviis ... see väeosa (pro väe-
koondis) purustati Nõukogude Liides.
(RSE 7. II 1967.)

kaaroliväearmee juhataja

Mitte kaaroliväearmee ülemjuhata-
ja.

NATO ühendatud sõjajõudude kõrgem
ülemjuhataja (pro ülemjuhataja). (RSE 6. XI 1963.)

kahurite kanonaad on tautoloogiline väl-
jend : kanonaad 'suurtükimüria'.
(Nõe 11. II 1965.)

raketi-ja suurtükiväepäev

Mitte raketivägede ja suurtükiväe
päev. (Nõe 19. XI 1965.)

sõjalaevastike madrused

Mitte sõjaväemadrused. (Nõe 28. XI 1967.)

Õigusteaduse terminoloogiast.

Tekstisoonis arutleti 19. detsembril 1962. a.
juriidilise oskussõnastike maketti, mida tut-
vustas õigusteadlane E. Talvik.¹ Leiti, et ma-
ketis pole paljude sõnade sisu kindlalt piirit-
letud. Puudunud paljud vajalikud sõnad, nagu
alev, erastlevõtlus, pagulane, siüüdistusant,
vastastus, äritsemine. Juhiti tähelepanu kokma-
katele väljenditele: looduskaitsealane piir-
kond, kohtuotsuste uuesti läbivaatamine,
avalik vargus (s.t. riisumine) ja salajane
vargus. Sõnastik sisaldagu ka sõnu leiutuse
ja patendiõiguse alalt. Tuleks täpsustada
eriala ja oskuse väljendamiseks kasutada-
vaid sõnu järk, liik, kategooria. Maketis
on palju boorlane vene keelest.

Mõnede juriidiliste terminite tähendusest.
ajaloli

Õigel ajal, в срок, своевременно. (Prot. 49.)

¹ Protokoll nr. 25.

avalik, ühiskondlik

Nende sõnade tähenduse üle on kuni viimase ajani vaieldud: kas avalik kord või ühiskondlik ord, avaliku või ühiskondliku korra kaitse.

Õige on avalik kord, avaliku korra kaitse, sest ühiskondliku korra all mõeldakse eelõige ühiskonnakorda, s.o. formsiooni (näit. feodalism, kapitalism jne.). (Prot. 21.)

sättima

On juurdunud juriidilise terminina. Võimalik on ka sätetama, kui tahetakse sõnale sättima jätta ainult tavaline, kõnekeelne tähendus. (Prot. 38.)

Meteoroloogia terminoloogiast.

Meteoroloogid teevad vahet pilvisuse 'pilvedega kaetud' ja pilvituse 'pilvedeta olek' vahel.¹ Pilvedeta oleku kohta võib öelda ka pilvetus, kui räägitakse nende sõnade segiminemist.² (Prot. 35.)

Lüüski on sõna pilvitus tähenduses 'pilvedega kaetud' vähemalt igapäevases keeles lubatar.

¹ Vrd. A. Tarand, Meteoroloogia sõnavara täpsustamiseks. - KK 1966, nr. 4, lk. 246.

² Vrd. M. Kindlam, Miks vaheldub pilvetus vaheldub vahelduva pilvisusega. - KK 1965, nr. 9, lk. 580.

madalrõhuala, madalrõhkond, tsüklon

madalrõhuala on ala, mille kohal on tsüklon, s.t. kus toimib madalrõhkond. madalrõhkond ja tsüklon on üks ja seesama. (Prot. 23.)

sademed, sadestised, sadestused, setted

Tekstisoonis on avaldatud arvamus, et nende terminite mõistevaldkonnad vajaksid täpsustamist. Väit. kumb on õigem: radioaktiivsed sademed või sadestused (sadestised)? (Prot. 33.)

Keemia terminoloogiast.

Tekstisooni korralekul 24. jaanuaril 1964. a. kõneles O. Kirut ajakirjanikele keemiast ja sellest, mida tuleks teada keemiaalast oskussõnavarast.¹

keemilised kiud

Keemilistest kiududest ainetel on palju nimesid: kaproon, perloon, nailon, lausaan jne. Keemilisel teel saadud kiud jagunevad 1) tehiskiududeks (mis kasutatakse looduslike kõrgmolekulaarsete ühenditeid) ja 2) nõrketulistest kiududeks.

liitväetised

On lubatud ka segaväetised.

¹ Protokoll nr. 32.

lõhnaained; aromaatsed ained

lõhnaained on lõhnaõlid; aromaatsed ained on muu mõiste (aromaatsed ühendid, piiritused).

maagaas

Mitte looduslik gaas.

mineraalväetised

Mitte kunstväetised.

naatriumkloriid

Mitte kloornaatrium.

oksiid

Vastavalt rahvusvahelisele kokkuleppele on see ainuõige vorm ring asub ühte ritta kloriidi, karbiidi, sulfidi-ga. Erandina on ü sõnades oksüdeerimine, oksüdeerumine, oksüdatsioon, oksüdimetria, hüdrooksüasootend, oksübioos, oksühemoglobiin.

peenkeemia, suurkeemia, väikekeemia

peenkeemias on tegemist näiteks arstimite valmistamisega.

väikekeemia (ka tarbekeemia) alla kuuluvad puhastusvahendid, värvid, kosmeetikatarbed jms.

suurkeemia on seotud suure tootanguga, näit. väetised, autokummid, plastmassid jne.

poroloon

Poorne materjal uvrapärvaste pooridega. Valmistatakse karbamiidist, sünteesilistest vaikudest. Ei ole vahtkummi.

tehismaterjal

Lõna vanaenenud variant on kunst-
materjal. Rahvakeeles on levinud täiend-
sõna kunst (kunstnakk, kunstkärg)
ja raske on kohe muendust läbi viia.
Muide, kunst esineb täiendsõnana
kahes tähenduses: 'kunstlik' ja
'kunstiline' (kunstkäsitöö).

tehissiid

Mitte kunstsiid.

Meditsiini terminoloogiast.

Arstiteaduse oskussõnadest ajakirjanduses
ja vigaolest nende kasutamisel kõneles 20.
novembril 1965. a. sektsioonis H. Jänes.¹

Perioodilistes väljaannetes on viimasel ajal
üha sagedamini hakatud kirjutama teavitus-
teemadel. Arstiteadusliku terminoloogia veatu
kasutamine nõuab aga ka arja risulist tund-
mist. Avaldatud artiklite temaatika on
üsnä piiratud: südame ja veresoonkonna
haigused, vähktõve ravi, haruldased operatsi-
oonid. Seega pole vajaminev terminoloogia
eriti ulatuslik olnud ega tohtinuks ajakir-
janikulgi üle jõe käia.²

ajukest

Mitte ajukelme.

¹ Protokoll nr. 41.

² Nüüd on olemas ka või seoses südame siirdistuta-
mise operatsioonidega mõnevõrra muutunud.

haigus, töbi

haigus kuulub üldhõnnavarasse, töbi aga on termin, näit. kurgutöbi 'difteeria'.

haigusleht

haigusleht asemel soovitati tarvitada töövõimeleht.

haistmiskeskus, oksenduskeskus

Mitte haistekeskus, oksakeskus, kuigi arstid on neid lähemaid võrre kasutanud.

kiun, om. kiunne

Koprules kuulatakse kiunusid, mitte kiuneid.

kõva-, nina- ja kurguhaiguste osakond

Mitte kõva-, nina- ja kurguosakond.

limaskest

Mitte limanahk.

sisehaiguste osakond

Mitte riseosakond.

tervishoid, hügieen

tervishoid on laiaulatuslik sotsiaalne, organisatsiooniline mõiste. Kitsamatel juhtudel kasutada hügieen (näit. toitumishügieen, hammade hügieen).

täitumustunne

Näit. täitumustunne üldasõnas, mitte täiusustunne, täisunne.

Laitmatud keelendid ei ole sisehaige, laava-
haige, infarktihaige, küll aga tuberkuloosihaige.

Textsioonis juhiti tähelepanu mõnedele meditsiiniterminoloogias arvatavatele ebakohtadele Õs-is:

Õs annab sõnale rett selgituse: 'kestkondamisel kahtitultuud nahk, nahatükk'. Õige olewat aga ketendamisel.

Õs-is tuberkuloosibatrill, -kepike. Õige olewat tuberkuloosibakter, -tekitaja, sest tekitajaks on mikroobakter. Tuberkuloositekitaja ei saavat mingil juhul olla batrill.

Õs-is nünnituskahjustus (vastnäindimul). Õige on nünnikahjustus (vastnäindimul) ja nünnituskahjustus (emal).

Esimesi meditsiinitermine kanutamisel ajakirjanduses.

Haigused ja sümptoomid
arterite haigus

Mitte arteriaalse veresoonestiku haigus. (NN m. 5, 1965.)

arteriosklerosis, aterosklerosis

Mitte arteriosklerosis. (Sp 11. X 1965.)

arterite lühjastumine

Mitte lühjumine. (NN m. 8, 1965.)

hüpertooniatõbi, kõrgvererõhutõbi

Mitte kõrge vererõhu haigus (Õ 1965.), kõrgvererõhutõbi (Nse 1965.), kõrgvererõhuhaigus. (Nse 1965.) Ainult hüpertoonia ei tähenda veel haigust, vaid kõrgeenenud vererõhku.

kerelihaste, skeetilihaste, südamelihaste kõhetumine

Mitte keha- ja südamelihaste kidumine. (E 3. IV 1965.)

luumurd

Mitte luumurre. (Nõ 17. X 1965.)

maniakaal depressiivne psühhos

Mitte depressioonimaania. (N m. 9, 1965.)

maohaavand, maohaavanditõbi

Mitte maohaavad. (Rõ 20. X 1965.)

haavand tekib haiguse tagajärjel,
haav - trauma tagajärjel.

maohaavandi mulgustus

Mitte lõhkemine. (Nõ 10. XI 1965.)

närvinõrkus

Mitte närviväsimus. (E 1965.)

pahaloomulised uueismoodustised

Mitte uusmoodustised. (Rõ 14. VII 1965.)

parkinsoni tõbi

Mitte parkinsoni haigus. (N m. 9, 1965.)

siderude

Muutused soonte sideroes, mitte
riekoes. (N m. 5, 1965.)

sooned ahenevad

Mitte kitsenevad. (N m. 5, 1965.)

sooled turnsuvad või puhituvad

Sooled on turnunud (sein paksene-
nud) või puhitunud (gaasidest),
mitte paistetunud. (Sv 27. XI 1964.)

soolesulgus

Mitte sooltesulgus. Õs annab valda-
va osa liitrõnu ainsuses täiendõnaga
sool, millelgi pärast aga soolekhaigus,
sooltekatarr. Mitmus pole vajalik,
tuleks kasutada igal pool ainsust.

südameinfarkt

Mitte kasutada täiendõnata (Nv 1965.),
sest infarkt võib peale südame olla
ka kopsus, maksas.

südame ja veresoontkonna haigused

Mitte südameveresoonte haigused.
(Õ 19. xii 1965.)

südamevoolmed, rinnaangiin

Mitte südamekrampid. (Nv 1965.)

vähktõbi

Mitte vähahaigus. (Rd 14. viii 1965.)

värihalvatus

Mitte vappehalvatus. (Nm. 9, 1965.)

Anatoomia ja füsioloogia terminid

epitulkude

Selle pealmine kiht on epidermis e.
marraskude, mitte epidermiskude.
(Õ 24. xii 1965.)

lihased, lihaskond

Mitte lihaste rüsteem. (Rd 16. xi 1964.)

nõrgenemine

Tanadus on kõigi elufunktsioonide
loomulik harmooniline nõrgenemine,
mitte väheneimine.

Neurpealsed funktsionaalsed
võimete alanemine (pro neurpeal-
sete funktsiooni nõrgenemine).

(Sp 11. x 1965.)

närvilõpmed

Küüned peavad kaitsma sõrmetes

asuvaid närvilõpmeid, mitte närvisotsi.
(NV m. 9, 1965.)

närgsooned

Mitte südame närgsooned (NV m. 5, 1965.),
sist närgsooned on ainult südames.

rasunäärmete liigtalitus

Mitte rasunäärmete ületegvus või
kõrgendatud tegvus. (NV m. 7, 1965.)

silmaava e. pupill

Mitte silmatava (Rx 11. XI 1964.), sest
see ei ole meditsiinitermin, vaid pilt-
lik väljend.

südamelihase funktsioon

Mitte südamelihaste funktsioon.
(Rx 16. XI 1964.)

umbsoole usjätke, ussipin

Pimesool on kõnekulne, rahvalike
nimetus.

valu

Mitte valutunde emotsioon. (Õ 11. XI 1964.)

veenid ja arterid

Mitte venoosid ja arteriaalsed vere-
sooned. (Rx 24. IX 1964.)

Ravimid ja ravivõtted

maomürk

maomürk sisaldav preparaat, mitte
ussimürk sisaldav preparaat. Vipri-
saal sisaldab maomürki.

stomatoloog-kirurg, onkoloog-kirurg

Topeltnimetusi võib kasutada riis,

kui need näitavad spetsialiseerumist.
arst-terapeut või arst-ftisiasater on
tarbetu.

Halvad väljendid tungivad haiguslugudest
ka ajakirjandusse, näit.

Haige peab iga päev oma dieedi ära söö-
ma.

Haige peab saama gaasivaba toitu.

Tehnika terminoloogiast.

21. novembril 1962. a. kõnelesid prof. L. Jürgenson
ja dots. A. Jürgenson aktsioonis tehnika terminolo-
giast.¹ Ettekandelis rõhutati, et dukorda tehnika
oskuskeele alal ei saa pida olla rahuldavaks.
Lõnavõtjad vägid lahendust sobivate sufiksrite süs-
teemikindlas kasutamises, kusjuures aga nõudsid
küllalt suuri senistest reeglist kõrvalekalduvaid
vabadusi. Võrreivabaduse nõudele vasteldi vastu,
arvestades meie tuletussüsteemi ajaloolist kuju-
nemist ja traditsiooni.

Polütehnilisest terminoloogiast kõnelesid
aktsioonis 25. oktoobril 1966. a. R. Kull ja H. Kuldma-
ning andsid ülevaate oskussõnastiku koosta-
misest.²

Tehnika oskuskeeles on läinud käibele uusi
otstarbekaid sõnu: veerem (< veerev koosseis), tarvik,
pingbetoon (< elpingestatud betoon) jne.

¹Protokoll nr. 24.

²Protokoll nr. 46.

andur

On kasutatud tehnilise terminina (vn гамрук).

Vähepeal soovitati andurit mõiste 'kiil' märkimiseks. See ei ole aga otstarbekas, sest terminit andur on vaja teise mõiste märkimiseks tehnilises keeles.

Vn гамрук vastena on soovitatud ka tajurit. (Prot. 39.)

haagised

Mitte järeldaaked. (RtL 10. III 1966.)

mitmuseline 'kvaliteetne'

Lõna soovitati kasutada. (Prot. 46.)

raketis 'toetusega vorm betoonist konstruktsioonielementide valmistamiseks'. (Prot. 27.)

rakis 'seadelolis töödeldava eseme kinnitamiseks bõõpingi külge'. (Prot. 27.)

seadis, seade, seadelolis, seadmestik

Tehnikainimestel on vastuväiteid sõna seadelolis kasutamisele. Soovitati teha tähenduslikku vahet sõnade seadis, seade, seadelolis ja seadmestik vahel järgmise skeemi kohaselt.

Näit. raadioaparaadil:

- 1) detail (üksikosa) - näit. raadioaparaadi lamp;
- 2) seadis (üksikoolm) - näit. toiteseadis, alaldi;
- 3) seade - aparaat ise;
- 4) seadmestik - koosneb mitmest seadmest;
- 5) seadelolis - ebamäärane mõiste, vn. установка.

Põllumajanduse terminoloogias.

karjandus, karjasaadused

Tänapäeval on need vahest arhaismid, õigem on jääda loomakasvatussaaduste juurde. (Prot. 2.)

koorel

EPA õppejõud kasutasid terminit koorel eelkoorija asemel ammu enne tulutise juurdumist. (Prot. 39.)

külloid

On püütud seda sõna vältida, kuid praktikas kõnelevad hilistest külvidest, külvide hooldamisest, harimisest, seimukorrast. Seda harrastavad ka asjaomased asutused, nii siis ka ajalehed.

külvi ei tuleks riski kasutada 'põllu' või 'põllul kasvava' tähenduses. (Prot. 23.)

Näiteid ajakirjandusest:

Külloid on tehtud. (Nõ 18. II 1960.)

Jõname ruttu külloid maha. (Nõ 22. II 1966.)

Põllul tänuavad juba varase hübrüidkaalika külloid. (Nõ 23. II 1967.)

külvik 'külvimasin'

Põllumajanduslikus kirjanduses ei tahtnud algul külvikut tunnistada. (Prot. 34.)

¹ Vrd. J. Larv, Külvide külvist ja külvide koristamisest. - SV 14. II 1964.

põllumajanduskultuur, põllukultuur

Esimene (mitte tarvitada kujul põlluma-
janduslik kultuur) on põllumajandu-
se kultuur (vd. maaviljeluskultuur),
teine tähendab põllutaime. (Prot. 33.)

Sportiterminoloogias.

Teoses „Sportilehe“ keelilise analüüsiiga puu-
datati ka paljusid sportitermineid.¹

bädminton² 'sulgpall'

Tuleb inglise sadamalinna Badmintoni
nimest, tihti tarvitatakse vääraku-
jul bädmington.

duubelmeeskond

Ei ole hea termin. Kaalumisel on
olnud varumeeskond, teine koosseis.
Viimane ei sobi, sest esindusmees-
kondki võib esineda teise koosseisuga.
J.V. Veski on soovitanud dublantmees-
kond, dupleemeeskond. (Prot. 50.)

kart, kartauto

karting on vigane vorm, kuigi ta
üksvõtte tähistas vastavat spordi-
ala. kart on astmevahelise sõna
ja käändub kart : kardi : karti.³

¹ Protokoll nr. 17 ja nr. 50.

² A. Jõgi, Inglise päritoluga sportiterminid. - KK 1968,
nr. 1, lk. 11.

³ Keeleveerud. - SV 8. IV 1968.

mats

mats tähendab kahe jõuproovi, kuid tundub, et praegu on tähendus nirkunud ja et matsist võib olla rohkem osavõtjaid. (Prot. 50.)

meesmehekaitse

Isobiv termin. (Prot. 42.)

meistrivõistlused

Mitte esivõistlused. (Prot. 50.)

Spordiliit

Ametlikult ei ole Spordiühingute - ja organisatsioonide liit Spordiliides ümber nimetatud, kuid ajamajandus taavitab juba pikemat aega viimast.

startima

Tähendus on laienenud: 'võistlust alustama' kõrvale on viimasel ajal tulnud veel lisatähendus 'võistlustest osa võtma'. (Prot. 50.)

triblama

Sportlaste arvates soovitatav termin. Tähendab palli „vedama“, s.t. jalgpalli väikeste löökidega vastasest mööda toimetama.

Kino- ja televisiooniterminoloogias.

kino, film

Tulub teha kindlat vahet täiendsõ-

nadega kino ja film moodustatud
liitsõnade vahel.

kinotöötaja töötab kinos, näit. kassa-
pidaja, kino direktor, kohanditaja jt.
filmitöötajad on filmi tegemisel
töötavaid isikuid.

Vene keel mõjul on kino tarvitust
levinud:

kinofilmiaparaat (pro filmiaparaat)

kinofilm (pro film)

koos näidatakse kino (pro filme)

kinoteater (pro kino)

kinokomöödia

kinokomöödia jms. on halvad termi-
nid, parem komöödiafilm.

kitsasfilm

laiifilm = laiformaadiifilm

normaalfilm

(Prot. 34.)

laiakraanifilm

Erialgne nimetus oli laiakraaniline
film. (Vrd. laiakraankino). (Prot. 9.)

lint

On tekkinud vajadus sõna film sü-
nonüümi järele. Viimasel ajal kasu-
tatakse filmi asemel lint.

40 kunstilist linti. (Rse 13. XI 1964.)

Kaasaja parimaad lindid. (Rse 4. V 1967.)

Tarvitatud on ka ekraaniteos,
kinotükk. Paljud ei pea linti
selles tähenduses sobivaks.

multifilm

Lühem vorm terminist multiplikatsioonifilm.

mängufilm

Soovitatud kunstilise filmi asemele.

täismetraažiline film

Selle asemele on soovitatud kaansfilm. (Prot. 46.)

televisioonivaataja

Inimest, kes vaatab televisioonisadet, otsustati nimetada analoogiliselt raadiokuulajaga televisioonivaatajaks.

Kõnekeeles on kuuldud ka televaataja (telekonkurs, telefilm). Televisioonivaatajat ei ole kanitatuol. Et peetaks otstarbekaks lühendite kanitamist, võiks arvesse tulla TV-vaataja.

(Prot. 46.)

värvitelevisjon, värviteleviisor

Erihäälselt täpsem oleks värvus, kuid illokeeles on tarvilusel sõnad erikomponendiga värvi-(värvi-foto, värvisilm), seepärast ka värvitelevisjon, -televiisor. (Prot. 23.)

2.2. Üld sõnavarast.

Ajalehekeele üld sõnavaraski võib viimase kümne aasta jooksul tõdeda muutusi ja mõndagi võib siin seostada keele- ja tõlkesektsiooni tegevusega.

Üld sõnavara probleemid on olnud sektsiooni koosolekudel kõne all kahest aspektist lähtudes:

a) ajalehekeele üld sõnavara rikastamine (neologismid, unarusse jäänud sõnad ja välendid või traditsioonilised keelendid);

b) mitmesuguste mõistete väljendamisest vormiline ja sisuline täpsustamine ning tähelepanu juhtimine vigadele.

Ajalehtede keele analüüsimisel on esile toodud juhud, kus sõnu on kasutatud väärast tähenduses või kus tähenduse edasiandmine pole täpne.

Sektsiooni soovitusel on ajakirjanduse kaudu tavaliselt kohe ajalehekeelde läinud. Alljärgnevalt esitatud sõnade hulgas on ka nüsuguseid, mille tarvitamisvaldkond ei ole veel kindlalt piiritletud. Tuleb märkida, et probleemitöstatajana on sektsioon keelekorraldusest vahel es olnud.

2.2.1. Neologisme.

Üld sõnavara tähtsaimaks levitajaks on ajakirjandus. Levivad sellised neologismid, mille järelle on vajaolus. Suhtumisest neologismidesse, nende tuletamise teedest on sektsionis

mitmelgi korral kõneldud.

hõive (varem töömerakendus)

Koosolekul asuti otsima vastet sõna-
dele zanimanie, Beschäftigung. Ei läh-
tunud enam sõnaühendist töösse
rakendama, vaid tegusõnast hõi-
vama ja jõuti hõivatuse, hõivuse
kaudu tulitiseni hõive.

hõive sobib ka liitsõnade ja sõna-
ühendite moodustamiseks: täishõive,
vaeghõive, tööhõive, osaline hõive, ül-
dine hõive, hõive protsent. (Prot. 39.)

esmik

Lageli kohtame ajalehetekstis sõna esik-
laps ülekantud tähenduses (näit. so-
ses tööstuse või ehitusega):

See elamu on EPT uue hoonete-
kompleksi esiklaps. (K 30. viii 1967.)

esiklapse asemele soovitatigi esmikut.
(Prot. 49.)

hõljuk

U. Laht soovitas hõljukit tähenduses
'õhkpaadjal liikuv sõiduk'.

M. Lubil on see 'helikopteri' tähenduses.
(Prot. 39.)

oivik

ÕS-is toodud sõna oivik soovitati tege-
likult kasutusele võtta eesrindlase
sünonüümina. (Prot. 49.)

rajatis, ehitis

On arvatud, et sõna rajatis ei ole tarvilik ning ehitist piisab.

Kuidas aga nimetada maanteed, staadioni, parki? Nende puhul ei ole tegemist otseselt ehitistega, vaid hoopis rajatistega. (Prot. 16.)

sovhoosnik

Kuidas nimetada inimest, kes töötab sovhoosis? Kolhoosniku analoogial võiks hakata tarvitama senise sovhoositöölise asemel sovhoosnik, nagu seda rahvakeeles tehaksegi.

vandel 'elevandiluu'

A. Kaalepi poolt soovitatud sõna. (Prot. 45.)

velmama 'taaselustama'

P. Triste sõna. (Prot. 45.)

Ain Kaalep tegi ettepaneku viimast kahte neologismi ka ajakirjanduses kasutada.

Positiivsete näidetenä märkis seksioon järgmisi ajakirjanduses esinenud neologisme:

musik (muu õpilase tähenduses, vrd.

viisik). (Rae 6. I 1965.)

nüübe y. Aaviku sõna; 'ükskõikne'

Nüübe suhtumine õppedistsipliini.

(Rae 20. II 1965.)

Eesti keeles on viimasel ajal tarvitusele tulnud terve hulk anglitsisme: musical, pop art, op art, carting, western jt.

Niisugused ääja kuulde tulnud sõnad on algu-
 tsitaatrõnad, s.t. neid kirjutatakse nii nagu
 vastavas võõrkeeles ja kõänamisel kasutatakse
 apostroofi. Nja jooksul võivad need sõnad kee-
 les kodunedada. Teatavasti ei tarvitata enam
carting, camping, vaid kart: kardi (carting →
 → karting → kartauto → kart), kämping.¹ Püü-
 esialgu veel musical, kuigi on soovitatud
 eestikeelsete vastetena muusikalist lugu, muu-
sikalist näidendit², ka muusikali.

Ajakirjanduses on op art näit. esinenud
 kujul op-kunst:

Astmeline foon, mis annab omamoo-
 di muumilise efekti, näitab, et katse-
 tamine op-kunsti „nippidega“ on
 ka õpetanud. (Õ 27. IV 1968.)

2.2.2. Unarusse jäänud sünonüüme.

Sünonüümid on stiliseerimuste üks peami-
 si allikaid. Peale erineva stilistilise väärtuse võib
 sünonüümidel olla ka erinevaid tähendusvar-
 jundeid, kuid nende kasutamisevaldkond võib
 isegi enam-vähem sama olla. Sünonüümide
 hulgast võib üks muutuda eelistatavaks, tõr-
 juks teised kõrvale. Selline protsess on tege-
 likult lähteks sõnade kulumisele, s.t. trafa-
 reti kujunemisele. Sellepärast peab hoolitsema

¹ Vrd. H. Meriste, Mõttekübemeid rullvakast. - SV 20. I 1967.

Vrd. A. Jõgi, Kämpingu kaitses. - SV 17. III 1967.

² Musical eestimaal. - SV 15. I 1967.

ajalehekeele väljendusvõimaluste mitmekesisuse eest ja elustama selliseid sünonüüme, mis kipuvad unarusse jääma.

Keele- ja tõlkesentsioon on soovitanud ajalehekeele rikastamiseks mõnede sageli esinevate sõnade asemel või rööbiti nendega tarvitada järgmisi tagaplaanile jäänud sünonüüme. (Prot. 2.)

intelligents → haritlaskond

intelligentsi esindaja → haritlane

tendentsioosne → sihiline

demonstrant → meelavaldaja

demonstratsioon → meelavaldus

Sõnade demonstratsioon, meelavaldus puhul tuleks siiski arvestada nende mõningat tähenduserinevust. demonstratsioon on organiseeritud, näit. maidemonstratsioon; meelavaldus on aga stiikilisema iseloomuga, näit. üliõpilaste meelavaldused Prantsusmaal; ka neegrite väljastumiste puhul võiksime kõnelda meelavaldustest.

armee → sõjavägi

defitsiit → puudujääk

initsiatiiv → algatus

deviis → lipukiri, juhtlause

usaldusvootum → usaldusavaldus

referendum → rahvaküsitlus

irigatsioonisüsteem → niisutussüsteem

diskussioon → mõttevahetus

melioratsioon → maaparandus

<u>teadlane</u>	→	<u>õpetlane</u>
<u>saak</u>	→	<u>lõikes</u>
<u>ajakohane</u>	→	<u>moodne</u>
<u>noot</u>	→	<u>märgukiri</u>
<u>ettekanne</u>	→	<u>referaat</u>
<u>otsustav</u>	→	<u>resoluutne, radikaalne</u>
<u>teenistujar</u>	→	<u>ametnik (välismaal)</u>
<u>furnituur</u>	→	<u>manused</u>
<u>kangelane</u>	→	<u>sangar</u>
<u>ettevõtte</u>	→	<u>käitis</u>

Haruldaseks muutunud sõnu:

enamlane

Omaette ajajärgu märkimiseks Eesti töö-
lisliikumises on sõna vajalik.

Kerenski andis käsu sulgeda ka
eesti enamlaste ajalehed. (Z 18. X 1967.)

raudvara

raudvarale tuleb uuesti eluõigus
anda, sest ta on peaaegu unus-
tatud, käibel on ainult kullafond.

ringhääling

Vahpeal oli keelest täiesti kadunud,
ometi väärilb elustamist.

novell

Vene keele mõjul kiputakse kasuta-
ma novelli asemel jutustust. (Prot. 2.)

vilistlane 'kõrgema kooli lõpetanu'

vilistlane on hea keelenol, mida
tuleks tarvitada. (Vrd. abiturient
'keskkooli lõpetaja'.)

2.2.3. Lõvade vormi ja tähenduse täpsustusi.

Ajalehekkelest tuli välja tõrjuda mitmesuguseid sõnade väärtarvitusi, mis halva tõlkekeele kaudu või muude juhuslike põhjuste tõttu olid levima hakanud. Korrigeeriti järgmisi levunud väärtarvitusi.

assortiment → sortiment, valik

Ka OS-is on assortiment antud ebasoovitatavana. (Prot. 9.)

[avaldust] avaldama → ilmutama, üllitama

Ajalehekkeles läheb tarvis väljendit avaldust avaldama. Sellist avalduse publitserimist soovitati seksioonis nimetada avaldust ilmutama, ka üllitama (s.t. publitserima). (Prot. 50.)

bassein → sisujula

basseinil on veel teisiigi tähendusi, näit. 'maa-ala, verkond'.

ujula puhul on tegemist välisujulaga. (Prot. 2.)

eelkooliga → koolieline iga

Lasteari näiteks on koolieline arutus, mitte eelkooliarutus. Pedagoogilises kirjanduses jm. tuleb alati lähtuda terminist koolieline (näit. koolieline iga, koolieline). (Prot. 23.)

firmakauplus, -rong → esinduskauplus, -rong

esinduskauplus, -rong on traditsioonilised ja ka riigiselt õigemad.

kevadsuvine hooaeg → kevad- ja suvehooaeg

komnoor → kommunistlik noor

Kõnekeelne komnoor ei sobi kommunistlikku noort asendama.

kommunistlike noore asemel ei tule tarvitada komsomol, sest see tähendab organisatsiooni. (Prot. 27.)

koondnoor → ühendnoor

paljulapseline → lasterikas

Vrd. kõrgesaagiline ja saagirohke, või aga madalasaagiline ja saagiväene.

saatekiri, lähetuskiri

saatekiri antakse näit. haiglasse, saatekiri on kaubal, mischitusele saadetakse komsomoli lähetuskirjaga.

siseparteiline → parteisisene

sisetehaseline → tehasesisene

Vrd. koolisisene. (Prot. 45.)

spordisaal → võimla

Ei ole tarvis vöörapäraat spordisaali, kui on olemas hea rööna vöimla, mis ei tähenda sugugi ruumi ainult vöimlemiseks.

tooted → esemed

Kauplusesilolid, üldise kaubanduse keel propagerib kõikjal tooteid.

On olemas aga ka esemed, mis sobib mõnikord tooteid asendama.

Vahel on tooteid lausa tarbetu (näit. vorstitooted → vorstid).

tootmisvõimlemine → virgutusvõimlemine

Tarvitatakse juba kõigjal.

universaalkaubamaja, -magasin → kaubamaja

Ajakirjanikud hoolitserid selle eest, et
Tallinna tuleks kaubamaja. (Prot. 4.)

Lõnaühendi asemel fikseeriti liitsõna või
tuletis :

pikendatuol päevaga kool → pikapäevakool,
-rühm

punase risti liige → punaristlane
suvepäevadest osavõtja → suvepäevaline
(Prot. 16.)

ühiskondliku toitlustamise ettevõte → toit-
lustusettevõte

helikopterist ülitavad reaktiivhävitajad
→ ülehelikopteriga reaktiiv-hävituslennukid

On käibel liitsõnu, milles on tähendus-
se sisukohalt tarbetuid komponente.

hädasoht → oht

hädasohtlik → ohtlik

Tegemist ei ole küll keelatuol ja
väärade sõnadega, kuid liitsõnade
kasutamisega kiputakse siin liial-
dama. (Prot. 2.)

koorevõi → või

kutsitehnikakool → kutsekool

tagavaraosad → varuosad

(Prot. 24.)

väikelitraažiline auto → väikeauto

Autod on kas suured, väikesed või siis pisiautod.

litraaž kõlbab mootorite klassifitseerimiseks, aga ka xl juhul on õigem näit. väikesemahuline mootor. (Prot. 50.)

masinahitustehas → masinatehas

vagunehitustehas → vagunitehas

puidutöötlumistööstus → puidutööstus

Tamuti ka laevatehas, veduritehas, aga majaehituskombinaat, mitte majakombinaat.

vedurimasinist → masinist

Lõnade tähendused on piiritletud. Sageli ei arvestata seda ja mõnele sõnale antakse täiendavaid tähendusi.

masin → auto

masin on üldnimetus ning võib märkida väga mitmesuguseid tehnilisi seadmeid, agregaatjne.

Ei ole korrektne ega arusaadavgi, kui masin peab tähendama just autot. (Prot. 28.)

tehnika → masinaol, tööriistaol

Seegi sõna on üle koormatud. Tehnika tähendab inseneriteadust (näit. sõnas tehnikaülikool), kuid samas ka palju muud, näit. võttekogumit, masinat, seadmete

kogu, tehnoloogiat jne. tehnika mää-
gib seega ka masinaid, kuid ni-
metatud tähenduses tuleks sõda
sõna tarvitada võimalikult vä-
he ning kus saab, asendada
sõnaga masin, masinad, seadmed,
tööriistad jms.

tööstus¹ → tehas, käitis, vabrik, ettevõtte
tööstus (nagu kaubandus) on rah-
vamajandusharu. Vahel aga ripu-
takse tööstusga tähistama
tehast, käitist, vabrikut, ettevõtet.
Näit. võitööstus, pagaritööstus.
Õige on võivabrik (=meieri), ka li-
navabrik, leivatehas jne.

Lõnade tähendusest.

On sõnu, mille kasutamisel eksitakse,
sest ei teata nende täpset tähendust. Lõnade
tähendustes ei orienteeruta kas siis selle-
pärast, et ei eristata erineva tähendu-
sega häälikuliselt lähedasi sõnu, või ei
tunta sõna rihu.

alus 'laev'

Lõna selles tähenduses ei ole eriti
tuntud ja seepärast võib segi kon-

¹ Vrd. R. Kull, Lihtsamalt, loomulikumalt, ilmeka-
malt! - KK 1959, nr. 2, lk. 97.

tekstis tarvitatusena jääda arusaamatus, millest on jutt: Uus allveesõidutehnika tekitab ohtu seegi ründele rasketele alustele. (R 20. x̄ 1967.)

Samal ajal on ta sünonüümina vajalik.

antagonism 'vastuolu'

Ameerika ühendriigid teevad praegu tõsisel pingutusi, et jätkata Kanada alistamist USA kapitalile. Kanadalastes ärkab selle vastu üha suurenev antagonism (pro viha, vastupanu, vastuseis). (R 22. x̄ 1967.)

dokumentatsioon

Kahe tähendusega sõna: 'dokumentidega töestamine' ja 'dokumendid'. (Prot. 18.)

efektiivsus 'mõjus, tõhusus'

efektnus 'mõju, muljet avaldav, tähelepanuväärne'

Kleopatra väline efektiivsus (pro efektnus). (R 26. x̄ 1967.)

eksootiline 'võõrapärane, troopilistele ja kaugitele maadele iseloomulik'

Kas Vääna jääb ainsaks eksootiliseks puhkepaigaks Tallinna ümbruses? (Mõelduol on Vääna jahimajast.) (R 1. x̄ 1967.)

enamik 'suurem osa'

enamus 'enamolek, arvuline ülekaal'

„Lõnade kasutamisel tuleb silmas pü-
dada kaht momenti: 1) harilikult on
ikka tegemist enamikuga, enamust
tuleb vaja üsna harva, peamiselt
ainult hääletamiste ja saadikuteko-
dade puhul (näit.: otsus võeti vas-
tu absoluutse häälteenamusega,
enamus parlamendis jäi endiselt
demokraatidele); 2) kui kaheldav
sõna esineb täiendilises asendis
(nimisõna es), siis on kindlasti
tegemist enamikuga (enamik kol-
hoose, enamik neist). ... enamik
jääb ainuseks ka siis, kui järgnev
nimisõna on mitmuses.

enne 'varem'

ennem 'meelsamini'

eraldama 'tüste hulgast eraldi astama,
eraldi välja tooma'

eristama 'vahet tegema millegi vahel,
eri liikidesse astama'

esivaine, esimees

Naiskeseltsil, -ühingul on esivaine,
vaine ametiühingu, kolhoosi esotsas
on esimees. (Prot. 49.)

ettekandja, kelner

mehe kohta ei öelda ettekandja,
vaid kelner.

¹R. Kull, Meie rajooniajalehtide keelust ja stiilist. -
KK 1958, nr. 2, lk. 110.

iga¹ omadussõnaline asesõna

iga võib tarvitada ainult nimisõna es-
tõendolina.

igaiüks² nimisõnaline asesõna

igaiüks võib esineda inuisvalt

konkurss, võistlus

konkurssi tarvitatakse teaduslike
konkursside puhul. (Prot. 2.)

Traditsioonilise ja keele omasem
on võistlus - fotovõistlus, luduvõist-
lus, lauludevõistlus, rahvaluule kog-
mise võistlus jne.

kontsert

Missugune on sõna kontsert tähen-
dus? Kas balletiartistid, sõnakunst-
nikud, akrobaadid saavad anda
kontserte? Kui sõna tähendus on
laienenud, tuleks niisugune tar-
vitamisviis aktsepteerida.

Tundub siiski, et nimetatud juh-
tuudel tuleb kõhelda esinemistest,
etendustest.

kärbe 'lühendus'

Mitte tarvitada tähenduses 'lõik,
taandrida'.

laenama³ 'laenuks andma', näit.

Laenas mulle raha.

'laenuks võtma', näit. La-
nasin raha.

Vtub näitab ühevordset teguvust. (Prot. 18.)

^{1, 2} E. Kindlam, Keel ja stiil mõnedes keskajaniijades. -
XX 1958 nr. 4, lk. 220.

³ Vrd. E. Elvisto, Mõne sõna tähendusest. - SV 12. v 1964.

laenutama 'korduvalt laenuks andma',
näit. laenutatakse autosid, tolmum-
imejaid jne. (Prot. 28.)

lektoorium 'loengut organiseeriv asutus'
Tõna on omandanud ka tähendus-
se 'loengute tsükkel'. (Prot. 18.)

nimetus, nimi

nimetust pruugitakse vahel ka seal,
kus on õige nimi.

Näit. teose nimetus on romaan, ju-
tustus jne., pealkiri on nimi.

Tänav nimetus - kõik, tänav, pui-
tee, nimi - tia, Lai.

olümpialane 'sportlane - olümpiavõistleja'

olümplane 'vana - kreeka jumal'

(Prot. 16.)

orkaan

Mis oleks si saad rajuilma, tor-
mi nimetada orkaaniks. orkaan
tähendab 'troopiline raji'.

parandama

parendama

paremustama

parendama¹ = parem + dama (nagu
suurendama, kergendama jne.)

'head asja veel paremaks muut-
ma' (rd. halvendama 'halba asja
veel halvemaks muutma').

¹ E. Elisto, Mõne sõna tähendusest. - SV 12. v. 1964.

parandama¹ 'katkest asja või taiget
terveks tegema ja halba heaks tige-
ma'.

paremustama on väärtuletis. Ver-
bi on tarvitatud tähenduses 'pa-
rumaks muutma'. Selles tähendu-
ses võib vabalt kasutada paran-
dama, kui aga tahetakse paran-
dama tähenduslikku ülekõormust²
vähendada, sobib selleks parendama.

peisaaz 'maastik, maastikumaa'

Lasnamäe nõlvakult avaneb heni-
nitu peisaaz (pro vaaole) laulu-
lavale ja merele. (Nõe 27. vi 1967.)

rajoon

Vene keeles on rajoonil nii administ-
ratiivala kui ka asukoha tähen-
dus. Eesti keeles on sõnal puht-
administratiivne tähendus, asukoha
või ala märkimiseks tuleb kasu-
tada sõna piirkond. (Prot. 2.)

sesoon 'hooaeg'

sessioon 'istungjärg'

USA selle sessiooni (pro sesooni)
kõige ilusam tütarlaps. (RK 11. iii 1966.)

soolak ÕS-is 'soola sisaldav maapind'

Viiimasel ajal tarvitatakse sõna
soolak 'lakukivi e. soolakivi' tä-
henduseses. (SV 17. ii 1967, Õ 1966. jne.), vda

¹ E. Elisto, Mõne sõna tähendusest. - SV 12. vi 1964.

² M. Tsohe, Mis lugeda on, aga olla ei tohiks. - KK
1964, nr. 10, lk. 626.

teevad eriti jahimehed.

soovitata

soovita

soovitata on kesksõna verbist soovitama. Sobib ühendisse soovita-ta kirjandus (s.o. kirjandus, mida soovitatakse), meetodid, võtted jne.

soovita - umbisikulise tegumoe oleviku kesksõna verbist soovima. Näit. soovita kirjandus (s.o. soovitakse saada).

Ahmastuma kipub vahe konstruksioonis olema + v-partitsiip. Arvestada tähenduslikku vahet, kas miski on soovimisväärne või soovitamiseväärne.¹

sõitja, reisija

reisija - inimene, kes reisib, mõtleme liiklemist teataval eesmärgil.

sõitja - inimene, kes sõidab mõnel liiklusvahendil (trammis, trollibusis). Ei tohi nimetada näit. takso, trammis sõitjaid reisijateks.

saht 'maapinnale avanen kõik kaevanduses'

tervislik

Nii 'tervisele kasulik' kui ka 'tervisesse puutuv' (näit. tervislik seisund). (Prot. 23.)

¹ Kõrreimusi - vastuseid. - KK 1962, nr. 4, lk. 241.

uurimine 'pikaajaline tegevus'
uurimus 'kirjapandud töö'
uuring 'ühekoradne, lühiajaline uurimine'

vaja, vajalik

Kiputakse liialdama vajalikkuga, mis peaks sageli olema tarvilik. vaja kuulub da-infinitiivi juurde (Töö on vaja lõpetada), vajalik kuulub nimisõna juurde (Täime kanali ehitamiseks vajalikud materjalid).

vanadus 'raukus'

vanus 'eluga'

väärikas 'auväärne, soliidne, eeskujulik'
 (näit. väärikas inimene, käitumine).

vääriline 'väärts olema, midagi vääriv'

Eriti massiliselt on muutunud väärikas tarvitamine väärilise asemel seal, kus kõneldakse mitmesuguste sündmuste tähistamisest.¹

ärakõne

ennetus

profülantika

Nende sõnade vahetuse ja tarvitamissfäär on järgmine:

ärakõne - arstiteaduses

ennetus - ainult tehnikas (näit. ennetusremont)

¹R. Kull, Lihtsamalt, loomulikumalt, lühemalt! - KK 1959, nr. 2, lk. 92.

profülaktika - võrk kasutada igal pool (näit. tuleõrjajanduses, arsti- teaduses, automajanduses). (Prot. 28.)

üksik 'üksilolane' (eraldi oler, mittedeltsiv),
mitte tähenduses 'möni', 'vähene'.

2.3. Positiivset sõnavaras.

Positiivsete näidetena sõnavarast on sektsiooni koosolekudel esile toodud sõnadele; sektsiooni soovitusi, mida on ajakirjanduses kasutatud; traditsioonilisi, kuid ^{ajalike} keeles seni vähe tarvitatud keelendeid jne.

hõbemedalitöödruuk (Sp 1961.)

ohviraske võit (Rsl 9. V 1965.)

Kombinaadi projektvõimsuseni jõudmine. (Rsl 28. X 1967.)

töötike pühapäev (Õ 17. X 1966.)

Kolme vabariigi võiduküündmine. (Rsl 10. X 1967.)

Ilmapüüdur türeleb ümber Maa. (Rsl 28. IX 1966.)

noorte maadlejate treeningurüümas on kahekümne kaelamehe ümber (Nsl 10. XI 1963.)

sotsialismivastane rahkosta (Nsl 1967.)

vaikusvannide võtmine (SV 8. IV 1966.)

Lenini soovmõte (E 31. X 1967.)

juhatusel asesimul (Rsl 23. XI 1963.)

Nõukoguile Baltimaade kalapüüdl-
jad (Nsl 22. I 1964.)

Minimaalpalk ja materiaalne huvi
(E 16. XI 1967.)

Vanu elustatud sõnu:

Carnegie' shtkapital (Rsl 9. I 1966.)

jõuvankri juhtimise luba (Õst. X 1967.)

Tõravere noori täheteadlasi (E 25. IV 1967.)

Teatrioonis soovitati sõnavara värskenduseks kasutada rohkem s-liitelisi omadussõnu, näit.

voolas (jõgi)

söölas (kala)

meelas (inimene)

mõjus (vahend)

teigus (talvepäev)

3. Stiilist.

Stiil on eesmärgipärane väljendusvahendite valik - mõtte paigutamine temale sobivasse kesta. Võime kõnelda funktsionaalselt erinevatest stiilidest, kuid selle kõrval ühtlasi eri autorite isikupärasest ütlernisviisist, individuaalsest stiilist.

Ajakirjanoluskeele stiili analüüs hargneb kirjanikele stiilide pinnal. Ajakirjanduse stiil on publitsistlik, millele on iseloomulik nii ilustajanduslik kui ka ametlikuma stiili elementide kasutamine. Ajakirjanduse eri žanrid on stiililt erinevad. Eriti märgatavad on ekspressiivsete (fölgeton, olukirjeldus, vali, satiiriline pala jne.) ja mitteekspressiivsete (rõnum, juhtkirjine) žanrite keelilis-stiililised erinevused.¹ Seda saab rääkida antud žanrile sobivast ja sobimatust stiilist.

Stilistika rakenduslikku haru on hakatud nimetama praktiliseks stilistikaks. Paljud tõehki keeleteadlased peavad praktilise stilistika käsitusobjektiks just publitsistlikke stiili. On ilmunud mitmeid töid, milles analüüsitakse kaasaegse tõehki perioodika stilipoolust.

Võib rääkida stiililisest normist, mis koos õigekeelsusnormiga moodustab laiemat keelenormi, mida tavaliselt nime -

¹ Vrd. E. Riesel, Stilistik der Deutschen Sprache. Moskau, 1963.

Vrd. D. I. Pozemarsk, Трактовка как коммуникативная языковая норма. Москва, 1968.

tatakse keelekultuuriks.¹

Seksioonis on pagudel koosolekutel juttu olnud ajalehekeele stiilipuudustest. Hordurvalt on peatunud sõnavaliku küsimustel. Tähelepanelikult on analüüsitud lauseehitust ja on antud sel alal hulka asjalikke soovitusi. Alljärgnevalt näiteid tüüpilistest vigadest.

3.1. Stiilivigu sõnavalikus.

Hea stiil eeldab rikast sõnavara. Õigest sõnavalikust oleneb väljenduse täpsus ja ilmekus. Sõna peab sobima lausesse nii mõtteliselt kui ka stiililiselt.

3.1.1. Tautofoonia, s.o. sama sõna või sõnatüve kordus, näitab sõnavara vaesust ja sõnade seostamise oskuse puudumist, välja arvatud muidugi need juhud, kus sellist kordust on kasutatud erilistel stilistilistel eesmärkidel, näit.

See on üks tõsine kool ja sin käivaol ühed tõised õppijad. (E 14. XI 1967.)

Tõsi küll, ajalehekeeles ei esine tautofoonilist kordust stiiliveana kuigi sageli, toimeta ja korrektorid on selles suhtes küllalt valvsad. Tautofoonia vältimiseks tuleb kasutada sünonüüme ja kui vaja, ka ümbersõnastamist. Näiteid tautofooniajuhtudest, millele on juhtunud seksioonis tähelepanu.

¹ D. F. Пожемань, Трехмусекара енууеуека русекаро зына. Москва, 1968, lk. 20.

Nõupidamisest osavõtjad võtsid vastu otsuse. (ER 1961.)

Kennedy teatas, et USA lennukite lennud Nõukogude Liidu kohal on lõppenud. (ER 1961.)

Nõukogude esinduse esindaja tegi esilduse. (ER 1961.)

Venole läbivõrkimiste tulemusena peavad ilmema head tulemused. (ER 1962.)

Üleinstituudiline ülevaatus (ER 1962.)

Hiina esindaja hääletas ülemuse vastuvõtmise poolt, milles kutsuti üles lõpetama tuumarelvakatsed. (Rd 20. VIII 1963.)

Luurepärase näide näitlejameis-terlikkusest. (Rd 9. XII 1963.)

Juturumine Kuuba õpilaste õpingu-tega. (Rs nr. 51, 1963.)

erivülesannetega eriüksus (Rd 5. XI 1964.)

6. septembri õhtul toimus bankett, mis toimus Nottinghami ülikoolis.

(K 19. IX 1966.)

Adolfson tegi ettepaneku Rootsi kultuurielus teha suuri ümberar-
valdusi. (SV 3. VI 1966.)

Kas poleks mõeldav matruka las-
telaulude kogu koostamine ja
väljaandmine paljude maade
lastelauludest. (SV 22. IV 1966.)

Avalik kohtuprotsess kolme sektandi kohtuasjus. (Rsl 27. I 1966.)

Traktorid C-80 võib koheselt vahetada ümbervahetusfondist. (Rsl 8. VI 1966.)

Oli ohvreid, sealhulgas ka küprose kreeklaste hulgas. (ER 22. XI 1967.)

Erineva riikliku korraga riikide koosseisisteerimine. (ER 29. III 1967.)

Erinevus, mis valitseb valitsvate ringkondade ja ühiskondlike organisatsioonide vahel. (ER 22. XI 1964.)

3.1.2. Tautoloogia e. sisukordus, mõiste selgitamine iseenda kaudu, ilmneb mitme sisuliselt üksteist kordava väljendi kühjarnises samasse launusse. Sellist stiiliviga põhjustab sõnade täpse tähenduse mittetundmine või siis soov mõistet eriliselt rõhutada. Sageli ratakse kõrvuti sünonüümid, millest üks on rahvusvaheline sõna, teine selle eestikeelse vastet. Tihti jääb voligeerijal märkamata tarbetu laiend, mis ainult kordab oma põhisõna tähendust, sellele midagi lisamata. Seda tüüpi stiiliviga kohta leidub protokollides palju näiteid.

rahva materiaalne elutase (ETA 1966.)

toomkiriku valge katedraal
(Nsl 7. VII 1966.)

Kinnises ümbrikus lisada perekonna-, es- ja isanimi ja elukoha aadress. (SV 19. III 1965.)

üldrahvalik referendum (Rsl 17. xii 1967.)

Kreekas astusid rõjatribunali koh-
tu ette ... (ER 22. xi 1967.)

loodusjõuoluude stiikia Järkenolis
(ER 14. v 1966.)

pidulik aktus (Rsl 20. xi 1963.)

kodumaa patrioodid (SV 1961.)

sextantlik usulahn (Rsl 1961.)

religioossed sektid (Rsl 1962.)

massilised tapatalguol (EJt 1961.)

Paljud meist ei teagi, kes olid en-
nuasjanduse esimend pioneerid.
(N 1964.)

esimesed tulestised (Rsl 3. xi 1965.)

positiivsete saavutuste loetelu (SV 12. iv 1963)

Näitusel on välja pandud umbes
sadanond tööd. (Õ 23. xii 1965.)

Kohtu es on naisi ja alaealisi
lapsi. (ER 1962.)

Ameerika relvastatud väed Vietna-
mis (ER 19. iii 1966.)

Kuidas Tallinna linna komсомoli-
organisatsioonis valmistatakse ko-
dumaa juubeliks? (Rsl 19. vii 1967.)

Djakarta rõjaväegarnisoni väed
(Rsl 8. iii 1967.)

partei rõparteiline elu (Rsl 6. v 1964.)

Talongide ärasaatmise viimane
tähtsag on 23. juuli (Rsl nr. 27, 1967.)

kolme erineva põlvonna näitle-
jad (K 28. vii 1965.)

Kõige mitmekesisemad inimesed (Sp 1961.)
Ühe laulutunniga ei õpeta kedagi
muusika olemust ja loomust mõist-
ma. (SV 20. X 1967.)

teated ja sõnumid vabariigist (Rse 22. IX 1965.)
Väga olulisteks probleemideks tallin-
laste elutingimuste tevistamisel on
linna õhuhäirini saastamise küsimus.
(Rse 11. VII 1963.)

Õppetöö tagajärgid peavad kajas-
tuma töötulemustes. (Prot. 31.)

Vastastikuse majandusliku koostöö
raames. (Rse 21. IV 1965.)

Paralleelselt peab sellega kaasnema
iga majandi perspektiivne välja-
arundamine. (Rse 29. III 1966.)

ladusalt laabuma (K 1962.)

ette dikteerima (E 27. IV 1967.)

Keeristorme on võimatu ette ennus-
tada. (Rse 28. V 1967.)

Lisaks veel perioodiliselt ilmuvad
ajalehed ja ajakirjad. (Rse 25. XI 1967.)
Asjade tegelik käik kulges aga tsi-
siti. (Rse 17. IV 1964.)

Rahvakohus ennistas O. Kanna ta-
gasi tööle. (Rse 8. IX 1963.)

Sama tüüpi mõttekordus sisaldub ka
nr. ebaloogilistes liitsõnades, mille uus kompo-
nent on üleavane, näit.

üle kahe majakoruse (SV 3. II 1967.)

Need teosed on saanud komсомoli
lähingurelvadeus. (Nõ 18. V 1966.)

kunstivarade rikkus (SV 1961.)

Prague on maakülades veel hul-
galiselt endlisi rätsepaid ja kingsep-
pi. (RN 28. XI 1966.)

3.1.3. Stamp sõnadest on ajalehtede stiili
analüüsisides korralvalt jutlu tehtud. Liiga sa-
gadasti pruugitavad sõnad kuluvad, muu-
davad kogu teksti halliks ja ilmetuks. Järg-
mise etapina hakkab stampsõna omanda-
ma universaalset tähendust, levides sinna,
kuhu ta üldse ei sobi.

Ajalehekellelt ootame värskust, ilmekat
sõnastust, kuid leiame siiski veel trafaretti-
sõnu, mis kipuvad ikka ja jälle kirjutistes-
se.¹ Mõnel juhul on see vältimatu, kui ei
ole asemele panna head ja tabavat süno-
nüümi. Nähtavasti vähem võimalusi uud-
seks ütlemiseks on ajakirjanduse mitteekspres-
siivsetes žanrites, kuhu stampsõnad siin ki-
puvadki.

elanikkond, laiad rahvahulgad

Need kipuvad välja tõjuma sõna
rahvas.

Prantise rahva laialdasel hul-
gal (ER 1962.)

¹ Vrd. R. Aller, Miks ajalehekell on hall? - KX 1963, nr. 3,
lk. 157.

Laiu elanikkonna hulki... (RSE 1963.)

teenistus

Silma on torganud teenistuse rohus. Kõneldakse meditsiinilisest teenistusest, teenistusautode teenistusest, tehnilisest teenistusest, militsateenistusest jne.

Vahel sobiks asemele talitus, näit. dispetšeritalitus.

näitaja asemele sobiksid sõnaol tulemus, saavutus.

Heal näitajad (pro tulemused, saavutused) (RSE 1961.)

rida

Universaalne hulka märkiv sõna rida on keeles levinud nähtavasti vene keele mõjul. Vahelduseks võiksid rida asendada paljud, mitmed, mõned, osa, hulk.

Rida tõrjuid puudusi (RSE 29. XII 1965.)

tingimustes¹ ei ole alati vajalik, selle võib lihtsalt ära jätta, võib ka öelda oludes.

Tänapäeva tingimustes, kommunistliku üleshitustöö tingimustes (ETA 1963.)

Vahel ta kujutles, kuidas rahuaaja tingimustes jätkab õpinguid. (RHI 18. V 1965.)

¹ Protokoll m. 30, 11. IX 1963. a.

ere

Teisalt aga kostis: „Minu eredam teat-
rielamus on „Othello“. (Roh 18. X 1964.)

kõrge¹ sünonüümid on üllas, õrdis; suur;
rohke jne. kõrge sobib sinna, kus
on tegemist tasemega, pinnaga,
mida annab tõsta (teadlikkus,
tase). kõrge tarvitamist univer-
saalse epiteedina tuleb piirata.

range

On sageli üle koormatud, kuigi
tal on rohkesti sünonüüme, näit.
range (ülemus) → täpne, vali, nõud-
lik, kuri (ülemus); teinekord isegi
sirge (read). (Prot. 9.)

tõsine, tõsiselt

tõsist võivad asendada raske,
tõhus, ränk, suur, karm, kaalukas,
hea jne.

tõsised (pro suured) puudused (RK 1962.)
See tõsine signaal (pro hoiatao
signaal) oleks pidanud eutama
keskkoolilõpetajaid. (Nk 1961.)

Tõsine (pro Ränk) kaotus tabas meie
laskureid. (Nk 23. X 1965.)

Kübernetika tõsine (pro hoogne)
aureg NTV hoidus. (Nk 1. XI 1965.)

Ka Ruhnu saarel lõõtsuvad tõsi-
sed (pro tugevad) buuled. (Nk 1. XI 1965.)

¹ Protokoll nr. 30, 11. IX 1963. a.

vastav võib vahel olla ka näiteks sellekohane jne.

Läbiantatud küsimuses võeti vastu vastav otsus. (ETA 30. V 1965.)

Kriitiliselt tuleks suhtuda järgmistesse epiteetidesse:

väljapaistev panus (EK 1962.)

esinevad puudused (RK 1962.)

lihtne inimlik õnn (EK 3. XI 1967.)

kindel veenolumus (ETA 1963.)

Verbide hulgaski on „lemonikeid“, mis, levides üle oma tähenduspiiride, on saanud universaalselt kasutatavaks.

läbi viima¹

Viisme läbi ülekuulamise (ülekuulamise saab korraldada, toimetada). (RK 21. XII 1965.)

Komitee juhatus aastakoosolek otsustati läbi viia (pro korraldada, pidada) jaanuaris. (K 24. XI 1965.)

Viiase läbi pensioneerimist. (RK 26. XI 1963.)

Valimistepäeva läbiviimine (Prot. 14.)

Arenolusvõimalusi: korraldama, pidama, tugema, teostama (aga viimasegi verbiga ei tohi liialdada).

Näit. lauses „Transport viia kino „Oktoober“ alt läbi“ on verb omal kohal.

¹Vrd. H. Saari, „Läbiviimise“ sünnimaalt. - KK 1964, nr. 7, lk. 426.

esinema

Näituskülastajale esines (pro kõneles)
kodukultuuri teemal... (LX 26. XI 1963.)

Kui Dolores Ibarruri vaadlilos esines
(pro kõneles)... (NL 1962.)

Muusikat „Päevakajas“ enam ei esi-
ne (pro ei esitata). (RS nr. 42, 1957.)

Koosolijad tutvitasid soovalt NLKP
delegatsiooni esotsas sm. Peivega, kes
esines kõnega (pro pidas kõne). (EK 13. XI 1967.)

Kunstilise isetegevuse arenguküsi-
mustest esines (pro kõneles) kolleegiumil
EKD rajoonikomitee sekretär R. Kees.
(SV 22. VII 1966.)

esinema on kõrvale tõrjunud
verbid kõnelema, lõnema, lõnsias
tulema, avalduma, leiduma, ette
tulema, olemas olema, juhtuma.

kindlustama

Tageli on parem tagama, hoolit-
sema, soetama, varustama jm.

Selle koolitööübi igapäevse kind-
lustamine töötingimustega (pro
normaalsete või heade töötingimus-
te tagamine). (NL 20. I 1966.)

Tuleb kindlustada kõigi föderatsi-
oonide eriolus selles organisatsioonis
(pro Tuleb hoolitseta selle eest, et
kõik föderatsioonid oleksid selles
organisatsioonis esindatud). (Sp 1964.)

Haridusministeerium ei kindlusta
koole varustusega (pro ei varusta
koole). (Nrk 28. IX 1966.)

Seaduslikkuse kindlustamine (pro
tagamine) (Nrk 26. XI 1963.)

Lubas allkäämaksu eest kindlusta
tada (pro muretseda, soetada, hanuida)
telefoni Jürgeni korterisse. (SV 9. VIII 1963.)

Summad ei kindlusta vastavaid
nõudmisi (pro ei vasta nõudmistele)
(Nrk 1961.)

Kindlustama asemel ei peaks alati
olema teine verb, viga seisab pigem selle
konstruktsiooni liiga sagekasutuses ja kohatus
tarvitamises.

tagama võib samuti lauses olla ebasoo-
vitatav:

Soovitatakse vaid, et emale õpe-
tamine tagataks kvalifitseeritud
õppejõududega (pro ... et emalt
õpetaksid kvalifitseeritud õppejõud).

Palkade korrastamine peab taga-
ma tööliste huvitatus tõusu
oma töö tagajärgede vastu
(pro Palkade korrastamine ~ regu-
leerimine peab tõstma tööliste
huvi oma töötulemuste ja töö-
viljakuse vastu) (Nrk 1960.)

loomata on hakanud asendama verbe
asutama, koostama, avama, põh-
justama, tekitama jt.

Kapo valetunnistuse varal loodi
(pro sepsiteti) Heidemannile surma-
otsus. (Rsl 10. XI 1966.)

Aasta tagasi loodud bülletàän
(pro olmuma hakanud bülletàän)

Viimasel ajal on Hispaania loo-
nud (pro tekitanud) suuri raskusi
Gibraltari varustamises. (ETA 31. III 1967.)

Millal loodi (pro anutati) Riia linn?
(ER 29. IV 1967.)

loodi (pro Anutati) Eesti NSV jahimees-
te Selts. (Õ 19. I 1967.)

omama kipub sageli lausetesse, kus nor-
maalne on kasutada olma-verbi.
Ei ole sobiv öelda Punalipu ordenit
omav ega ka kander, vaid Puna-
lipu ordeniga autanustatud.

Kogesime, et need maad omasid juba
18. sajandil heliloojaid (pro Kogesime,
et nendes maades oli juba 18. sajandil
heliloojaid). (Rsl 1967.)

tigelema

Sporadiga aina tigeldakse, kuigi
sporti võib ka hanastada, võibspor-
tida.

veendunult

Vn yberennouï vasteteks eesti keeles
on veendunud ja kindel, viimast
kiputakse unustama ja nii loome
ainult veendunult isigi originaalteks-

tides.

Vendunult isade tud käre. (Õ 8. I 1966.)

Leen vaatas veendunult tulevikku.
(RK 18. V 1965.)

Ja pistis käe veendunult taskusse. (RK 11. IX 1964.)

Stambiks võib kujuneda isegi tuletusviis.
Nii on levimistendents lt-määrsõnadel.¹

Traktorid C-80 võib koheselt (pro
kohe vahetada ümbervahetusfon-
dist. (RK 8. VI 1966.)

koheselt puhul on tavalisele määrsõnale
liidetud adjektiivisufiks ja siis omakorda
adverbisufiks. Nüüguine kahekordne tulle-
tamine on tarbetu.

lt-adverbe kohtab ajakirjanduses tihti:
samaaegselt, õigeaegselt, esmakordselt, kahe-
kordselt, eelnevalt, järgnevalt, ligikaudselt
jne.

Ajaleht kinnitab omapoolselt
(pro omalt poolt). (8V 1961.)

Otsus võeti vastu ühetähälselt
(pro ütel häälel). (Õ 1961.)

nagu reegel

Väljend nagu reegel on tõlkema-
terjalide kaudu liialt keelele tar-

¹ Vrd. M. Kindlam, "Vulgarismid", "raast kirjastusest"
ja muust. - KK 1961, nr. 6, lk. 307.

Vrd. H. Keem, Rinusõnu. - KK 1965, nr. 4, lk. 237.

ginud. Kohasemad on tavaliselt, harilikult vms.

Lääne nn. kaasaegne kunst nagu regel (pro iiloliselt, üldreeglina) värub.
(SV 4. v 1964.)

Nagu regel, (pro Tavaliselt) 90% kõigist kiritegudest on soovitatud... (Rd 10. xī 1965.)

Nagu regel, (pro harilikult) võtavad kirites avastamisest osa paljud miilitsateenistused. (Rd 10. xī 1965.)

Kaasõnadestki on saanud otseks moe-õne. Viimastega on hakatud asendama teisi kaasõne, isegi käändeid, vahel kasutatakse neid hoopiski ilma vajadusita.

Alaleütleva käände asemel on hakatud tarvitama jaoks - ja ees - konstruktsiooni. Tegelikult tähendab jaoks 'kellegi, millegi tarbeks'.

Rahupoolelajate liikumine on minu jaoks (pro minule) 'oliis' isiklikest omadustest lahutamatu. (E 7. ix 1967.)

Minu jaoks (pro Minule) oli see elu ja surma küsimus. (ER 5. xī 1965.)

Samal päeval esines 1100 Lutheri vabrikus tööliste ees (pro kõneles töölistele, pidas kõne töölistele) sotsiaalminister. (Rd 2. vii 1965.)

Esines kontserdiga valijate ees (pro valijatele). (ER 1962.)

Esines huvitava loenguga kunst-
nike ees (pro kunstnikele). (RK 12. IV 1964.)

Sellepärast ei ole praegu rahvaste
es (pro rahvastel) pakilisemat üles-
annet. (SV 1961.)

Lügselt tarvitatakse ka eest kaassõ-
nade pärast, poolt ja saava käänole ase-
mel:

Riigipäevakoone eest (pro pärast)
peetud lahingud.

Me hääletame rahu eest (pro
poolt) Vietnami. (RK 2. VII 1965.)

Sotsialistlik võistlus viisaastaku
ennetähtaegse täitmise eest (pro täit-
miseks). (ER 11. XI 1967.)

Tuleb arvestada kaassõnade tähendust:
Meie abi kumba vastu (pro kumbale).

osas on sageli tarbetu.

Kaitser on meil, just meeste osas, kõi-
ge rohkem hädas olnud.

Teda rõõmustavam on piloli muu-
tumine selles osas.

seoses, näol levikut tuleks piirata.

Seoses sünnipäevaga (K 1962.)

Bussijunt teenindab elanikkonda
vastuvõtukorraldaja juhataja näol.

selle kohta asemel on sageli parem selles,
selest või jätame selle kohta lihtsalt
välja.

Väited selle kohta, nagu (pro Väited,
nagu) oleks korraldi populaarsus
meil langenud, ei pea paika. (Õ28.I.1964.)

Kasvab Ladin- Ameerika liidrite
veendumus selle kohta (pro selles),
et... (Rae 13. X 1963.)

Väljendused oma rahulolu selle koh-
ta (pro selles). (K 1962.)

suktes¹ on kõvale tõjunud sõnad asjus,
asjas, mõttis, muinas, kallal, kohta,
alal.

Midagi ei ole ära tehtud kodani-
kuõiguste seaduse suktes (pro asjus).
(ETA 1963.)

Eesti keeles on väljend silmi sulgema
millegi es", seepärast on "silmi sulgema
millegi suktes" väär.

suktes võib olla ka iseseisev ni-
mirõna :

Vangide arv suktes rahvaarviga, mit-
te Vangide arv rahvaarvu suktes).

¹ Protokoll nr. 30, 11. IX 1963. a.

3.1.4. Võõrsõnadel on meie keelepruugis oluline koht ja alljärgnevas ei taheta taunida võõrsõnade kasutamist üldse. Väga sageli ei olegi võimalik võõrsõnadata läbi ajada. Küsimus seisab selles, kuidas ja kus võõrsõna tarvitada. Sageli ei tunta võõrsõnade tähendusi ja pruugitakse neid vääralt. Itäliiveaks tuleb aga pidada võõrsõnade kasutamist moesõnadena. Õieti on siingi tegemist stampsõnadega, mis ähvardavad välja tõrjuda eestikeelseid sünoniime.

fakti asemel sobiksid ka asjaolu, tõsiasi jne.

Fakt, mis võib huvitada (Artikkelis on juttu sigala meest konstruktsioonist; parem tsi, muidis, mis võib huvitada). (RK 1963.)

fakt võib lauses ka täiesti üleandne olla:

Kui palju näeme tänaval fakte, et... (EK 20. VIII 1967.)

Faktid murest (SV 1961.)

grupp on kõrvale tõjunud rühma, salga (Prot. 14)

signaal on hakanud asendada sõnu kalbus, avalduis, tähelepanek, uiri, taotlus, telefonikõne jt.

Herbitsiidide kahjuliku mõju kohta inimese tervisele pole senini signaale

olenud (pro tähtsuse andmeid olenud). (Rd 16. vi 1966.)

See tõsine signaal (pro nähtus) oles
pidanud nutama koolilõpetajaid.
(NR 1964.)

transport

Unustusse on vajunud lihtne auto,
sõiduk, liiklusvahend.

Transpordi kasutamise eeskirjad.
(Rs nr. 28, 1967.)

Autotranspordi liiklus (ER 25. viii 1967.)

Transporti (pro sõidukit, bussi) seltsi
poolt ei ole. (Rd 1962.)

Mitte mööduda siiva transpordi
est. (ER 25. viii 1967.)

Vutransport (pro - sõidukid) õhupat-
jadel (ETA 18. iü 1967.)

trauma

Kohtame aina traumata, kuid on
ka oma sõnaol vigastus, õnnetus.

Liiga sage loostis korraldada spetsialist, pe-
riood, kollektiiv. (Prot. 14.)

kritiseerima

Peaegu kademas on arvustama.

konkreetne

On tekkinud konkreetsena võimas-
lusi sisulisele samale astule; konkreet-
ne arvustajatöö; konkreetne edasitöö-
tamine; konkreetsed üksikprobleemid
(SV 21. viii 1965.)

Konkreetselt head tulemust Ozolina
eisaavutanud. (Õ 23. xī 1965.)

konkreetne tähendusel on 'kindlakus-
juline, tõsiasjaline, esemeline jne.

kultuurne

Tokolaaditahvel on kultuurse (pro
nägusa, meeldiva jne.) kujundu-
siga. (SV 21. iv 1967.)

Vähetuntud või antud kontekstis eba-
kohaseid võõrsõnu või võõrkeelsed väljin-
did pole ajalehekeeles soovitatavad, tuleb
võimalikult kasutada nende eestikeelsid
vasteid:

bülletään (pro valimis-, hääletusseel)
(K 1962.)

Rooma lumpenproletaarsed (lumpen
on germanism, õigem - kaltsakprole-
taarland) (Rse 15. xii 1967.)

Taksa DV noored kulinaarid (pro ke-
kad) lasteaias. (Rse 4. v 1967.)

Wunderkind (pro imelaps) (R m. 23, 1967.)

arhitektid, disainerid (pro tööstus-
kunstnikud) (Rse 26. xi 1967.)

3.1.5. Lõnade väär kontakt.

Õnagi sageks stülivääratusena on
verbi või deverbali kasutamine väärades

seostes.

abinõusid, materjale ellu viima (pro abinõu-
sid tarvitusele võtma)

Kuidas te pleenumi materjale ellu
viite? (ET 21. VII 1963.)

Ka materjale rakendama (ET 21. IV 1963.)
pole soovitatav.

eksameid andma (pro sooritama, tegema,
õiendama)

Ameerika tütarlaps andis edukalt
vastuvõtueksamid Colorado ülikoo-
li. (Nõ 8. X 1964.)

13 lõpetajat andsid eksami väga
heale hindele. (Nõ 20. VIII 1963.)

"Noored andsid eksami." (Nõ 6. I 1965.)

ette valmistama (pro ettevalmistusi tegema,
koostama, kavatsama)

Valmistatakse ette kombinnaali ehi-
tamist (pro tehakse ettevalmistusi
kombinnaali ehitamiseks). (RH 20. IX 1967.)

Ette valmistama (pro koostama) aru-
annet (RH 1963.)

De Gaulle'ile valmistati ette atentaati
(pro kavatseti atentaati de Gaulle'ile).
(Nõ 27. I 1965.)

ilmuma

Lumumba ilmumist tervitati kii-

duavaldustega (pro lumumбат tervi-
tati kiiduavaldustega). (SV 1961.)

Suure soojusega võeti vastu Nõu-
kogu sportlaste ilmumine (pro
Suure soojusega võeti vastu Nõu-
kogu sportlasi). (ETA 12. XI 1963.)

Nendes näidetes on ilmumine üld-
se tarbetu, muidu aga on ta tihti
asendatav verbiga saabuma.

külastama

Justkui karolatakse lihtsaid ja loomulik-
ke minema, käima, vaatama. Külastada
saab sõpru, tuttavaid jne., ka näitust,
muuseumi jms.

Neid filme külastas (pro vaatas) nii
ja nii palju inimesi. (E 1962.)

Metsakalmistul külastati kirjanike
ja teatriinimeste kalmusid (pro käi-
di kalmudel). (RHK 23. V 1965.)

Neiu nõustus külastama jalgpalli-
matši (pro minema jalgpallimatšile).
(RHK 23. V 1965.)

Seni on Ameerika suurima põlvlõh-
kuga katust külastanud üle 26 miljö-
ni inimese (pro katusel käinud, ol-
nud). (RHK 1. I 1966.)

Mendes - France külastab ka Baikali
järve. (ER 9. X 1966.)

Nõukogude delegatsioon küllastas Highgate¹; kalmistut. (EK 29. XI 1967.)

omistama on omal kohal, kui keelelgi või millelegi midagi kuuluvaks või omaks loetakse, näit. vaateid, kavatsusi, võimeid. Ei saa omistada autusid, nimetusi, nimesid, teaduslikke kraade, neid antakse.¹

Talle omistati Kingisepa nimi. (EK 3. XI 1967.)

A. Nilsonle omistati bioloogianõuandlaadi teaduslik kraad. (EK 28. XII 1967.)

NSV diidu Spordiliitide ja -organisatsioonide diidu kesknõukogu presidium omistas eile eduka esinemise eest MM-võistlustel teenelise meistrisportlase aunimetuse väravavaht Viktor Zingerile. (Nõ 31. III 1967.)

Rahvusvahelise nurmeistri aunimetus omistati noortele mängijatele. (Nõ 31. III 1967.)

Parima sportlase nimetus omistati J. Leiusle ka 1961. aastal. (Nõ 31. XII 1965.)

Kuule Nõukogude malitajale omistati rahvusvahelise meistri nimetus. (Nõ 20. XI 1964.)

munama kipub sinna, kus peaks olema saatma

Nõukogude valitsusele munatud

¹ E. Kindlam, Et rõva tõuseks aurse. Teise rajoonilike keele iseloomustamiseks. - KK 1966, nr. 3, lk. 153.

(pro saadetud) ettekandedol. (Nõ 4. IV 1967.)

Võimud suunasid (pro saatsid) skei-
kijate vastu sõjaväe. (Nõ 20. III 1967.)

Mõni aeg tagasi suunasime (pro
saatsime) tule 746 komplekti laste-
rõivaid. (AR 23. VI 1963.)

süvendama ei ole mingi universaaltähen-
dunga verb.

Kleitide lühidust ei maksa süven-
dada. (EK 18. X 1967.)

Kellelegi midagi teatama, teatavaks te-
gema - selleks on palju verbe, kuid mee-
nutama, valgustama antud juhul ei
sobi.

"Dominikaani rahvas on prakti-
liselt juba saavutanud võidu,"
meenutab (pro kõneleb, teatab,
nendib, mainib) patriootlike rin-
de sekretär. (ETA 9. VI 1965.)

Reporter valgustab (pro räägib), et
Alma - Atas müüvad trammiju-
hid ka ajalehti. (Nõ 14. XI 1967.)

varustama on sattunud ebasobivaks
sõnaks

linn varustatakse täielikult uue
tarbimisega. (EK 15. VIII 1965.)

Töö varustatakse elektrienergiaga. (K 1962)

Ebasobivas soses on kasutatud verbe ka järgnevais näidetes:

Jaapani monopolistlik kapital anub sõltuvuses USA-st (pro sõltub, on sõltuvuses).

Lõjaväebaaside paigutamine (EK 1962.)

Kalleletungi valmistamine (K 1962.)

Videomagnetoni peaks vist raken-
damist leidma aktuaalse küsi-
muste salvestamiseks. (RK 12. XI 1967.)

Igal aastal tahame avada uusi
erialasid. (Õ 1963.)

Nende ürituste ellurakendamise
[juba on teenindustevõtete rajamisest]
tõstab rahva heale. (EK 13. IV 1966.)

laenukade sõprust (ETA 1961.)

Peamist esmärki rajoonis ei tosi-
munud. (SV 1958.)

Ehitajad näitavad tegusid. (NK 1961.)

Üldiselt neid ettepanekuid ja mär-
kusi. (ETA 11. III 1966.)

Võime kõnelda paegade probleemide
tekkimisest. (NK 16. III 1967.)

Lubage õnnitleda kutseskoolide meist-
eid, õpetajaid ja kasvatajaid suure
noortööliste armee väljalaskmise
puhul. (NK 19. VI 1966.)

Kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistide
töotmine õppeasutustes. (ER 13. II 1967.)

Tuleb palju teha töötajate vas-
tutrustunde ja disziplineerituse
tõstmiseks (pro tugevdamiseks).

(SV 25. III 1967.)

Väärna kontakti juht on ka fraseoloogiline
kontaminatsioon. See on stiilirike, kus
äliiproduktiivsed määsõnad ja sõnaühendid
on paljust tarvitamisest tähenohuselt nüvõrd
tuhmunud, et lähevad segi ja põhjustavad
omataolisi fraseoloogilisi kontaminatsioone.¹
Näit. rõhku pöörama, tähtsust etendama jne.

Puutus silma ohter juht (puutu-
ma kõrva ja torkama silma,
sega puutus kõrva). (Nõ 25. I 1966.)

3.1.6. Stiilimaitsetusi.

Stampepitetide taunimine õhutas otsima
uusid väljendusvõimalusi. Püüid öelda uudse-
malt, originaalsemalt on aga vahel viinud
teise äärmusse. Ei arvestata, et see põhi- ja
laiend sõna vahel jääb liiga kauges, tuues
kaasa soovimatuid assotsiatsioone. Eriti kal-
dutakse originaalitsema epiteetidega:

Portugali kohal rippuv tragöödia.
(Nõ 1963.)

¹ G. Laugaste, Eksamikirjandistest. IRÜ. Tartu, 1961.
(Rotaprint.)

Postiametnike küpsev streik. (RH 25. II 1964.)

Male on õpetanud kontsentreerima mõtet ja tuletab meelde ookeani, mis on noor, erutav, sügav ja hirmus suur. (Nõ 15. X II 1965.)

Jõukaol (pro luxuslikeud) hotellid. (Lä 13. I 1965.)

Parimaol aastad mööduvaol tuima toomuse (pro tuimuse) tähe all. (Nõ 20. IV 1966.)

Tähtsusrikastel (pro Tähtsatel, tähen-
dusrikastel) päevadel (8V 1961.)

Ülejäänutel peab aga olema samuti rikas, sportlik, vaimukas ja uusi teadmisi ning muljeid pakkuv suvi. (Nõ 8. V 1966.)

N. Karotamme lühike, legitsev (pro sütitav) kõne. (Rõ 17. IX 1967.)

Muud originaalitsemise juhud. Iga keelkavvitaja ei ole suuteline väljenduma uudiselt, nii et see oleks samal ajal ka keeleliselt korektn. Püüd väljenduda isikupäraselt ja mitteklaforettselt on seda suurem, et hall ja tuim ajalehekeel on palju materolaada saanud. Altpool kirjapandud väljendid on siiski meelevaldselt moodustatud ja ennenägematult seotatud.

taktikalise määranguga väeosad
(ETA 4. IX 1963.)

prestiiži korvamise katsed (ise 19. XII 1967.)

Mood on lühike. (Õ 24. IX 1966.)

suured summad riiklike vahen-
duid (SV 1961.)

Inimesed ootustasid vägede kõrge
lahingulise valmisoleku saatuse.

Ajalehekeele mitteekspressiivsete žanrite stii-
lele on omane asjalikkus, laxoonilisus, ka
teaduslikkus. Siin ei ole kohta vulgarismidel
ega argosõnadel. Stiilimaitetustest tuleb
hoiduda. Selles peab ajalehekeel lugijat kas-
vatama. Tekstisoonis on ajalehtede seda laa-
di libastumistele mitmel korral tähelepanu
juhitud.

"Sporadileht", tahtes sporadisõnu meid anda
elavalt ja rahvalikeult, on mõnikorol kal-
dunud vulgaarsusse. Näit.

võrrid, putitamine, näkkamine;
meri on päris "plekk"; pabinas
olema; (Sp 1961.)

Deventeris läks A. Schenkil kõin
täkke. (Sp 1966.)

Analoogilisi näiteid on toodud ka
teistest ajalehtedest:

Tõmbas piraka haugi välja (Rsm. 15, 1967.)

Kimp lilli ja pudel šampust. (ise 17. IX 1965.)

Misukestes ruumides teie klass en-
ne õppis? (ER 1. IX 1963.)

Taristubtest üle rihtima. (E 1962.)

Kõnekeelne ärme ei sobi ajalehekuslede:

Ärme unustame (pro ärgem unustagem), et kõik luuakse inimeste käte ja mõistusega. (PK 1963.)

Ärme jääme (pro ärgem jäägem) koristustöödega hiljaks. (PK 1963.)

Omaette küsimus on, millised vahendid sobivad kohaliku koloriidi edasiantamiseks. Ülipäädlikkus võib siin ainult kahjustada. Sellised toorlaenued nagu staršina, porutsik, podporutsik (Prot. 42.), purgaa, karaul (Nk 23. II 1965.) midagi juurde ei anna, omad sõnad vanem, leitnant, nooremleitnant, lumetorm, vahtkond on kohasemad.

Sageli eksitakse kohaliku koloriidi vastu vene keele vahendusel tehtud tõlgetes. Järgnevais näidetes on sõnade laad, pliin, lapsaa, otserkist, tsaar, papp, oblast, tšinovnik kasutamine ebasobiv, sest nad on mehaaniliselt üle kantud teise keskkonda.

Poznani laad (pro mess). (Õ 10. III 1966.)

Rahvusvaheline laad (pro mess) Zagrebis. (E 18. III 1967.)

Elektronkook küpsetab täidisega pliine (pro pannkooke). (Nk 12. IX 1967.)

Šveitsi Konföderatsiooni elanikke kututi üles tarvitama säästlikumalt lapsaas (pro nundleid, täpsemalt

lindmuulleid) ja kuivatatud herned.
(Rsl 12. II 1966.)

Ühe USA otserkisti (pro esseisti, olu-
kirjaniku) sõnade järgi on senaa-
tor... (Rsl 24. V 1967.)

Siin on sõjaväepolitsei tsaar ja
jumal (ameeriklastel lastakse antud
näites kõnelda vene kõnekäändude-
ga). (Õ 28. X 1966.)

Kirik põletas tuleriidal Giordano
Bruno, kuid valis papius (pro pauvs-
tiks) Borgia. (Rsl 26. IV 1966.)

Moskva „Lokomotiivi“ esindus alistas
Liibanonis sealsel lääne oblastite
(pro läänealade, -piirkondade) mees-
konna 3:0. (Nsl 1. XII 1965.)

Judeoli oblast (pro Judeedimaa). (EK 1967.)

Heussingeri kohta ei saa öelda väike
tšinovnik, sest tšinovnik pole rahvusvaheli-
ne sõna, ta sobib vaid vene olustikku.

Koloriidi edasiandmist taotledes kasu-
tatakse sageli liigselt võõrsõnu. On peetud
otstarbekas mitte tarvitada niisuguseid
toorlaene ja tsitaatsõnu nagu meer, landid,
Reichstag, veermacht, Abwehr, Landtag (pro
linnapea, osariigid, Riigipäev, sõjavägi, vas-
tuluure, Maapäev).

Kuid ei peeta otstarbekas eestipäraselt

kirjutada Hitleri - Saksaada SS- auastmeid
Obergruppenführer, Obersturmbannführer („ober-
sturmbannführer“), Hauptsturmbannführer jt.

Lõjaväeliste auastmete ja sõjaväekes-
te nimetuste tõlkimisel on olnud komistusi:

Itaalia oberstid (pro kolonelid)
(E 16. viii 1967.)

USA oberstleitnant (pro kolonelleit-
nant) Robert F. Durst (Rsl 14. iv 1964.)

Palgasõdurite pealik oberst (pro ko-
lonel) Mike Hoare (Inglane) (E 6. x 1967.)

Prantsuse polkovnik (pro kolonel)
(Rsl 2. vi 1967.)

Saksa FV sõjaväe jefreitor (pro kapral)
Hans Dieter Raubist. (Rsl 12. i 1964.)

W. Churchill määrati husaaripolku
(pro rügementi) (Õ 14. vi 1967.)

... W. Bixtoni juhtimisel, kes kaman-
dab üht roode (pro kompaniid).
(E 21. xi 1967.)

3.2. Stiilivigu lausestuses.

Lauseehituse vead olid vaatluse all juba seoses süntaksi probleemidega. Lausestusest tuleb kõnelda ka stiili seisukohalt.

Rentsioon, ühtildumine, osalt ka sõnajaustus, pea- ja kõvallause asend, lauselihtendite tarvitamine jne. on viidavad enam-vähem kindlate õigekeslusreeglite alla.

Kuid keelkultuuri seisukohalt võib kõigile õigekeslusreeglitele vastav lause olla ikkagi halb, kui ta on pikk ja segane, kui temas on ebaloogilisusi, trafaretseid konstruktsioone jms. Nüüguksid lauseehituse stiililisi puudusi näeme ajalehes sageli. Laused on kohmakad ja lohisevad, sisaldavaid keerukaid konstruktsioone, mistõttu mõtteselgus tublisti kannatab.

3.2.1. Alljärgnevate lauside tuleb ette heita liigkeerukusest, on eksibud lihtsuse ja selguse nõude vastu.

Indoneesia üldsuse on teinud rahutuks see, et võimud on kinnitanud, et kodusõda hoitakse igal juhul ära. Ent nende kinnitustele vaatamata muutub olukord Indoneesias järjest pinevamaks. (Õ 10. III 1967.)
(Äraseletatult : Kuigi võimud on kinnitanud, et kodusõda hoitakse igal juhul ära, muutub olukord...)

Rumjantseva sai preemia parima naisosa täitmise eest (pro sai parima naisväitlja preemia). (W 25. III 1966.)

Kindral Dajan püüab asendada Eškoli tema peaministri ametis (pro Kindral Dajan püüab Eškoli asemele peaministriks saada). (EK 15. VII 1967.)

Järelikult on tööülesannete ühtermine alati seotud teatava töömahtu tegemisega väiksema arvu tööliste poolt. (N 1964.)

3.2.1. Lõnaohtsus.

Ajalikeleelt nõuame lühiskust ja täpsust. Kui ajalike, mõtet kandvate sõnade vahel liigitakse mittemidagiütlevaid täitesõnu, siis annab see pigem tunnistust sõnaoletegemisega maskeeritavast mõttevaesusest. Ajalikeruum on napp, seda ei tohi raisata tühjadele sõnadele.

Alustati spartakiaadi läbiviimist (pro Algus spartakiaad) (Sp 1961.)

Jubeli tähistamiseks pühendatud võistlus (pro Jubelile pühendatud võistlus) (Sp 1961.)

Euroopa meistri nimetus sai (pro Euroopa meistriks tuli) (Sp 1961.)

See Tamsalu kesknooli õpilaste algatus ei leidnud palavat toetust

(pro Jämsä kooli õpilaste algatust ei toetatud). (K 1962.)

Maroko valituse ministrid (pro Maroko ministrid) (ETA 1. XI 1965.)

Liberaaldemokraatlik Partei kavatses läbi suruda Jaapani ja Lõuna-Korea üpingu heakskiitmise (heakskiitmise - täiesti tarbetu). (ETA 7. XI 1965.)

1898. aasta 14. veebruari õöl vastu 15. veebruari kõmas Havanna kohal võimsa plahvatus mürin (parem 1898. aasta 14. veebruari õöl või õöl vastu 15. veebruari 1898 kängatas Havannas võimais plahvatus). (RS nr. 11, 1966.)

Meie teatris võib sõjajärgsel perioodil (pro pärast sõda)... (RS 22. XI 1963.)

Enlised Põlva keskkooli lõpetanud noored (pro Põlva keskkooli lõpetanud). (K 1961.)

Üle 50 protsendi kõrgist kirjanikest on NLKP liikmed. (ETA 24. V 1967.)

Plenumi, konverentsi, kongressi puhul on tarbetu sõna töö.

Täna alustas tööd NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärg (pro Täna algas NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärg). (EK 13. VII 1964.)

Julgeolekunõukogu tööst võtsid osa...
(pro Julgenõukogu istungil olid...)
(ETA 26. XI 1967.)

Neil päevil algas EKJ pleenumi töö (pro
Neil päevil algas EKJ pleenum). (EK 1962.)

Viienolalt päeva töötas kongress
(pro On kongressi viies päev). (EK 1963.)

Täitesõnad on sageli read, arv, ala, olu-
kord.

Lüüde riidades (pro Lüütu) võeti
vartu... (80 1961.)

Jekitaola vaenlase väeosade riid-
des (pro väeosades) paanikat.
(RSE 11. III 1965.)

Luurendola vägede arvu (pro
vägesid) lõuna - Vietnamis. (EK 20. III 1967.)

8 % maailma rahvastiku arvust
(pro rahvastikust). (EK 1962.)

Noorte teenindusala töötajate (pro
teenindustöötajate) kokkutulek.
(ETA 22. XII 1967.)

Aine õpetamise olukord (pro Aine
õpetamine) (RSE 1962.)

Kultuuritöö olukorrast (pro Kul-
tuuritööst) ja selle parandamise
abinõudest. (Õ 1963.)

Samasugused abstraktsed ja riitunud ri-
patsid põhiseisu kandvate sõnade järel on

järgnevais lauseis tase, küsimus, maht.

Tööpuuduse tase on Newarkis kaks korda kõrgem kui kogu riigis (pro Tööpuudus on Newarkis kaks korda suurem kui kogu riigis). (ETA 19. VII 1967.)

Raadiohäärete tase on sageli niivõrd suur, et olene sunnitud vastuvõtja välja lülitama (pro Raadiohääred on sageli niivõrd tugevad, et...) (Rs nr. 14, 1967.)

Ehitusorganisatsioonide töömaht (pro töö) kujuneb pingeliseks. (RK 1. I 1967.)

Rahu kindlustamise küsimus (pro kindlustamine) riikide vahel. (ER 1961.)

Põllumajanduslikku bootmist abistavaol küsimused. (RK 26. XI 1963.)

Liigseol prefiksaaladverbid:

Tema abil töödeldakse läbi kogu vabariigi statistika aruanollis. (Nse 5. XII 1966.)

Kuninganna Elizabeth II andis Inglise meeskonna kaptenile olasi rika. (RK 31. VII 1966.)

Ülemnõukogu andis välja spetsiaalse seadluse (ETA 27. VII 1966.)

Õõpäevas püütakse välja 200-300 tonni kala. (RK 21. VI 1965.)

Tarbetu on välja ka tuletistes:

kala väljapüük (SV 25. VII 1967.)

väljalüps (K 1962.)

3.2.3. Stampe leidub ka lausestuses. Teatavad steno-tüüpväljendid on laialt levinud just mitteekspressiivsetes žanrites.

Vabariiklik Spordiliit võttis vastu otsuse tõstmise olukorra parandamise kohta. (Õ 25. I 1966.)

Lääne-Saksa suurkapitali panuse kandja Kiesinger. (N 5. XII 1966.)

Elanikkond on spordiga haaratud (N 1961.)

Enamik inimesi hõlmatakse sporditegevusega. (ER 1962.)

Stambi kaasnähtuseks on üldisõnalisus ja sellest sageli tulenev sisutus.

Ei tulnud kasuks tema praktilise tegevuse parandamisele.

(R 6. I 1964.)

Komsomolorganisatsiooni aadressil on palju soovitusi. (R 1963.)

Varga isiksus on jäänud seniajani mõistatuslikeks (pro Varas on seniajani leidmata ~ avastamata ~ paljastamata). (R 7. VII 1965.)

Teiste elualade sisuliseks juhtimiseks aega ei jätkunud. (R 26. XI 1963.)

Viiimasel ajal on Austria noorte poliitilise passiivsuse osas märgata positiivset tendentsi. (Nõl 8. IV 1964.)

Tuleb veidi julgemini uus praktika viia. (Sp 1964.)

3.2.4. Loogikavigadest.

Ajalehekulelt nõuame väljenduse ranget ühemõttelisust ja loogilisust. Need nõuded on täiesti enesestmõistetavad. Kuid ometi lip-sab aeg-ajalt ajalehtedesse loogikavigu. Põhjus on tavaliselt sõnastuse ebatäpsus, kõigi võimalike seoste mittearvestamine.

Plaanitsetakse aatomirelva andmist Lääne-Saksa liitlasele (pro Plaanitsetakse aatomirelva andmist liitlasele Lääne-Saksamaale või Lääne-Saksamaast liitlasele). (Nõl 5. I 1966.)

Neile, kes ilmuvad joobnud olekus avalikesse kohtadesse või tarvitavad alkohoolsid joone, määratakse 3-10 rubla rahatrakvi (mitte alkohoolsete jookide tarvitamise eest üldse, vaid avalikes kohtades tarvitamise eest). (Nõl n. 100, 1966.)

Lõjasadama ülem eitas igasuguse salajase sukeldumisvõimaluse puudumist temale alluvates vetes (eitas puudumist, järelikult jaatas

võimalust). (E 21. X 1967.)

Vabariigi kutseala parim lüpsja
(pro parim lüpsja vabariigis). (Õ 1960.)

Kaasaruandja - alalise elanikkonna
elukonolliku teenindamise komisjo-
ni esimees (pro ... alalise komisjoni
esimees). (Õ 29. X 1966.)

Raamat on mõeldud abiks laste-
vanematele laste kasvatamisel
väljaspool kooli. (RK 11. II 1965.)

Politseiinspektorid, kes tegelevad Bu-
undi peaministri mõrvamisega, avas-
tasid salajase relvalao (pro Politsei-
inspektorid, kes tegelevad Buundi
peaministri mõrvamise [asjaolu]de
uurimisega, avastasid salajase rel-
valao). (EK 20. I 1965.)

90 aastat Eesti võimlemise sünni-
päevast (pro 90 aastat võimlemist
Eestis või 90 aastat võimlemise al-
guspäevist Eestis või 90 aastat võim-
lemise sünnist Eestis). (Sp 19. I 1966.)

Igasugune omavoliline noorte tööle
vormistamine võib sündida vaid
rajooni täitevkomitee alaealiste as-
jade komisjoni loal (pro Noori ei tohi
omavoliliselt tööle võtta. Neid võib
vormistada tööle vaid rajooni ala-
ealiste asjade komisjoni loal).
(Õ 12. V 1966.)

Filharmonia kuulutas välja konkursi löökrüstade koha täitmiseks (pro ... konkursi löökrüstadel mängija saamiseks). (Õ 1963.)

Zootehnik peab kiire olema piima-väljalüpsi rasvaprotsendi määramisel (pro Zootehnik peab kiiresti toime tulema piima rasvaprotsendi määramisega). (R 26. vii 1966.)

Võitlus oportunistlike marksismi põhiprintsiipidest taganemise vastu (pro Võitlus marksismi põhiprintsiipidest oportunistlike taganemise vastu). (SV 1. vii 1966.)

Mõtteselgust kahjustavad nüüguusel väära seose võimalused (prefiksaaladverb, mis võib liituda järgneva sõnaga):

Ühendverb üles kutsuma saab laiendius tavaliselt ma-infinitiivi, mistõttu lauses võib tekkida kahemõttelisus: üles võib kuuluda emma-kumma verbi juurde. Näit.

Presidenti kututi üles seadma Nõukogude valitsunga sise sõbralik vahukord. (R 29. xii 1966.)

Kõneleja kutsus valijaid üles andma valimiste päeval oma hääle m. Filatova poolt. (Õ 25. vi 1966.)

Kutsume kõiki prantslasi üles

anolma abi. (K 1962.)

Kutnuti rahvuslikke jõude üles
astuma samme. (EK 1962.)

3.2.5. Ebasoovitatavaid konstruktsioone.

Eesti keeles tuleks hoiduda passiivivormi-
lisest poolt-konstruktsioonist, kui on võima-
lik aktiivivormiline lause.

Kultuuriministriumi poolt anti
aukirjad (pro Kultuuriministrium
andis aukirjad). (SV 21. X 1966.)

Ajavahemikus 1918 - 1963 anti Nõuko-
gude Liidu mitmesuguste kirjastuste
poolt välja 1 miljard 669 miljonit
raamatut (pro... anolrid Nõukogude
mitmesugusel kirjastusel välja
1 miljard 669 miljonit raamatut).
(SV 28. II 1964.)

Kui passivi ei saa vältida, tuleks või-
maluse korral püüda läbi ajada ilma
poolt-rõnata.

NLKP XXII kongressi kavandatud
ülesanded.

olema + saav käänne.

Saavas käännes elolistsäitemäärus sobib ju-
huslike, ajutise olemise või esinemise väljen-
damiseks. Püüvat olemist väljendab nimetava-
line elolistsäide. Saava käänne kasutamine

selles tähenduses ei ole soovitatav:

Starkopfi teosed on eesti kultuuri põ-
hivaraks. (RK 3. I 1967.)

O. Terehova lõpetas TRÜ ja on
nüüd silmaarstiks. (Õ 7. III 1967.)

G. Kiseljova on 112. lastepäevako-
du pedagoogiks. (Õ 7. III 1967.)

Kohakäändelised substantiivatribuudid. Tä-
valiselt on nimisõnaline atribuut genitiivis. Hoo-
pis harvemini esinevad nimisõnalised atri-
buudid sise- ja väliskohakäändelis. Kohakään-
delised atribuudid on laialdaselt kasuta-
tavaad deverbaalnoomenite laienolitenol (sõit
lõunasse, tööle minemine jt.), soodustades
väljendusviisi selgust ja lühidust. Ei tule aga
kohakäändeliste atribuutide tarvitamisega
liialdada. Kaugeltki igal pool pole nad va-
jalikuks mõtte täpsuseks edasiandmiseks
või lauseehituse lihtsustamiseks.¹

Ajakirjanduses on kohakäändelised atri-
buudid hakanud liialt rohkem genitiivse
atribuudi arvel ja puhuti kannatab selle all
mõtteselgus.

Allatiiv

Noomenid tellimus, võistlus, hinnad, õigus jt.
soostatakse väga tihti allatiiviga:

Organiseerida võistlus parimale ro-

¹ A. Laanest, Kohakäändeliste substantiivatribuuti-
de kasutamisest. - RK 1959, nr. 1, lk. 32.

maanile (pro romaanivõistlus) (E 18. X 1967.)

Võetakse vastu tellimusi tortidele
ja kringlitele (pro tortide ja kring-
lite tellimusi). (Õ 7. IX 1966.)

Tellimistähtaeg ajalehtedele (pro Aja-
lehtede tellimise tähtaeg) (N 3. VIII 1966.)

Võrdkuju okupatsioonile ja sõjale
(pro Okupatsiooni ja sõja võrdkuju)
(N 23. XI 1966.)

ETKVL-i staadionil toimus näitus-
ülevaatus teenistus- ja toakoertele
(pro teenistus- ja toakoerte näitus).
(N 3. VIII 1966.)

Praegu olene me [p. o. me olene] tun-
nistajateks filosoofia hukkamisele
(pro filosoofia hukkamise tunnis-
tajateks). (N 28. VIII 1966.)

Raamatukauplustele on tulnud
ettepanekuid selle teose kordustrüki-
le (pro Raamatukauplustele on tul-
nud ettepanekuid anda välja selle
teose kordustrükk). (N 3. VIII 1966.)

Esmakordselt kehtestatakse meie maal
kinollaad hulgihinnad mootorratastele,
jalgratastele, külmutuskaappidele,
fotoaparaatidele, raadiotele, pesupe-
semismasinatele jt. rahvaatarbekau-
padele (pro Esmakordselt kehtestata-
se meie maal mootorrataste... jt. rah-

vatarbekaupade kindlad hulgihin-
wad). (Õ 18. VII 1967.)

Õigus enesemääramisele (pro Enes-
määramisõigus) (Rae 18. XI 1965.)

Adessiiv

Laateol esimesel programmil (pro
Esimese programmi saateol) (ER 1962.)

Illatiiv

Kohakäändelised substantiivatribuudid
on tihti „kiilu” põhjuseks, näit.

Visiidi tulemused Austriam (pro
Austria- visiidi tulemund) (ER 1961.)

„Rheinische Post” nõuab sõjaliste telli-
muste suurendamist lennukitehas-
tele (pro „Rheinische Post” nõuab
lennukitehastele antavate sõjalis-
te tellimuste suurendamist). (RH 1964.)

Elatiiv

seadlus autanustamisest (pro Autar-
nustamise seadlus) (Prot. 2.)

Rahvuskogu võttis vastu seaduse
amnestia andmisest poliitvangide-
le (pro poliitvangide amnestiiri-
mise seaduse). (ER 18. IV 1966.)

Nõudmine Ameerika vägede välja-
viimisest (pro Ameerika vägede väl-
javiimise nõudmine) (ER 1962.)

Päevakorda on lülitatud küsimu-
sed amatörismist (pro amatöris-

miküsimused). (SV 12. IV 1963.)

Senaator Mansfieldi resolutsiooni-
projekt Ameerika vägede olulisest
vähendamist (pro... resolutsiooni-
projekt, mis nõuab Euroopas ole-
vate Ameerika vägede olulist vä-
hendamist). (ER 20. I 1967.)

mine - konstruktsioon.

Vahel kiputakse tronimega liigelt asen-
dama verbivormi.

Raamatukauplustes toimub ettel-
limuste vormistamine (pro Raama-
tukauplustes vormistatakse ettel-
limusi). (Õ 7. IX 1965.)

Nõutav on vahelusegamise lõpetami-
ne Kongo sisearjadesse (pro... lõpetada
vahelusegamine Kongo sisearjadesse).
(ER 28. IX 1965.)

Aldo Moro valituse lahkumine
(pro Aldo Moro valitus lahkus)
(ER 21. I 1966.)

Eriti kaldutakse seda tegema pealkirjades:

"Saadikukandidaatide üleseadmine"
(pro "Seatakse üles saadikukandidaate").
(ETA 1967.)

Trafarettverbide (läbi vüüma, kindlusta-
ma jt.) vohamise kaasvähtusks on põhitege-
vuse väljendamine mine-deverbaaliga ja sellist
tingitud rohked mine-konstruktsioone. Verbi-

vormide poolest vaene sõnastus on aga staatile.

Nagu ei võtaks Inglise valitsus endale mingeid kohustusi Briti Guajaanale lähemal ajal sõltumatusel andmisel (pro Nagu ei võtaks Inglise valitsus endale mingit kohustust anda lähemal ajal Briti Guajaanale sõltumatus). (RSL 21. XI 1963.)

Hulgihindade läbivaatamine eesmärgiga lahendada tootvas ja eriti hankivas tööstuses... (pro Hulgihinnad vaadatakse uuesti läbi, et lahendada tootvas ja eriti hankivas tööstuses...) (Õ 18. VII 1967.)

Trafaretsid mine-konstruktsioone moodustatakse verbidega kasvama, suurenema. Põhilist risu kannab siingi mine-vorm.

Mõnel määral suureneb rukkiõlgede kasutamine allapanuks (pro Mõnel määral kasutame allapanuks rohkem rukkiõlgi). (ETA 1963.)

3.2.5. Stiilimaitsetusi.

Piltlikud väljendid sobivad ka ainult teatavasse žanritesse, teatavasse konteksti. Ajalehe mitteekspressiivsetes žanrites tuleb olla ründega ettevaatlik.

Koolivaheaeg ei jooksnud neil mööda külgi maha. (N 1964.)

Lamadki silmili poris (pro Kukud
läbi, teed endale häbi) (Rse 10. x̄ 1965.)

Ma ei kahtle, et kirjastus kunagi
raamatu välja annab, sest meil
pole noorsooromaane üldse, jala-
ga segamisest rääkimata. (N 1964.)

Piltlike väljendite kasutamisel jälgi-
tagu, et ülekantud tähendus ei muutuks
liiga kaugeks ega ebamääraseks. Seos põ-
hitähendusega peab säilima. Mõtle selgu-
sele ei tule kasuks, kui öeldakse näiteks
laevade kohta sõpruse kajakaol :

Sõpruse kajakaol alustasid tee-
konda. (Rse 30. v̄ 1965.)

Ka ei sobi laevu esindajateks titulle-
rida:

Praegu künnavad seal vabarii-
gi kümmed esindajad vilunud
kaptenite juhtimisel võimsaid
laineid. (Rse 12. x̄ 1965.)

3.3. Positiivseid stiilinditeid.

Ajakirjanduskeele aastaiülevaadetes on taunimisväärse kõrval tihti juhitud tähelepanu laadus- ja stiilis väljendustele, trofaretile asemel kasutatud uudsele ütlemistele, õnnestunud kirjunditele. Näit.

Tänaseks on kolhoosi vastne saun juba mitu suitsu välja lasknud. (RK 27. XII 1967.)

Kui päev ära klaarib (NõH 1966.)

Ja öelda võib, et mehed on hästi töötanud. (Lühiformatsioonis esineb harva värsket sõnastust.)

(RK 23. XI 1963.)

Meie kirjanduspreemia esimest laureaati mõisteti välja üheteistkümnerekse. (SV 3. XI 1967.)

Mitmesugused väetised, aiatööriistad jm. on rutaka kevade sunnil juba müügil. (Õ 23. IV 1967.)

Koolitada kaadrit (E 14. XI 1967.)

Toimetada Kamtsatkal vaatlusi (EK 13. II 1967.)

Aukirja sai (tavaliselt loeme, et auustati aukirjaga) (E 27. V 1967.)

Häid pealkirju:

„Rukis võetud, oder kärsel“ (RK 1966.)

„Kasvatada häid oskustöölisi“ (RK 1959.)

„Tiis kei voljad salves ja linnand koo“ (RK 1963.)

4. Tõlkeprobleeme.

Tõlkeprobleemid on sektsiooni töös alati tõhtsal kohal seisnud. Suur osa materjale tuleb ja ajalehtedele vene keele vahendusel, ja see vajutab meie ajalehekesele oma pitseri. Tõlkekeel kipub mõjustama isegi nende ajakirjanike keelepruuki, kes tõlkimisega ei tegele ega tunne vene keelt vahest kuigi hästi.

Välisnuudiseid saadakse peaaegu ainult TASS-ilt, seega vene keeles, kõik ametlikud materjalid (NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrused, Keskkomitee peenumiste otsused, NSV Liidu seadused, ülliliduliste kongresside, istungjärkude, nõuupidamiste jms. ülevaated, samuti tähtpäevade puhul toimuvate ürituste kirjeldused jne.) tulevad samuti vene keeles. Nende kontekstisel tõlkimisel, eriti kui on tegemist tehnilise või teadusliku informatsiooniga, samuti täiesti erialase materjaliga, tekib üsnagi suuri raskusi. Näiteks ETA-s on ükskõik kui suure ja raske ametliku materjali tõlkimiseks aega ainult mõni tund.

Sektsioonis on arutatud väga mitmeauguste terminite eestikeelseid vasteid. Eesmärk on tõlkida nii, et poleks märgatagi, et on tegemist tõlkega. Hea ja adekvaatse tõlke saamiseks tuleb aga tunda originaali

keelt (lähtekeelt) vähemalt hästi, seda keelt, mil-
luse tõlgitakse (tulemuskeelt), väga hästi.

Alljärgnevas ülevaates on püütud süs-
tematiseeritult esitada sektsioonis arutluse-
olnud tõlkeprobleeme. Materjal on kaheksagune:

1) sektsiooni koosseisul on fikseeritud
mitmed tõlkevastetel või on antud soovitusi,
millist vastet pidada paremaks, millist hal-
vemaks. Seega materjali käsitletakse kahe-
osal: sõnade vastet ja väljendite tõlkimine.

2) ajalehtede keele analüüsimisel on kül-
laltki sageli juhitud tähelepanu tõlkeviga-
dele, mida käesolevas peatükis vaadeldakse
järgmiste alaliikidena: väärvastete kasu-
tamine, toorlaenud, bukvalismid ja mitme-
nugused muud võõrapäraseid konstruktsi-
oonid.

4.1. Tõlkevasteid.

4.1.1. Sõnade vasteid.

Ühel sõnal võib olla mitu tõlkevastet,
mille kasutamine sõltub kontekstist. Vahel te-
kitab tarvidus niisuguse tõlkevaste järele, mi-
da sõnaraamatud ei anna. Järgnevas on an-
tud sõnade ja sõnaühendite tõlkeid, kusjuu-
res raskuspunkt langeb väga sageli teatava-
le ühele sõnale. Probleem on olnud sobiva
vaste leidmine just antud kontekstis.

abmonopuzruuk

Laadur(auto); tõstukaauto e. autotõs-
tuk ei ole täpne. (Prot. 43.)

azomurobarue

Nitreerimine (nitraatimine). (Prot. 43.)

"Безагерный клуб"

"Tuumaraba klubi" (vd. "tuumaraba
troon") - sellise kuuluvad mit-
tetuumariigid. (Prot. 18.)

Большой

Большая химия, Большой атом,
Большой хлеб; Большой пымбол,
Большой разровор.

Kõne alla võib tulla nurkeemias-
tööstus, vahel ka nurkeemia; teiste
pühul tuleks hola vene keele moe-
pruuki vältida: võimas aatomener-
geetika), rohke uudsevili, jalgpalli-
võistluste suursari, jalgpalli-meist-
riivõistlused, põhimõtteline kõnelus,
tõrine mõttevahetus jms. (Prot. 29.)

Быгем

Здесь Быгем всё как в городе. Бы-
гем больше хлопота, мяса и молока.
Телевизор он ещё не в каждой
Телевизор сааме rohkem piimalla,
liha ja piima.

Современное поколение советских лю-
дей Быгем жить при коммуниз-
ме. Нормальные и интересные времена
проходят хорошо и даже коммунизм.

Üksikjuhtudel võib kasutada ka saab-
ja hakkab - konstruktsiooni. (Prot. 18.)

бытовой

Бытовой kombinat (massm). Te-
ninduskombinaat. (Prot. 29.)

Бытовые помещения (на заводе).
Elukondlikud ruumid, teenindus-
ruumid. (Prot. 29.)

безусный учеником, ровной учеником

Tõlkevastatel on tähenduslik vake.
Juhtiv institut - juhtpositsioonil asuv
tööstusharuline või teaduslik insti-
tuut; peainstitut, baasinstitut -
teatava probleemi uurimisel teisi
sunnar. (Prot. 40.)

белые

Восстановление белых Франсуа.
Taastada Prantsusmaa hiilgas.
Белые социалистического строя.
Sotsialistlike konda üllus. (Prot. 18.)

военное строительство

Советское военное строительство.
Nõukoguode sõjaväekorraldus. (Prot. 40.)

выработка

Выработка (на трактор). (Trakto-
ri) tootlus (seni oli väljatootus).
(Prot. 40.)

вычисление

Arvutus. (Prot. 40.) Vt. учищение, үгim.

гласность

Гласность работы народного

kontroll. Rahvakontrolli tegevuse
valgustamine ~ tutvustamine, sellist
informeerimine, selle populariseeri-
mine. (Prot. 29.)

Широкая уважность социализму-
ческого соревнования. Totsialistlike
võistluse laialdane valgustamine ~
tutvustamine ~ populariseerimine;
selle tulemused (resp. käigu) laialdas-
ne teatavaks tegemine. Mitte
lai avalikkus, nagu on tõlgitud.
(Prot. 29.)

единство и монолитность

Ühtsus ja monoliitsus, üksmeel ja
monoliitsus, ühtekoondumus. (Prot. 29.)

музыкальный

Музыкальный кризис. Музыкальное
учебное. Korterikriis. Korteriolud.
Mitte elamispinna kriis, elamistin-
gimused. (Prot. 33.)

заводская прихотливая

Tehasepäädla („vabrikuvärv“); проник
on pääsik e. pääsmik; koht, kus see
ette näidatakse, võiks olla pääsla.
(Prot. 29.)

идейная

Идейная ошибка. Ideoloogiline viga.
Mitte ideeline.

инженерный

Инженерные коммуникации. Teh-
nilised kommunikatsioonid. (Eritead-

laste hulgas on uimereproov tõlki-
misel lahkavamus. Ühed poolda-
vad insenerilist, teised tehnilist.

Uimereproov neurooside - et tegemist
ei ole inseneride psühholoogiaga,
on hakatud tõlkima tehnopsühholo-
ogia.

uimereproov - meesuur

Inseneri-tehniline e. insenerilis-teh-
niline; inseneritehniline, kui mõeldak-
se inseneriteadust, vahel ka liht-
salt tehniline.

Uimereproov - meesuur neoonad.
Insenerid ja tehnikud, insenerilis-
tehniline personal. (Prot. 46.)

uimereproov

Uimereproov koostis neoonad.
Ajaloo suhtes, ajaloo seisukohalt
lühike periood. lühike ajaloope-
riod ei ole õige, sest tavalises mõt-
tes see aeg ei tarvitse lühike olla.
Väär on samuti ajalooliselt. (Prot. 19.)

uimereproov - neoonad

Uimereproov uimereproov - neoonad
uur. Piloodita püüdelennuk, püüde-
hävitage, püüdehävituslennuk,
püüdur; kui mürsk, siis püüde-
mürsk, püüdehävitusmürsk, pritur-
mürsk. (Prot. 40.)

uimereproov

Arvutus. (Prot. 43.) Vt. uur, uur.

компановка

Компановка (присорб, эменнор).

Paigutus; mõnel juhul koostamine.

(Prot. 43.)

маскировка ног демократии

Väiline demokraatia, demokraatia

maskerimine. Mitte demokraatia

maskering.

медицинское заключение

Meditsiiniline otsus, arstlik otsus,

arstide otsus. (Prot. 40.)

место заключения

Kinnipidamiskoht (vanglad, laag-

rid). (Prot 49.)

место пребывания

Viibekoht. (Juba varem oli tar-

vitusel viibema = akredatsioon-

maa.) (Prot. 49.)

мирный

Мирный трыг. Rahuaja, rahuaegne,

rahumeelne, rahulik töö. (Prot. 40.)

народный ~ национальный доход

Rahvatulu on ainuõige, loobuda

natsionaal(ist) tulust. (Prot. 43.)

негодный

Негодный rummeroovis. Terve no-

haga pääsenud, üle noatera pääse-

nud, lõplikult peitustamata jää-

nud hitlerlane. (Prot. 40.)

neuzõennostb

Neuzõennostb nodegu kommunuz-
na. Kommunismi võidu vältima-
tus (parem kui paratamatus).
(Prot. 18.)

nenpabumembenne

Nenpabumembenne oparuz-
guu (näiteks ametiühingud võinai-
ste organisatsioonid, esinolatuna ÜRO
mõnes komitees). Mittevalitsuslikud
organisatsioonid, mittelevalitsusorga-
nisatsioonid. Mitte mitteriiklikud,
sest näiteks ühe riigi parlamendi-
grupp Parlamentivahelises Liides
on riiklik, kuid mittelevalitsuslik
organisatsioon. (Prot. 29.)

nenpucogurubunne

Nenpucogurubunne rocygapemba.
Blokkidevälised riigid, blokkidega
mitte liitunud (mitteliitunud), blok-
kidest eemalejäänud riigid. (Prot. 29.)

Томская nenpucogurubunne. Blokki-
dest eemalejäämise poliitika. (Prot. 29.)

oõoduzamb

Oõoduzamb onom. Üldistama ei ütle
kõik ära. Parem on: kogemustest või
kogemuste põhjal üldistusi tegema.
(Prot. 40.)

oõusembenne

Ühiskondlane (see sõna on üsti keeles
praegu „vaba“, talle võiks anda

tähtenduse 'ühiskondlike tööaktivist',
mõne töö taruta, ühiskondlikes umas
tegija, näiteks универсальность - о
универсальности tõlkida uurija-ühis-
kondlane. (Prot. 40.)

окупация

Амтсипалк (kindel palu). (Prot. 43.)

освоение

Освоение космоса. Kosmose kasutuse-
le võtmine. (Prot. 46.)

Освоение новой машины. Uue ma-
šina kasutuselevõtt; uue masina
käsitsemise oskuse omandamine;
uue masina töörrakendamise.
(Prot. 46.)

Освоение (нового) производства. (Mil-
legi) tootmisse rakendamise; toot-
misprotsessi jumutamise; uute
toodete valmistamine; tootmisteh-
noloogia äraõppimine; tootmise or-
ganiseerimine jms. Mitte uute too-
dete omandamine, nagu tarvita-
vad mõned majandusteadlased.
(Prot. 46.)

Освоение земли. Uudismaa üles-
harimine. (Prot. 46.)

Освоение языка. Keele omandami-
ne.

основные производственные фонды,
основные фонды производства

Põhitootmisfondid. Tootmise põhifon-
did (mõlemal on vii rru). (Prot. 43.)

omban

(Aheraine) puistang. (Prot. 43.)

перестраховка

Vastutusveeretus (mii on „Poliitika ja
majanduse oskussõnastikus“, pare-
mat vastet ei ole leitud).

маленкое производство ЦК

Keskomitee sütitavaad hüüdlau-
sed. Mitte tulihingelised üleskutnud.

маловые каминки

Erialgne plaan, erialgsed plaani-
lised aronäitajad

многоменная система

Viljavaheldussüsteem. (Prot. 18.)

полнооборотный

Полнооборотное строительство. Jäis-
montaajehitus. (Prot. 40.)

полон responsibility

Kindel oma otsuses, kindlalt otus-
tanud, otsusenirolel. Mitte bulust
otsustavust.

полотно

(Rätsepatöös) vaheriie, linariie. Mitte
lõuend. (Kuustis) maal. (Prot. 18.)

позывковой родильи

Poolesajandijumbel. (Prot. 49.)

номенклатура

Бурская - номенклатура сирок. Ко-
данлік - mõisamajanduslik uord.
(Prot. 18.)

порок

Порок сержа. Löödamerike! - häire on
tähenduslikult üldisem).

порошковая металлургия

Pulbermetallurgia või metallkeraa-
mika. Tuleb kokkuleppele jõuda
pehta kasuks. (Prot. 43.)

порционный

Порционный мур. tuväärne rahu
(s.t. mitte kumbagi poolt alandav
rahu). (Prot. 29.)

предназначение

Предназначение партия. Partei
suunitlus, sihtjooned. (Prot. 18.)

преемственность

Преемственность (поколений). (Põlv-
kondade) järgestvus, järgesidevus.
(Prot. 21.)

принадлежность (техн.)

Vabrik annab metallilõikepinnadele
kaasa teatud detailid. Eesti vastes
leiti tarvik, mida kohtame küll
harvemini, ja rahis.

приспособление (техн.)

Rahis. (Varem tarvitati alinoõu.) (Prot. 27.)

производительность¹

Tootlus, produktiivsus, jõudlus, vtjaalus.
(Prot. 43.)

Производительность машин, ра-
ботного скота. Masina, tööloomade
jõudlus.

Производительность скота. Karja
produktiivsus.

Производительность труда. Töö-
vtjaalus.

промысел

(Коду) tööndus, kalastus ~ püük, kiüt-
timine, (naftatööstus) käitis, käritöö, tu-
nistus, äritsemine jne. vastavalt kon-
tekstile. (Prot. 33.)

пропашная система земледелия

Vaheltarimisüsteem, rütkelüsteem,
rütkelmaaviljelussüsteem. (Prot. 18.)

пропашные севообороты

Rütkelkultuuride (-vtjade) külvikord.
(Prot. 18.)

развёрнутость

Развёрнутое строительство ком-
мунизма.

Täiendina laiahaardeline, määrusena
laial rindel.

Oleme jõudnud kommunismi laia-
haardelise ehitamise perioodi;

¹Terminoloogilisi arupidamisi. - SV 15. IV 1966.

ehitame kommunismi laial riindel.
(Prot. 6.)

razburovusest страхе

Arnevad maad, arungumad.
(Prot. 40.)

razryzum

Maha, välja laadima (vrd. sus
entladen). (Prot. 24.)

razrez

Globe kaperev na razreze. Uued
kajäärid lahtises kaevanduses, uued
kajäärid murus. (Prot. 29.)

razreim

Arveldus (maksukohustuste õiendola-
mine); kalkulatsioon, arvutus.
(Prot. 43.)

razumenskoi

Resolventne, kateooriline, kindel;
otsustav (= tavaliselt razumenskoi)

razem

Globe razemu. Uued rajajooned
(mitte kõrgendikud): jõuda esimese
rajajooneni, ilutada järjekorolne
rajajoon jne. (Prot. 29.)

razumenskoi

Общественное разуменское
оправдание. Ühiskondlikud oma-
algatuslikud organisatsioonid.
isetegevuslikud ei ole õige, soovita-
tud on ka isetegevad. (Prot. 40.)

camosbar

Kallur(auto). Eesti vastetus olid va-
rem isetühjendaja, siis isekallutaja,
isekalluti ja lõpuks kallur(auto).¹

скоростная ограда мукомольного
(свиного)

Lühikese tootmistükliga loomakasva-
busharu (seakarvatus). (Prot. 40.)

скоростная убора

Kiirkoristus. (Prot. 18.)

саразбумови

Саразбумови саразб. Arengus
mahajäänul maad, vähem arene-
nul maad. vähem arenenud ei ole
soovitav. (Prot. 40.)

сара

Konteksti järgi tõlkida õli, vain,
tõw. (Prot. 32.)

снромум

Снромум снромумное ком-
мунистическое движение. Koon-
dada ihte rahvusvaheline kom-
munistlik liikumine; konsolideerida
rahvusvahelist kommunistlikku
liikumist. (Prot. 20.)

снромовый металл

Lausmetall. (Prot. 43.)

¹E. Uurm, Mäenduse oskussõnavarast. - KK 1967,
nr. 3, lk. 156.

metallmaetukku

Klaasplastid. Mitte klaasplastikud.
(Prot. 32.)

emomocmb¹

(Toodangu) maksumus; (pileti) hind;
(lisa) väärtus; (elu) kallidus. (Prot. 32.)

Emomocmbre nokazannu. Raha-
liseol (aru) näitajad. (Prot. 43.)

crim

Texyusui crim. Joaksev konto.

Crimbre maunne. Crimo-burue-
numebre maunne. Arvutus-
masinad = arvutid. (Prot. 43.)

meno, [npax]

Teera nomduuse dygym gostab-
rene na Pogumy. Hukkumite
(langenute) põrm tumause kodumaa-
le.

Mõnes kontekstis on üsti keeles sobi-
vam põrm ära jätta, näit. Ipod
c npaxom nomduuro brepa mopena.
Kirst eile hukkunud meemehiga.
(Prot. 40.)

mroduur

Tahtide ja käveöönnuste taastami-
seks kasutatavad metallist võiraud-
betoonist segmentplaadid.

Kasutatud on tüübing. E. Humm
leia, et neid ei saa nimetada

¹ Terminoloogilisi arupidamisi. - SV 15. IV 1966.

tüübinguteks, sest tegemist on inglise sõnaga tubing (sõnast tube), mida tuleb kirjutada häälduspäraselt tjuubing; seega moduurnoode kruus on tjuubingbrestik.¹ (Prot. 29.)

marar

Vedur (nü soovitavaad tehnikamehed; see on aga tulebustlikult puudulik. Tarvitatuol on ka terminit vedurauto. (Prot. 43.)

уговорный бек (проговоренному)

(Tööstuse) osatahtsus, osakaal: Mitte erikaal.

установленный мар

Kinnitatatuol plaan. (Prot. 43.)

grim

Arvestus (väit. raamatupidamine). (Prot. 43.) vt. korruarimine, uurimine.

узеление

Od узеление переходных краевых знамен. Rändpunalippude sisseseadmine, mitte asutamine. (Prot. 38.)

химическое машиностроение

Keemiamasinatööstus. (Prot. 32.)

хозрасчет

Isemajandamine on hea ja õnnestunud mulline tõlge.

¹¹¹ E. Nurm, Mäenoluse oskussõnavarast. -KK 1967, m. 3, lk 156.

hozjajstvennoij memog

Спроект hozjajstvennoij memogoi.
Ehitada omal jõul, omade vahen-
ditega (majanduslikul meetodil,
mida paljus tarvitataks, on eba-
määrane ja halb tõlkevaste.
(Prot. 18.)

художественное конструирование

Kunstipärane konstrueerimine. (Prot. 43.)

художник-конструктор

Kunstnikkonstruktor, konstruktsi-
oonikunstnik. (Prot. 46.)

цена

Hind (maksakse kaubaühiku eest).
Максимум (teatud kaubakoguse eest
maksav summa). (Prot. 43.)

человек

В батальоне 600 человек. Pataljo-
nis on 600 meest. Mitte inimest.
(Prot. 28.)

чрезвычайное положение

Чрезвычайное положение. Erakorraline
seisukord, mitte oleukord. Vrd. pii-
ramis-, sõja-vm. seisukord.
Ka mitte erioleukord, nagu vahel
on tõlgitud.

максимальное значение

Ristbilanss e. maatriksbilanss. (Prot. 43.)

максим-механизатор

Kaevur-mehhaanik, mitte mehha-
nisaator. (Prot. 18.)

uusugebol coegurene

Hammaslõide või hammasvõll-lõide.
(Prot. 43.)

Темемика

Технурекаар Темемика. Eritead-
laste hulgas on kahe rühma pool-
dajaid: ühed leiavad, et õige on
tehnikaeestika; teised aga, et töös-
truseestika (viies vahetegemise in-
ženipriitkholoogia ja tehnopsiitko-
loogia pinnale - vt. uusenepruu).
(Prot. 43.)

Темемика на прouзбогембе. Toot-
misestika.

Tekstisoonis on juhitud tähelepanu mit-
metele terminitele, mis „Poliitika ja majanduse
oskustõartikus“ puuduvad ja millele on
raske leida vasteid, näit. завемл, бороку-
ма, письменность, оммиска, партийно-
организационная работа, партийно-опа-
ризаторская работа, отгара за труд, пуб-
личное задрвление, зрелищные предприятия,
негизинский городок, рагдонепекимика.

4.1.2. Väljendite vasteid.

See alajaotus sisaldab raskesti tõlgita-
vaid väljendeid. Ühelt poolt on siin konst-
ruktisioone, mis vene keele lausehituse või

muude grammatiliste isäranuste tõttu on raskesti tõlgitavad. Teiselt poolt kuuluvad nia idiomatilised väljendid.

Събрамерекунъ грим¹

Raamatupidamine. Mitte raamatupidamisarvestus.

В розъ гбазамуремур нодигу рая памуз-мол

Aastal, mil me tähistame fašismi üle saavutatud võidu 20. aastapäeva. (Prot. 40.)

В знак протеста

Protestiks. Mitte protesti märgis.

вопрос о международном контроле за разоружением

Disarmeerimise rahvusvahelise kontrolli küsimus. (Prot. 40.)

выполнять любой заказ Пожур

Täita iga ülesanne, mis kodumaal annab. Täita kodumaalt saadud iga ülesanne. (Prot. 40.)

варгун ремер-майор абвагун

Kaardiväe lennukäe-kindralmajor.

Дорогие немецкие друзья! Дорогие чехословацкие друзья!

Kallid sausa sõbrad! Kallid sõbrad

¹ Vt. U. Mereste, Raamatupidamisosakond ja raamatupidamine. - KK 1965, nr. 10, lk. 630.

sakslased! Kallid sõbraid Tšehhoslovakkia-
riast! Kallid tšehhidest ja slovakkide-
st sõbraid!

Sobivamateks ja enam kasutatavateks variantideks on Kallid saasa
sõbraid! Kallid sõbraid Tšehhoslovakkia-
riast!

закон о военной повинности, вопрос о
власти, решение об отпущении от пере-
стола

Sõjaväekohustus seadus; võime
kõrsumus; tröönist loobumise otsus
Mitte seadus, kõrsumus, otsus sellest
või teisest.

идейная борьба (глубоко сущему)

Ideede võitlus, ideoloogiline võitlus,
mitte ideeline võitlus.

Mitte ideeline, vaid ideoloogiline
vaenlane (идейный враг).

идейная и культурная жизнь

Ideoloogia ja kultuurielu; ideelis-
kultuuriline elu. (Prot. 40.)

куцая западная демократия ещё боль-
ше презирается

Lääne kärbitud demokraatia muu-
tus veelgi nudimaks. Lääne põlpi
demokraatiat kärbitakse veelgi.
(Prot. 18.)

латиноамериканский конгресс соли-
дарности с Кубой

Ladina - Ameerika solidaarsuskongress Kuuba toetuseks; Kuubaga solidaarsuse tähistamise Ladina - Ameerika maade kongress. (Prot. 29.)

международная кооперация солидарности с вьетнамским народом

Rahvusvaheline solidaarsuskonvents Vietnami rahva toetusks.

международный день солидарности с народом Вьетнама

Vietnami rahvaga solidaarsuse tähistamise rahvusvaheline päev; rahvusvaheline Vietnami rahvale solidaarsuse avaldamise päev.

мировое регулирование в Европе

Euroopas valitseva olukorra rahumeelne (rahulik) reguleerimine.

мировое регулирование с Германией

Rahulik lähendus Saksamaa küsimus; Saksamaa küsimuse rahulik lahendamise. (Prot. 18.)

мы благодарим партию за беспокойство о нас

Me täname parteid meie osutatava hoolitsuse eest. Mitte... hoolitsuse eest meie eest. (Prot. 40.)

на производстве и в быту

Tööl ja vabal ajal, tööl ja kodus, tööl ja kodus elus, kutsel- ja eraelus. (Prot. 40.)

напуштамь мир в Европе

Rikkuda rahu Euroopas (kontekstist
ulguib, et tegemist pole olustikulise
rahu - või konorikkumisega).
(Prot. 20.)

операции ООН по поддержанию мира
ÜRO rahu(kaitse)operatsioonid, ÜRO
operatsioonid rahu kaitses või
säilitamiseks. (Prot. 40.)

операция на открытом море

Operatsioon avatud (mitte laskisel)
rändamisel.

определённые меры по экономии
электроэнергии

Elektrienergia ennakbootmine, boot-
mine ennaktempos. (Prot. 18.)

партия глум нас не успокаивается
на достигнутом

Partei õpetab, et saavutatuga ei
tohi rahulduda; partei õpetab
mitte rahuldumist saavutatuga.
(Prot. 40.)

переход экономики на мирные рельсы

Majanduse ülevõimine rahuaja
olulese, rahuaja tingimustele

повысить эффективность боевого
урама

Suurendada ajakirjanduse mõju-
jõudu; suurendada ajakirjanduse
õnavõtude mõjukest (efektiivsust).
(Prot. 40.)

проектно - членская документация
Projektid ja eelarved.

разбегушке дыгунушо

Tarajajad tulevikku tunnistati
mitmetest variantidest (tuleviku ra-
jaotsijad, tulevikku teed rajajad,
tulevikurajajad, "tulevikuluurajad")
parimaks. (Prot. 19.)

раскрепощение женщины

Naiste vabastamine ikkest (emantsi-
patsioon ei vastaks venekeelse väl-
jendi mõttele). (Prot. 40.)

революционный фанатизм

Usuhullustus. (Prot. 38.)

соревнование за коммунистический
труд, гонимие за коммунистичес-
кий труд

Kommunistliku töö võistlus,
liikumine. Mitte võistlus, liikumine
kommunistliku töö ust.

теоретический закарлик

Teoorias karastatud. Mitte teoreti-
liselt karastatud. (Prot. 40.)

физкультурно - оздоровительная рабо-
та

Kehakultuur ja tervistustöö. (Prot. 90.)

церковный служитель

Vaimulik, kirikutegelane; klerikaal,
kiriklane; usuteener. Mitte kirikutee-
ner = pedell. (Prot. 18.)

4.2. Tõlkevõige.

4.2.1. Väär vaste.

Vahel ei osata venekeelsele sõnale või sõnaühendile leida adekvaatsset ekvivalenti. Tavaliselt on siis lähtutud keelenõli vormitunnustest, tungi-mata sinuse. Mõnikord ignoreeritakse sõna tähendusvarjundeid.

Теноратор 'rahutus, korralagedus'

USA sõdurid kutsuvad esile koratur
(pro rahutusi, korralagedusi). (RK 1963.)

Трәмб 'võtma; vallutama, hõivama'

Vallutajad võtsid (pro hõivasid) ühe linna teise järel. (NK 8. V 1965.)

Троумпобанноу 'soomus-, soomustatud'

Троніробанноу 'broneeritud'

Operatsioon „Broneeritud urikas“ (pro „Soomusurikas“). (RK 14. IV 1964.)

Бозмужену 'hüvitus, taru'

Ameeriklannad saavad meestest vähem hüvitusi (pro taru) ka selle sama töö eest. (RK 8. IV 1966.)

Бубогумб ka 'lööma'

Patrioodid viisid (pro lõid) rivist välja 500 vaenlase sõdurit. (RK 23. V 1967.)

Босмемнас 'laastatud'

Fašistide laastatud (pro laastatud) maa strateegia. (EKA 8. IV 1965.)

Бонгемумб 'välja saatma, lennutama'

Lasti õhku (pro saadeti välja) erinevane Maa kunstlik kaarlane.

õhku laskma tähendab 'õhuima'.

zakurovatsja 6 mrobyny 'türmi heitma,
vanglasse heitma'

Vanglasse sulgema (pro heitma). (RH 1960.)

Vrd. zakurovatsja 'vangistus'.

zasxvatsjatsja 'hõivama, okupeerima, vallutama'
Grupp sõjaväelasi haarab (pro hõi-
vab) Valge Maja. (Nõ 22. III 1964.)

byromgatsja 'manduma, alla käima'
Liinlaste väiteil olevat meie kir-
jandus ümbersündinud (pro alla
käinud). (ETA 24. V 1967.)

gobepumensksja 'usalduslik, konfidentsiaalne'
usaldav (pro usalduslik) vestlus.
(Nõ 1967.)

unor 'kokkuvõtte; tulemus'
Tõrvama kongressi kokkuvõtteid
(pro tulemusi). (RH 20. VIII 1963.)

kpeomotsja 'ristisõdija; ristikandja, kannataja'
Chander pidas Garrisoni tõeliseks
ristikandjaks (pro ristisõdijaks).
(E 30. VIII 1967.)

kypca 'kursused; kursid'
Autor on sellise romaani pannud
peaaegu kõik partei kursused (pro
kursid) ja poliitilised orientatsioonid.
(SV 13. V 1966.)

munu ka 'taktika, käitumine, tegevusjoon'
Keiteli liin (pro taktika). (RH 24. XII 1965.)
Vrd. Maginot' liin.

masxprovatsja '(massiliselt) kontsentreerima,
koonduma'

Massieritud (pro kontsentreeritud,
koondatud, võimas) rünnak. (ER 1966.)

hammamb 'iürima'

Ameerika ajakirjanik John Reed
palnas (pro iüris) Kaasani kiriku
juures voorimehe, et võita Smolnõi-
se. (Nõ 8. II 1967.)

hugoberue 'umbusalolus; usaldamatus'

Valitsusele avaldati usaldamatust
(pro umbusalolust). (Õ 1961.)

semariabumbambr 'peatumä; seisma jääma'

Roomas peatuud (pro jäid seisma)
bussid, trammid, metroo, rongid (s.t. al-
gas stauk). (ER 21. XI 1963.)

omneruumb 'äva jätmä, loobuma, lõpetama,
katkestama'

Guatemalaala president muutis ära
(pro jättis ära) oma sõidu Washingtoni.
(ETA 1962.)

Kui aatomipommi katsed ära
muudetakse (pro lõpetatakse, ära jae-
takse, katkestatakse). (RK 1960.)

nepecinomp 'revideerimine, muudatuste tegemine,
ümberotsustamine, uuesti läbivaat-
amine'

Väärad tõlkevaskol on läbivaata-
mine, ümbervaatamine.

Anti korraldus töötamiskinnete läbivaat-
amiseks (pro uuesti läbivaatamiseks).
(RK 8. IX 1963.)

Attestatsiooni ümbervaatamine (pro re-

videerimine). (Rsl 1. vī 1963.)

On saabunud aeg läbi vaadata Lääne ja Ida kaubandussuhteid (pro revideerida ... kaubandussuhteid).

(Rsl 4. xī 1963.)

nepuog ka 'kolmandikuaeg'

Hokivõistluse NSV Liit - Taksaa DV peri-
oodid (pro kolmandikajaad) olid...

(ER 21. iii 1967.)

nucamb ka 'maalima'

Nii kirjutab (pro maalib) noor kunst-
nik. (SV 28. vī 1967.)

nrabamb 'ujuma; sõitma (laevaga)'

Ujunud (pro Lõitnud) praamil kaas
korda üle Kategati väina. (Õ 1967.)

npesgebpemerkar snepmb, uđerb

Kas tõlkida ootamatu? See tekitab
aga vastandamisvõimaluse - ooda-
tud.

Õige ei ole ka enneaegne (ER 24. iv 1967.)

J. Silveti sõnaraamatus on ebaegne.

Poguna ka 'kodukant'

Näitemängu kohaks on Donville'i
lennuväli, tema kodumaa (pro
kodukant). (Rsl 25. ii 1963.)

cagumbca 'istuma; maandumaa'

Lennuk istus (pro maandus) õnne-
likult ettenähtud kohta.

cerognar Sõnal cerognar on vene keeles ka
oleviku, praeguse momendi tä-
henolus:

Muusikatundide arvu tuleb suurendada juba täna, järgmisest õppeaastast alates. (Jättes ära sõna täna, on lause loomulik.) (SV 20. V 1967.)

скопость ka 'käik' (autol)

Kui kiirust (pro käiku) vahetada. (Õ 18. II 1965.)

Kiiruse muutmisel (pro Käigu vahetamisel) tuli auto seisma panna ja veokett tõsta teisele hammasratale. (Rse 31. II 1966.)

схватить с места 'tagandama, vallandama, kõrvaldama, kohalt vabastama'
Mitte kohalt maha võtma.

Parteikomitee sekretäri mahavõtmine. (SV 1. VII 1966.)

Kaitseministri mahavõtmine Kreekas. (Rse 19. XII 1967.)

zoliot võeti ametikohalt maha (E 7. IX 1967.)

Rohkem kui $\frac{2}{3}$ HKP KK liikmetest on võitnud ametist maha.

сочинять, указывать 'viitama, osutama'

Kunnamise kõrge näitaja viitab (pro viitab) raadio juhtpositsiooni-le operatiivse informatsiooni levitajana. (SV 5. V 1967.)

"Guardian" kirjutas Reutersi agentuurile vihtates (pro viidates)... (Rse 20. XII 1963.)

emabum ka 'püstitama'

Tõusik otsustas panna (pro püsti-
tada) oma isale mälestussamba.
(Nõ 4. III 1965.)

Timukatele ei panda (pro ei püsti-
tata) mälestussambaid. (Nõ 1. IX 1967.)

mpara 'riik, maa'

Maal (pro Rügis) algas demonstrat-
sioonide laine.

meamp boennoxc güembuu 'sõjatander'
Lõjategovuse teater (pro Sõjatander)
Vietnamis. (Ee 29. I 1965.)

4.2.2. Toorlaen.

Toorlaenuid sugenevad vene sõna mekha-
nilisest ületoomisest eesti keelde. Sageli on sel
juhul venekeelset sõna peetud rahvusvake-
likeks.

aspronopm 'lennujaam'

Arosadam (pro lennujaam). (Õ 1961.)

Lennusadam (pro lennujaam). (Nõ 1958.)

buem 'propeller'

Kostis [helikopteri] vintide (pro propel-
lerite) mürin. (Nõ 5. VIII 1965.)

kpen 'kallak, kalle'

Kui kreen (pro kalle) oli juba 50
kraadi, tuli õige meemeheaitse
suhu. (Nõ 8. IV 1966.)

raimep 'ookeanilaev, -reisilaev'

Ookeanilainer (pro -laev). „Akadeemik

Knipovitš). (Nõ 16. XII 1964.)

režissuromub 'juhtmotiiv'

Filmi leitmotiiv (pro juhtmotiiv).
(Sõ 25. XI 1965.)

sureika 'rivistus'

Pioneeride lineika (pro rivistus).
(ER 20. VI 1967.)

prokam 'laenuetus'

Vietnami DV filmiprokaat (pro laenuetuskontor, - firma vms.). (Sõ 7. VII 1967.)

pegakmop 'toimetaja'

NSV Liidu „Goskontserdi“ vanemre-
daktor (pro vanemtoimetaja). (RH 22. V 1966.)

pegakuzur 'toimebus'

ЭКР КК kompleks: trükkikorpus ja re-
daktsioonikorpus (pro toimebuste hoo-
re vms.). (ER 31. IX 1967.)

cekupa

cekupa on põline vene sõna, mis tä-
hendab kirvest, hellebardit, eriti aga
taprit.

Mobutu hoiab käes sekiirat (pro
taprit) - niguharu pealike sümbol-
set relva. (Nõ 12. VII 1967.)

mynuk pielt. 'ummik'

Pole väljapääsu tupikest (pro
ummikust). (Nõ 1. VII 1964.)

qunarev 'rahandus'

Tema kätte on koondunud kõigi
finantside (pro kogu rahanduse, ra-
haasjanduse) juhtimine. (Nõ 30. XI 1965.)

Finantsilised (pro Rahalised) raskused. (Rk 1961.)

Finantsides (pro Rahanduses, raha-ajanduses) valitses täielik kaos. (Rk 1967.)

maaika 'kamp, jõuk, bande'

Koolivälised mikrokollektiivid, nn. saikad (pro kambad). (E 17. VII 1967.)

Экунам 'meeskond'

Võõr "Kalev" ekipaaz (pro meeskond) saavutas akadeemilises sõudmises teise koha. (Rk 12. X 1966.)

rocmuugus 'kohtu-'

Lääne-Saksamaa justiitsi (pro kohtuvõimude) ametlikeid esindajad. (Rk 30. III 1967.)

Freitsi justiitsdepartemang (pro kohtudepartemang). (Rk 11. II 1966.)

морской охотник 'allveelaevhävitaja'

Narva lahte võitis eskaadri miiniristleja (p.o. eskaadrimiiniristleja) morskvi ohotnikute (pro allveelaevhävitajate) saatel. (Rk 1. IX 1966.)

4.2.3. Bukvalisme.

Kui ei tunta küllaldaselt eesti keele ekvivalente ning hoitakse liialt kinni originaali rõnastusest ja laususest, võib tagajärjeks olla ebaestipärasus, kramplik esitusviis ja tõlkekeele suurim pake - nn. bukvalism (s. t.

tähttäkeline tõlge, sellist tõlkimisviisi on nime-
tatuol ka verbalismiks). Ei saa tõlkida adek-
vaatselt, kui pannakse lõmber sõnu, mitte
mõisteid. Sageli ei osata läbi näha idiomaa-
tilisi väljendeid.

англо-американский 'Inglise ja Ameerika'
või 'inglise ja ameerika'

Anglo-ameerika (pro Inglise ja Ameerika)
væed. (Næ 6. V 1965.)

англо-американский puhul vrd.
латино-американский 'Ladina-
Ameerika' või 'ladina-ameerika'.

антикоммунизм 'nõukogudevastane'

Antinõukogulin (pro nõukogudevastane)
ajaleheks. (SV 8. IX 1967.)

трудолюбие 'tööpundus'

Saksa FV-s suureneb osaline töötus
(pro tööpundus). (Næ 28. V 1967.)

бизарный 'erapoolne, ükskõikne'

Osavõtmatu (pro Ükskõikne) nuktu-
mine kirjandusse. (SV 4. II 1966.)

сур роноген 'issanda vits, nuktus'

Attilat hüüti „jumala nundiks“
(pro issanda vitsaks, nuktuseks).
(Næ 8. VII 1967.)

большая гыма 'üllas' vms.

Luure (pro Ülla) hingega naine.
(Õ 13. XI 1967.)

тыкварько 'rõna otseses mõttes'

Mitte täht-tähelt. (Næ 1960.)

bugu bopyminnux cur 'väeliigid'
Relvastatud jõudude liigid (pro
Väeliigid)... (RK 19. XI 1964.)

bugumuru ropogcnoro mpanenopma
'linnatranspordivahendite juhid;
trammide, busside, taksode juhid'

Tokio linnatranspordi juhid (pro lin-
nattranspordivahendite juhid) stres-
givad. (EK 1962.)

buganax norma 'pudelpost'
Vepost... (pro Pudelpost). (EK 20. VI 1967.)

boeruoaymauyuu 'sõjaväelane'
Nõukogude sõjaväeteenistujad (pro
sõjaväelased). (RK 28. IV 1965.)

Riigi- ja sõjaväeteenistujad (pro
Riigiteenijad ja sõjaväelased) kafi-
ka maades. (RK 4. VII 1967.)

b omeymentuu ka 'tagaselja'
Aja antatakse tema pöördumisele
(pro tagaselja). (RK 14. IV 1964.)

bceuypro uzbeemroou 'maailmakuulus'
Ülemaailmselt kuulus (pro Maail-
maakuulus). (Õ 19. VI 1967.)

bei rovue u rovue 'järjest uued'
Uka uued ja uued (pro üha,
asna, järjest uued). (EK 1965.)

cnoba u cnoba 'ikka ja jälle'
Jälle ja jälle (pro ikka ja jälle)
püüdis ta mind veenda.
(RK 12. X 1965.)

voemenguiümembo 'küllalislakaus'

Eriti olid nad rahul küllaliste
vastuvõtlikkusega (pro küllalislak-
kusega). (ER 13. VIII 1965.)

geroboiü reobek 'ärimees'

Enne olin poliitik, nüüd teini-
mene (pro ärimees)

gobeeuu go umameuu

Raamatuid lugejani viia (pro
devitada raamatuid lugejate seas,
viia raamatuid lugejate kätte).
(Rsl 1959.)

gozannynenouü 'neiupõlve-'

Enneabielluline (pro Neiupõlve) pre-
konnanimi. (Rsl 20. I 1966.)

guuovaa müüda 'korsten'

Kuuroolis ei näe ühtki suitsu-
korstnat (pro korstnat). (Rsl 6. IV 1967.)

ero beureembo 'Tema Majesteet'

Tema Kõrgus (pro Tema Majesteet)
tööliklass.

ere - ere 'Lädavaalevalt'

Amerika kinohal jäi vauu,
vauu (pro Lädavaalevalt) ellu.
(Rsl 9. VII 1967.)

eeub 'just nii! jah!'

On (pro Just nii,) käsk täita!

On (pro just nii,) tugivamini su-
uda! (ER 12. I 1964.)

menekuii monaemoop 'nunnaklooster'

Prohhorov sündus naiste kloostriks
(pro nunnakloostriks). (Rsl 25. XII 1964.)

лёгковая машина 'sõiduauto'

Mitte kergesõiduauto.

моторный корабль, мотор 'lahingulaev'

Prantsuse liinilaev (pro lahingulaev).
(E 9. VII 1967.)

liinilaev võiks olla regulaarliinil
sõitev reisilaev.

самолетный язык 'kirjakel'

Lilmapaistvaks saavutuseks on
kaasaegse vene kirjanduskeele (pro
kirjakelle) rõnastiku väljaandmine.
(ETA 7. II 1967.)

ложное суждение 'valesüüdistus'

Võltsitud süüdistus (pro Vale-
süüdistus). (RK 1963.)

каюта-машин 'kääbuskonn'

Kolumbias elab konn-liliput
(pro kääbuskonn). (RK 19. VII 1967.)

металлическое узгение (= metuzgenie, metuz)

Lühendit metuz ei saa tõlkida
eesti keelde vastena metiis. metas-
metall uzgenie tõlkevaste on me-
talltoode, peenraudaaupe jms.

металлолом 'vanametall, -raud'

Vene keele mõjul oli tarvitusele
tulnud metallimurd, mis ei anna
edasi sõna olemust.

Lehtsiivoni tegelase tulemusel said
eluõiguse tagasi vanametall, vana-
raud.¹

¹ H. Meiste, Metallimurd ja vanaraud. - SV 28. III 1958.

murumma morraua 'leinasisak'

Nende mälestust austati vaikuse mi-
nutiga (pro Nend mälestati leina-
sisakuga). (ER 6. V 1967.)

Vaikuse minutiga (pro leinasisaku-
ga) austas de Gaulle langenute
mälestust. (ER 26. V 1966.)

haruunen bozdymoro procmaremba
'õhuruumi tungimine'

Õhupiiri rikkuimine (pro Õhuruumi
tungimine). (ETA 1963.)

на камье обуреваемых 'süüpingis'

Süüaluste pingis (pro Süüpingis)
istus fašistlik ohviter. (SV 18. III 1966.)

ни в рин не повиннов 'süütu'

Ta on tapnud mitte millemi süüdi
olevaid (pro (täiesti) süütrid inime-
si. (Nõ 1. III 1965.)

осматрива при себя 'oma nõudmistele juur-
de, oma nõudmistele
kindlaks jääma'

Ent Johnson jäi enda juurde (pro
oma nõudmistele kindlaks).
(Rõ 12. V 1967.)

ног ареem 'aresti'

Isombe pandi koduse aresti alla
(pro koduaresti). (ETA 1963.)

Suvanna Fuma on endiselt aresti
all (pro arestis). (ER 26. IV 1964.)

Gaana valitsus pani koduse aresti
alla (pro koduaresti) Ginea valitsus-
delegatsioon. (ER 8. IX 1966.)

noexamb za ropog 'linnast välja, maale'
Põitsid linna taha (pro linnast
välja, maale). (Rse 1960.)

noezhore ukonaeumbe 'maafõue)parad,
maarded'

Kasulike kaeviste (pro Maavarade)
kaevandamine. (Rse 3. VI 1965.)

noinoü 'täiskäik'
Lootsi käsklus „Täis (pro Täiskäik)
vasakule!“

noem 'ametikoht, amet'
Töötas Oswięcimis vastutaval pos-
til (pro kohal). (Rse 23. IX 1964.)

Autoriteetidid kõrgetel postidel
(pro kohtadel). (Rv 1. VII 1966.)

Juhtivad postid (pro ametikohtad)
kuuluvad sageli enolistele natsi-
dile. (Rse 22. VI 1967.)

npurobopumb k paempeny

Möisteti mahalaskmisele (pro surma
mahalaskmise läbi). (ER 25. XII 1965.)

npoder 'läbisõit'

Vajalikku arvestust ei ole auto-
majandoleis ka bensiini kulu ja
autokumvide läbijooksu (pro läbi-
sõidu) kohta. (Rse 29. IV 1965.)

aroban 'üherõnaga, kokku võttis'

Lõnaga (pro üherõnaga), mitte mere
ei teeni töölisi... (SV 13. V 1966.)

anepmbo xpaproux 'kangelastena'

langerid vaprate surma (pro lange-
sid kangelastena). (RK 8. IX 1963.)

cnrab seca 'palgiparvetus, metsama-
terjalide parvetus'

Mitsaparvetus (pro Palgiparvetus)
(Prot. 2.)

cmnoprapureckuü omrim 'stenogramm'

Blokile pakuti uurimiskomisjoni
stenograafiliste aruannete (pro ste-
nogrammide) toimetaja kohta.
(E 15. XI 1967.)

cmoamb za rmo 'pooldama, taotlema,
nõudma'

Maagi peaminister seisab selle
est (pro pooldab, taotleb), et...
(RK 27. VII 1966.)

Raku est Alžeerias seisavad mil-
jonid inimesed (pro Raku Alžeeriale
nõuavad, taotlevad miljonid ini-
mesed). (RK 24. I 1960.)

cmponuembkole seca 'tellingud'

Ehitusmetsad (pro Tellinguol) kutsu-
vad. (SV 1962.)

c xogy 'otsekohke, rännakult'

Diviis astus käigult (pro rännakult)
kult) lahingusse. (RK 26. IV 1964.)

crumarkne gru 'mõned päevad'

Siis aga jäävad Grenoble'i startide-
ni loetud päevad /pro mõned päe-
vad). (Rk 9. VIII 1967.)

mapan 'ramm'

Puutüved lõhkusid nagu taraa-
nid (pro rammid) kiriku ukse.
(Rk 8. I 1967.)

moerru u moerru 'tuhanded, musttuhad'

Tuhanded ja tuhanded (pro Musttuhad).
(Prot. 2.)

xygomeembennar sumepamypa 'ilukirjan-
dus'

Kirjastus annab välja miljon ek-
semplari kunstilist kirjandust (pro
ilukirjandust). (Ek 1963.)

uep-nobop 'ülemkook, peakook'

Teff-kook (pro Ülemkook).
(Nk 2. IX 1966.)

4.2.4. Mitmesugused muud võõrapärsi- sed konstruksioonid.

Vene keelele on omane kahe
mõtteliselt sobuol sõna ühendamine
sidekriipsuga. Viisuguste ühendite väl-
jendamiseks on eesti keeles mitmeid
võimalusi. Juhuslikumalt sobuol ühen-
ditele vastavad ka eesti keeles sõna-
ühendid või sidekriipsulised vormid,

kuuld kindlammad ühendid tuleb eesti keelde tõlki-
da liitsõnaga.¹

<u>auto - kauplus</u>	→ <u>kauplusauto, rändkauplus</u> ²
<u>ema - kangelane</u>	→ <u>kangelasema</u>
<u>film - ballett</u>	→ <u>ballettfilm</u>
<u>film - näidend</u>	→ <u>näidendfilm</u>
<u>inimene - torpeedo</u>	→ <u>inimtorpeedo</u>
<u>insener - elektrik</u>	→ <u>elektriinsener</u>
<u>insener - keemik</u>	→ <u>keemiainsener</u>
<u>kultuur - massiline töö</u>	→ <u>massiline kultuuritöö</u>
<u>laev - amfiib</u>	→ <u>amfiiblaev</u>
<u>lendur - katsetaja</u>	→ <u>katsetajalendur</u>
<u>linn - aed</u>	→ <u>aedlinn</u>
<u>linn - hüglane</u>	→ <u>hüglalinna, hiidlinn</u>
<u>linn - sputnik</u>	→ <u>satelliitlinn</u>
<u>riik - agressor</u>	→ <u>agressorriik</u>
<u>teadlased - meedikud</u>	→ <u>arstiteadlased</u>

Alles kümmeaastat tagasi olid selli-
sed paarisõnad ajalehekeeles tavalised, nüüd
on nad asendunud liitsõnaga.

Vene keele piltlikke väljendeid ei saa sõna-
sõnalt üle kanda, kui neil eesti keeles ei ole vas-
tavat piltlikku tähendust. Õigem on sel juhul
mõte edasi anda neutraalses sõnastuses.

"Vanemuine" on andnud tuuriku ellu
"(on nymëbka b muzrë) paljudolele eesti

¹ R. Kull, kontsertloeng, näidendfilm, talumuseum. -
KK 1960, nr. 9, lk. 565.

² Viol. Telefonautomaat ja rändkauplus. - SV 7. XII 1963.

kaasaegse dramaturgide näidenditele
(parem "Vanemuine" on toonud lavale
paljude eesti kaasaegse dramaturgi-
de näidendeid). (SV 7. IV 1967.)

See tants sai kuusikuu ellu Pariisi
tantsulokaalide parketilt (parem
See tants alustas oma liikumist Parii-
si tantsulokaalide parketilt). (RK 11. IV 1967.)

Vene keele rohke omaahussõnaliste tõendite
mõjul liialdatakse tõlgetes line, - lik - lasenditega.
Eesti keel kasutab neil juhtudel tavaliselt lüht-
sõna.

военная крысица 'sõjaväeteenistus'
Tema sõjaväelise teenistuse päevad
(pro sõjaväeteenistuse päevad). (RK 30. IV 1967.)

военное геишбуур 'sõjategevus'
Ameeriklaste sõjaline tegevus (pro
sõjategevus). (SV 4. XI 1966.)

военный аммале 'sõjaväeatašee'
USA nurgaadikuol ja sõjalised ata-
šeeol (pro sõjaväeatašeeol). (RK 18. IV 1967.)

военный парад 'sõjaväeparaad'
Sõjaväeline paraad (pro Sõjaväeparaad).
(SV 1961.)

диктаторский режим 'diktatuurirežim,
diktatuur'

Fianco diktaatorlik režim (pro dikta-
tuurirežim). (RK 16. X 1967.)

kosmureekue nošimoe 'kosmoselennud'

Kosmilised lennud (pro kosmoselennud).
(SV 4. XI 1966.)

suprove reperobopoe 'rahuläbivääkimised'

Prantuse - Alžeria rahulikuud läbi-
vääkimised (pro rahuläbivääkimised)

meguzunkaie hayka 'meditsiin'

Meditsiiniline teadus (pro Meditsiin,
arstiteadus). (Õ 1961.)

pacobou 'rami-'

Rassiline küsimus (pro Rassiküsimus).
(ETA 1961.)

nponarareguemekue namepuaroe 'propagan-
damaterjalid'

Propagandistlikud materjalid (pro
Propagandamaterjalid). (EK 1962.)

Igal keelel on oma struktuur ja se-
pärast ärge peetagu kramplikeult kinni pea-
ja kõrvallauseite süsteemist lähtekeeles, selle
väljendusviisidest.

Vene keele eibust kiputakse bukvalistlikeult
tõlkima abirõna mitte abil.

Mitte sugugi ilma ramusteta õn-
nestub mul alustada vestlust Sophia
Loreniga (parem Oli raske, enne kui
mul õnnestus...). (RK 16. XI 1965.)

Eesti keeles ei moodustata eibust sel tel,
et verb on jaatav ja eitavaks sõnaks
mitte.

Tööline lugu lõppes mitte nii ilusalt
(pro ei lõppenud nii ilusalt). (HV 17. XII 1965.)

Kahekoroltsid eitusi:

Lamuti ei saanud ta mitte olla
publistist (pro ta pidi olema publit-
nist, tunolis kutsumust olla publit-
nist). (K 20. IV 1966.)

Pole võimalik teda mitte tunda
(pro Teda tuleb paratamatult tunda
vms.). (Õ 21. XII 1965.)

Koos Bonni juhtidega ei saa Foertsch
mitte näha, et Föderatiivse Vabariigi
kodanikuol pole vaimustatud
termotuumasõjas ruemise ohust
(pro ... näeb Foertsch muidugi, et...).
(RK 18. II 1964.)

Konstruksioon mitte + omadussõna, määr-
sõna ei ole hea, selle asemel kasutatagu
antonüümi.

Teda peeti mitte halvaks (pro heaks)
ohvitseriks.

Nad teevad ennastsalgavalt oma
mitte kergelt (pro raskesti) tööd.
(EK 3. XI 1967.)

Selleks on mitte vähe (pro palju)
kaasa aidanud rahvakontrolörid.
(EK 3. XI 1967.)

Veel mõned vene pärase lausumise väi-
teol:

Nad ei peatu isegi õõnestustöös mas-
silise liikumise vastu (parem Nad
ei pörka tagasi isegi õõnestustööst...)

See annab kõige veenvamat tun-
nistust Oktoobrirevolutsiooni üllaste
ideede külgetõmbejõust (parem See
näitab kõige veenvamalt...) (ETA 7. XI 1965)

Kokkuvõtte.

Käesolev diplomitöö on ülevaade Eesti NSV Ajakirjanike Liidu keele- ja tõlkesektsiooni keelealastest tegevustest 1958.-1967. a. Eritatavat ei saa pidada terviklikuks ega sügavaks ajalehele käsitleks, sest diplomitöö kirjutamisel püüdnud nende probleemidega, mida kajastavad sektsiooni koosolekute protokollid. Koosolekutel arutati aga just antud momendil ajalehekeelega seoses tekkinud probleeme, s.t. kõige aktuaalsemaid. Kuigi töös ei ole vaadeldud keele- ja tõlkesektsiooni tegevust kronoloogiliselt, osutavad viited protokollidele ja perioodilistele väljaannetele, millal üks või teine keeleprobleem oli aktuaalne, millal soovitati kasutusele võtta mingi muolistermin jne.

1. Ortograafia alal on tähtsal kohal sektsiooni püüdnud vöörpärisnimede vigadeta kirjutamise poole. Näideteks on mõned hispaania, hollandi, itaalia, kreeka, leedu, poola, prantsuse, saasa, soome, tšehhi jt. nimedes esinenud vead ajakirjanduses. Raskesti on olnud ka vene pärisnimede edasiandmisega eesti keeles, sellest ka nimetatud teema paljuarvuline käsitlemine. Sektsioonis leiti ka näit., et ei ole õige Peter-Pauli kindlus, vaid Petropavlovskaja

kindlus. On juhitud tähelepanu mõnede geograafiliste nimede õigeni jutusele, pärisnimedest tuletatud üldnimedele. Suur ja väike algustäht on olnud vaagimisel riiklike asutuste, organisatsioonide, tüüpnimede, ajaloo sündmuste jt. puhul. Tekstisoon on andnud siin asjalikke juhtnööre.

Kitsaskohad vormiõpetuses piirduvad peamiselt käänamisel ja pööramisel tehtavate vigadega. Eraldi on tekstisoonis peatunud pärisnimede käänamisel.

Lüntaxsiprobleemidest on arutletud verbi vormide tarvitamist lauses, mõningaid ühildumise reike, sõnajärjestust jne.

Textisoon on arvamusel, et õigeni väljenduse normide vastu ei eksitagi ajakirjanduses liiga sageli. Et aga vigu ennetada, tuleb nendegi probleemidega tegeleda.

2. Ajakirjanduses on suur kaal erialastel materjalidel, seepärast on olnud omaette probleemiks terminoloogia. Tekstisoonis on olnud kõne all okkurrõne poliitika ja majanduse, kosmose, sõjanduse, õigusteaduse, meteoroloogia, keemia, meditsiini, tehnika, põllumajanduse, spordi, kino ja televisiooni alalt, kusjuures on osa võetud niikästi uute terminite fikseerimisest kui ka juba kasutusel olevate terminite täpsustamisest. On otsitud ja leitud võimalusi kohmakate tõlke terminite asemele kompaktsemate saamiseks, näit.

jõupoliitika on lääne poliitika → jõupoliitika,
nõupidamine kõige kõrgemal tasemel → tippnõu-
pidamine jne.

Ka sektsiooni tugevus ajalehele üldsõna-
vara rikastamise ja täpsustamise alal on
märkimisväärne. On soovitatud kasutamiseks
mitmeid neologisme, näit. loodi ühel koosole-
kul neologism hõive (varem tööserakendatus),
soovitati kasutada ÕS-is leiduvat sõna osirik
'elundlane' jne. Sõnonüümide reast võib
üks muutuda elistatavaks. Selline prot-
sess on lähteks sõnade kulumisele. Seepärast
on sektsioon püüdnud elustada selliseid
sõnonüüme, mis on kippunud unarusse
jääma (näit. haritlaskond, algatus, juhtau-
se, märgekiri, referaat jt.). Täpsustatud
on paljude sõnade ja väljendite vormi, näit.
elkooliga → kooliga, firmakauplus → irin-
duskauplus, paljulapseline → lasterikas,
nupäevadest osavõtja → nupäevaline,
masinahitustehas → masinatehas jt. On
lähemalt piiritletud sõnade tähendusi,
näit. esineine 'naisteühingul', '-seltsil', esi-
mees 'ametühingu', 'volikoo esotsas' jne.

3. Sektsioonis on korduvalt rõne all
olevad mitmesugused stiilivead. On juhtunud
tähelepanu misugustele vigadele nagu
tautoloogia (näit. teated ja sõnumid vaba-
riigist; esimene nurgakivi, materiaalne elu-
tare; kunstivarade rikkus jt.), tautofoonia
(osavõtjad võtsid vastu otsuse; lennukite len-

nud, esinduse esindaja tegi esilduse jt.), stamp-
sõnad (tingimustes, looma, kindlustama,
esinema, tõsine jt.), sõnade väär kontakt
(eksamit andma; kalmistut külastama jt.),
stiilimaitsetustele (pudel šampust, putita-
mine jt.) ja vöörõnade kasutamisele moe-
õnadena (fakt, konkreetne, signaal). On
ka sarjatud lauseehituse liigkeerukust,
üldõnalisust, loogikavigu ja mitmeid eba-
soovitavaid konstruktsioone (näit. poolt-,
mine- konstruktsioon, kohandandolised rüstan-
tüvatribuudid jne.).

4. Tõlkeprobleemid on olnud seksiooni
töös algselt peale tähtsal kohal. On korral-
datud spetsiaalsid tõlkeseminare, kus on
arutletud varem laialisaadatud küsimus-
tikke. Nende seminaride töö tulemusena
(ja ka seksiooni muudel koosolekutel) on
fikseeritud hulka uusi tõlkevasteid, näit.
mesuvuekar sememuka 'tööstuseetika',
cmouuouü remaur 'lausmitall', mobue
pysemu 'uud rajajooned', beruue 'hiilgus',
üllus, rbapguu reuepar uaiop abuaquu
'kaardiväe lennuväe-kindralmajar' jt.

Pidevalt on juhitud tähelepanu mit-
mesugustele tõlkevääratustele meie ajaki-
janduses, nagu toorealnuudele (Iveitri juu-
tiitsdepartemang; koolirised mikrokollentiid,
nn. zaskad; ekipaaz jt.), vääradelle vastete-
le (näit. Chandler pidas Garrisoni baeli-
sks ristikandjau jt.), buvalismidele (vas-

tutav post, vene kirjanduskeel, kiilaliste ras-
truvõlikkus jt.) ja vöörapärasale koust-
mutsioonidele (Samuti ei saanud ta mitte
näha; ema - kanglane, riik - agressor jt.).

Keele kasutamise oskusest sõltub suu-
rest ajakirjanduse publitsistlik mõju, ava-
liku arvamuse kujundamise võime. Keele-
ja tõlkesektsiooni tegevus on tõhusalt kaa-
sa aidanud meie perioodilise trükisõna
keelekultuuri tõstmisele ja sellega ühtlasi
ka tema publitsistliku mõjuks kasvum-
le.

Актуальные вопросы языка
в секции языка и перевода Союза
журналистов ЭССР (г.г. 1958-1967).

Маре Мокке

Резюме

21 мая 1958. г. была создана секция языка и перевода Союза журналистов ЭССР. С тех пор секция систематически работает в целях повышения культуры языка эстонской печати. Настоящая дипломная работа написана на основании протоколов заседаний в секции и является обзором ее деятельности.

При классификации материалов имелись в виду четыре группы вопросов: орфография, лексика, стиль и перевод. Соответственно дипломная работа разделена на главы.

Глава "Об орфографии" включает орфографические, морфологические и синтаксические проблемы в таком объеме, в каком они обсуждались в секции. Среди орфографических вопросов важное место занимают написание иностранных собственных имен и географических

названий, большая и маленькая начальная буква и др. Узкие места в морфологии — это главным образом ошибки в склонении и спряжении. В известной мере рассматриваются и вопросы склонения имён собственных. Из синтаксических проблем находятся в поле зрения формы глагола в предложении, порядок слов, согласование и др.

В главе "Вопросы лексики" по отраслям (политика и экономика, техника, сельское хозяйство, право, военное дело, космос, химия, медицина, кино и телевидение) рассматриваются термины, обсуждавшиеся на заседаниях секции. Секция непосредственно принимала участие в фиксации и уточнении различных терминов. Секция языка и перевода искала возможности для замены длинных громоздких терминов более компактными. В главе говорится также о деятельности секции в области общей лексики: обогащение газетного языка (неологизмы, забытые синонимы), уточнение формы и значения слов.

В главе "О стиле" обращается внимание на такие стилистические ошибки, как тавтофония, тавтология, словесные штампы, неуместное употребле-

ние иностранных слов, неправильный контакт слов, стилистическая безвкусица. Наряду с этим рассматриваются стилистические погрешности в построении предложения: чрезмерная сложность, пустословие, отсутствие логики, неудачные конструкции.

Первая часть главы "Проблемы перевода" посвящена этонеким эквивалентам русских выражений и понятий (напр. техническая эстетика, сплошной металл, рубети (экономки), величие, бухгалтерский учет, гвардии генерал майор авиации и т.д.), обсуждавшихся в секции. Во второй части главы дан анализ ошибок в переводах (т.н. автоматические заимствования, неправильные или неудачные эквиваленты, буквализм, несвойственные этонекому языку конструкции). Глава содержит также решения и рекомендации секции, касающиеся труднопереводимых слов и выражений.

Kirjandus.

- Avvik, J. Eesti õigekirjuse õpik ja grammatika. Tartu, 1936.
- Ahven, E. Lõike usti sõnavara sõjaajast arenguloost. - KK 1967, nr. 12.
- Aller, R. Miks ajalehesel on hall? - KK 1963, nr. 3.
- Ariste, P. Ikka veel apartheidist. - KK 1966, nr. 3.
- Asmanova, O.C. Чужая интонация в русском языке. Москва 1966.
- Elisto, E. Mõne sõna tähendusest. - SV 12. V 1964.
- Flint, M. Võõrpärisnimede ja nende tülitiste õigekirja väärtused. - KK 1968, nr. 1, 2.
- Jõgi, A. Inglise päritoluga sporditerminid. - KK 1968, nr. 1.
- Jõgi, A. Kämpingu kaitses. - SV 17. III 1967.
- Kaalep, A. „apartheid“ - KK 1961, nr. 7.
- Keeleveerud. - SV 8. IV 1968.
- Keem, H. Rirusõnu. - KK 1965, nr. 7.
- Kindlam, E. Eitavavormilise jaatuse keit-
eks. - KK 1964, nr. 11.
- Kindlam, E. Et sõna tõuseus aare. Teise ra-
joonilehe keele iseloomustamiseks. - KK 1966, nr. 3.
- Kindlam, E. Keel ja stiil mõnedes keska-
kirjades. - KK 1959, nr. 4.
- Kindlam, E. Perenonnanimede käänamisest. -
KK 1962, nr. 11.

Kindlam, E. Lidesõna kuna tähendusliku koormuse kergendamiseks. - KK 1967, nr. 7.

Kindlam, M. Lisandi ühildumisest. - KK 1959, nr. 1.

Kindlam, M. Miks vahelduv pilvetus vaheldub vahelduva pilvisusega. - KK 1965, nr. 9.

Kindlam, M. „Välkordest“, „reast kirjanikest“ ja muust. - KK 1961, nr. 6.

Kull, R. kontsertloeng, näidendfilm, talu-muuseum. - KK 1960, nr. 9.

Kull, R. Lihtsamalt, loomulikumalt, lõnekamalt! - KK 1959, nr. 2.

Kull, R. Meie rajooniajalehtede keelest ja stiilist. - KK 1958, nr. 2.

Küsimusi - vastuseid. - KK 1962, nr. 4.

Küsimusi - vastuseid. - KK 1966, nr. 10.

Loanest, A. Kohakäändeliste substantiivatribuutide kasutamisest. - KK 1959, nr. 1.

Laugaste, G. Eksamikirjanditest. SKÜ. Tartu, 1961. (Rotaprint.)

Mereste, U. Raamatupidamisosakond ja raamatupidamine. - KK 1965, nr. 10.

Meriste, K. Metallimeerid ja vanaraud. - SV 28. III 1958.

Meriste, K. Mias aina lahuu? - KK 1963, nr. 11.

Meriste, K. Mõttekübemeid keelevarakast. - SV 20. I 1967.

Musical Estimaal. - SV 15. I 1967.

Nurm, E. Atlas või Atlant. - KK 1965, nr. 6.

Nurm, E. Mäenduse osussõnavarast. -
KK 1967, nr. 3.

Nurm, E. Vene nimele edasiandmisest
latti keeles. - KK 1965, nr. 3.

Ojaron, O. 20 parimat kombainerit? - SV 27. V 1968.

Riesel, E. Stilistik der Deutschen Sprache.
Moskau, 1963.

Pozernauk, D. Z. Tšakmurekari emuueu-
ka pycenoro rjzoka. Moskva, 1968.

Saari, H. Kui uus sõna ei ole vanast
parem. - KK 1964, nr. 10.

Saari, H. „Läbiviimise“ sünnimaalt. - KK 1964, nr. 7.

Saro, J. Külvide ülvist ja külvide korista-
misest. - SV 14. II 1964.

Sepamaa, H. Õeldise ainusest ja mitmusest
arvõnalise õeldise juhtul. - KK 1959, nr. 2.

Tarand, A. Meteoroloogia sõnavara täpne-
tamiseks. - KK 1966, nr. 7.

Tedre, M. Mis lugeda on, aga olla ei tohiks. -
KK 1964, nr. 10.

Telefonautomaat ja rändkauplus. - SV 4. XII 1963.

Terminoloogilisi arupidamisi. - SV 15. II 1966.

Tähelepanemeid ja vastuväiteid. - SV 21. V 1968.

Vääri, E. Kas pürib või püngib? - SV 20.5 1967.

Vääri, E. Lõnakest lunoid ja planetoid. -
KK 1959, m. 3.

Õigekesluse sõnaraamat. Tallinn, 1960.

Lisa

Ajarijanike lüüdu keele- ja tõlkesektsiooni
protokollide nimistu, koosolekute ajad
ja päevakorrad.

Protokoll nr. 1. 21. v 1958. a.

Astutamis koosolek. Ettekanne H. Meriste.
Juhatuse valimine

Protokoll nr. 2, 4. v 1958. a.

1. „Õhtulehe“ tõlkekeele analüüs -
H. Meriste.
2. Keele- ja tõlkealaste ettepanekute
läbivaatamine.
3. Sektsiooni tööplaani kinnitamine.

Protokoll nr. 3, 23. x 1958. a.

1. Ülelaade elumiste koosolekute
otsuste tähtsusest.
2. Keel ja tõlkeküsimusi.
3. Rahvamajanduse Nõukogu all-
ambuste nimetuste arutelu.
4. Edasine töökorra.

Protokoll nr. 4, 11. xii 1958. a.

1. Jookvas töös üheskerkine keele-
ja tõlkeküsimuste läbivaatamine.
2. Informatsiooni sektsiooni esin-
dajate kutsumiskäigust TASS-i
ja Üleliidulisse Raadiosse -
A. Käär, H. Meriste.

Protokoll nr. 5, 15. I 1959. a.

1. Ajakirja „Nõukogude Naine“ keeline ja stiililine analüüs - H. Heuer.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 6, 4. III 1959. a.

1. Ajalehele konkreetse üksiküürimuste arutelu.

Protokoll nr. 7, 26. V 1959. a.

1. Tõlkeüürimustiku läbistootamine.

Protokoll nr. 8, 29. X 1959. a.

1. Eesti pärisnimede kääramisest - O. Ojaron.
2. Keele- ja tõlkeüürimusi.

Protokoll nr. 9, 15. XII 1959. a.

1. Ajalehe „Noorte Hääle“ keelest ja stiilist - A. Käär.

Protokoll nr. 10, 13. I 1960. a.

1. E. Nurme ettekanne normimundatustest „Õigekeelsuse sõnaraamatus“.

Protokoll nr. 11, 29. I 1960. a.

1. E. Nurme teine ettekanne normimundatustest „Õigekeelsuse sõnaraamatus“.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 12, 10. IV 1960. a.

1. Keele- ja tõlkealaste päevaküürimuste arutamine ning viimasel ajal esinenud keelevääratuste analüüürimine - H. Meriste.

Protokoll nr. 13, 19. V 1960. a.

1. Objekti kasutamisest ühistu-
les (ajalehekultuuri lahtudes) -
J. Valgma.

Protokoll nr. 14, 9. I 1961. a.

1. Ajakirjanduses täheldataud
keelevääratuste analüüsimine -
H. Meriste.
2. Algatatavate küsimuste aru-
tamine.

Protokoll nr. 15, 21. IV 1961. a.

1. Tähelepanekuid „Lübi ja Vasara“
keelepruugist - H. Meriste.
2. Filmiterminoloogia ja ÕS-O. Ojann.

Protokoll nr. 16, 26. V 1961. a.

1. Laialisaadetud küsimustiku
läbisarutamine.
2. Algatatavate küsimuste käsit-
lemine.

Protokoll nr. 17, 22. IX 1961. a.

1. Mõni sõna „Berliini üriisi“
tagapöhist - A. Käär.
2. „Spordilehe“ ja „Noorte Hääle“
keelepruugist - H. Meriste.
3. Algatatavaid küsimusi.

Protokoll nr. 18, 21. XII 1961. a.

1. Laialisaadetud küsimustiku
läbisarutamine.
2. Algatatavaid küsimusi.

Protokoll nr. 19, 28. II 1962. a.

1. Ajalehe „Kodumaa“ keelepruugist -
H. Meriste
2. Tutuaksid küsimusi.

Protokoll nr. 20, 11. IV 1962. a.

1. Eesti Raadio uuel - A. Käär.
2. Algatatavaid küsimusi.

Protokoll nr. 21, 30. V 1962. a.

1. Mõningaid küsimusi V. I. Lenini teoste tõlkimisel. Poliitilisest terminoloogiast - E. Orgmäe, V. Piiron.
2. Läbiväärtimised.

Protokoll nr. 22, 12. IX 1962. a. Pärnus

1. Ajalehe „Pärnu Kommunist“ keelest ja stiilist. Ajaleheale päevaprobleeme - H. Meriste.

Protokoll nr. 23, 17. X 1962. a.

1. Keeleväärtusi ajakirjanduses viimasel ajal - H. Meriste.
2. Küsimustiku analüüs.

Protokoll nr. 24, 21. XI 1962. a.

1. Tehnikatermini tõlkimise ja loomise põhiprobleemidest - A. Jürgenson ja L. Jürgenson.
2. Läbiväärtimised.

Protokoll nr. 25, 19. XII 1962. a.

1. Ühtne rahvusvaheline mõõdusüsteem ja uued mõõtühikud - L. Lepik.
2. Õigusteaduse terminoloogia analüüs juriidilise oskussõnastiku maketi alusel.

Protokoll nr. 26, 17. I 1963. a.

1. Raadio ja televisiooni keele- kultuur - T. Triinul, H. Meriste.

Protokoll nr. 27, 20. III 1963. a.

1. Ajalehe „Läde” keel - J. Murakas.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 28, 10. IV 1963. a.

1. Tähelepanekuid keelevääratuste kohta ajakirjanduses - H. Meriste.
2. Kõrimumistiku läbivaatamine.
3. Algatataavaid kõrimumisi.

Protokoll nr. 29, 15. V 1963. a.

1. Tõlkekõrimumistik
2. Algatataavaid kõrimumisi

Protokoll nr. 30, 11. IX 1963. a.

1. Tähelepanekuid EJT keeletarvibuse kohta - H. Vals
2. Algatataavaid kõrimumisi.

Protokoll nr. 31, 27. XI 1963. a.

1. Ajalehe „Rahva Hääle” keelest - O. Ojason.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 32, 24. I 1964. a.

1. Mida oleks ajakirjanikule na-
mulik teada keemiast ja kee-
mia terminoloogiast? - O. Kivret.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 33, 4. III 1964. a.

1. Tähelepanekuid keelevääratuste kohta ajakirjanduses - H. Meriste.
2. Algatataavaid kõrimumisi.

Protokoll nr. 34, 15. IV 1964. a.

1. Kas on tarvis täiendavaid kõne-
burrõnu?
2. Algatataavaid keelekõrimumisi.

Protokoll nr. 35, 16. IX 1964. a.

1. „Noorust“ lugedes - H. Vals
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 36, 21. IX 1964. a.

1. Vene nimele idastandimisest eesti keeles - E. Nurm.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 37, 29. I 1965. a.

1. Mõningaid tõlkeprobleeme ühenduses J. Aldridge'i teos „kütt“ ilmutamisega eesti keeles - U. Põks, V. Kivilo.

Protokoll nr. 38, 2. III 1965. a.

1. Keelelini minna- ja möödalaskumisi ajakirjanduses - H. Meriste.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 39, 20. IV 1965. a.

1. Kas sõnu võib kunstlikult luua? (Tehisrõnast eesti keeles) - R. Kull.
2. Rajooniajalehe toimetuses kasutatav sõnavara - E. Kallas („Pärnu Kommunist“).
3. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 40, 26. V 1965. a.

1. Kõnimeestike läbitöötamine.
2. Algatatavaid kõnimeisi.

Protokoll nr. 41, 20. X 1965. a.

1. Bioloogia terminid, eriti arstiteaduse oskussõnad ajakirjanduses - H. Jänes.
2. Algatatavaid kõnimeisi.

Protokoll nr. 42, 19. I 1966. a.

1. 1965. a. ajakirjandusneel - H. Meriste.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 43, 23. III 1966. a.

1. Organisatsioonilisi küsimusi.
2. Mõningatest majandusalastest terminitest ajalehelehes - H. Meriste.
3. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 44, 20. V 1966. a.

1. Reoligeerimisel tekkinuid küllalisi probleme. Ettekanne ENE keeliselts toimetajalt N. Remmelilt.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 45, 11. IX 1966. a.

1. Neologismide probleme - A. Kaalep.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 46, 25. X 1966. a.

1. Vene-keesti poliitknilise sõnastiku väljaandmisest - R. Kull, H. Kuldma.
2. Mõnele osussõnale tõlkimisest ja õigekirjast.

Protokoll nr. 47, 20. I 1967. a.

1. 1966. a. ajakirjandusneel tead ja veaol - H. Meriste.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 48, 24. III 1967. a.

1. Terminoloogiatöö küsimusi - R. Kull
2. Tehisõnadere ja vöorsõnadere suhtumine - H. Laari.

Protokoll nr. 49, 25. III 1967. a.

1. Jookvate keeleürituste arutelu.

Protokoll nr. 50, 26. IV 1967. a.

1. Aktuaalsed keeleüritused gordinajakirjanduses - E. Lokit, H. Meriste.

Protokoll nr. 51, 20. IX 1967. a.

1. Nõukoguline sõnavara juurutamine Eesti kirjakeeles aastatel 1917-1967 - E. Aron.
2. Läbirääkimised.

Protokoll nr. 52, 15. XII 1967. a.

1. Kuidas öelda teisiti? Stamp ja parasütreelendest ajakirjanduses - U. Liivane.

Protokoll nr. 53, 26. I 1968. a.

1. 1967. a. ajakirjanduses - H. Meriste.
2. Läbirääkimised.

Lühendid.

- E = „Edasi”
ENE_{ER} = „Eesti nõukoguole entsüklopeedia”
ET = „Eesti Raadio”
ET = „Eesti Televisioon”
ETA = „Eesti Telegraafiagentuur”
H = „Horisont”
KK = „Keel ja Kirjandus”
L = „Looming”
N = „Noorus”
NH = „Noorte Hääle”
NN = „Nõukoguole Naine”
NõH = „Nõukoguole Hüümaa”
Pi = „Pioneer”
PK = „Pärnu Kommunist”
Pr = „Pikker”
Prot. = „Protokoll”
Rse = „Rahva Hääle”
Rs = „Raadiosaatekava”
SKS = „saksa”
Sp = „Spordileht”
SV = „Siip ja Vasar”
Tv = „Televisioon”
Õ = „Õhtuleht”
ÕS = „Õigekirjuse sõnaraamat”
VL = „Võõrsõnade leksikon”
vn = „vene”

Sisukord.

	Lk.
Sissejuhatus	2
1. Õigekeelsusest	7
1.1. Ortograafiast	7
1.2. Kitsaskohti vormiõpetuses	27
1.3. Püntaxnist	31
2. Sõnavara küsimusi	51
2.1. Terminoloogias	51
2.2. Üld sõnavarast	77
2.3. Positiivset sõnavara	95
3. Stiilist	97
3.1. Stiilivigu sõnavalis	98
3.2. Stiilivigu lausestuses	128
3.3. Positiivseid stiilinäiteid	144
4. Tõlkeprobleeme	145
4.1. Tõlkevasteid	146
4.2. Tõlkevigu	168
Kokkuvõte	189
Pezrome	194
Kirjandus	197
Lühendid	209